



UNIVERSITÄTS-  
BIBLIOTHEK  
PADERBORN

## **Universitätsbibliothek Paderborn**

**Verus Ecclesiasticus Vocationem suam cognoscendi  
Avidus, Eidemqve Correspondendi Studiosus**

**Mansi, Giuseppe**

**Francofurti ad Mœnum, 1693**

Veri Ecclesiastici Liber Quintus. In quo continetur expositio Missæ.

**urn:nbn:de:hbz:466:1-38106**



VERI

ECCLESIASTIC

LIBER QUINTUS,

In quo continetur expositio  
Missæ.

Caput Primum.

*Historica, ac mystica Missæ  
applicatio.*

**U**T librum hunc ultimam comple-  
am, perfectumque pleneperticam  
Ecclesiasticum, haud abs re multi-  
cturum arbitratus sum, si etiam  
brevem aliquam adjungerem explicationem  
ac notitiam sacrosanctæ Missæ, illiusque  
ducerem originem, ac quid in ritibus, &  
cærimonis ad eam pertinet, elucidarem  
suasi enim mihi cognitionem exactam  
rum rerum, magnam Ecclesiasticis  
tere posse reverentiam ac attentionem

Manus

Veritas  
elucidatio



supremum illud ministerium. Confirma-  
vit me in hoc meo conceptu, ac inten-  
tione exemplum Davidis, qui morti pro-  
ximus evocavit ad se filium suum Salo-  
monem, eidemque non solum præcepit  
3. Reg. cap. 2. ut, *observaret custodias Do-*  
*mini DEI sui, ut ambularet in viis ejus,*  
verum etiam, *ut custodiret caerimonias Do-*  
*mini.* Primo ergo incipiam discurrere,  
ac explicare missam, quæ vocatur ca-  
techumenorum, quæ ab Introitu se ex-  
tendit usque ad Offertorium exclusivè,  
ante omnia autem eruderanda quæstio est,  
quid nominis, breviterque videndum,  
unde illud nomen Missa derivetur, & quid  
significet, ut tanto huic mysterio sit im-  
positum.

Aliqui volunt nomen illud originem  
trahere ab Hebræa voce *Missah*, quod  
idem est ac sacrificium, vel oblatio spon-  
tanea, quæ fit cum caeremonia elevationis  
in altum, quod valde bene quadrat Missæ  
sacrificio, in quo renovatur voluntaria illa  
Redemptoris nostri Patri æterno in ara cru-  
cis facta oblatio, cõformiter illi quod in Isaia  
63. legimus: *Oblatus est, quia ipse voluit.* Alii  
volunt, quod procedat à dictione Hebraica



*Masech*, quod significat debitum, quia  
 Missa continetur pretium tam nostræ  
 redemptionis, quam ad solvendum quoddam  
 que debitum, illaque Deo persolvimus  
 quasi tributum, ac voluntariam nostram  
 refectionem, ac servitutis recognitionem  
 pensum. Iterum deducunt alii à vocabulo  
 septentrionali seu Germanico *Mess*, quod  
 forum, nundinas, seu congregationem  
 denotat. Alii volunt esse verbum  
 latinum, idemque esse ac *Missionem*, de-  
 ductum à verbo *Mitto*, seu destino, ea de  
 causa, quod populus, per sacerdotem suos  
 preces & orationes (uti aliqui dicunt) mittit  
 ad Deum, vel etiam, quia per Angelos sa-  
 cro-sancto assistentes sacrificio, divina de-  
 feruntur mandata; vel etiam respectu ipsius  
 Christi, qui pro salute nostra ab æterno  
 Patre missus est, vel quia hoc sacrificium ta-  
 le est, quod mittimus DEO, aut tandem  
 quia per verbum illud alluditur ad dimissionem  
 seu licentiam quæ lecto Evangelio de-  
 beri solebat Catéchumenis, quæque hodie  
 dum etiam datur omni populo, ab omni  
 tota Missa. *Vaquet. Q. 83. ar. 1. m. 3. P. 2.*  
 licunque tandem sit Etymologia nominis  
 certum est, Missam esse excellentissimum  
 Sacrificium, institutum à CHRISTO



ab Apostolis practicum, haecenusque in Ecclesia Catholica continuatum, in quo simul & representatur, & renovatur Sacrificium & oblatio à CHRISTO facta in ara Crucis, conformiter definitioni Sacrosancti Concilii Tridentini: *sess. 2. In quo ille CHRISTUS continetur, & incruentè immolatur; qui in ara Crucis semel seipsum cruento obtulit*, ad aliorum differentiam Sacramentorum, in quibus quidem cruenti sacrificii applicantur merita, proprie tamen non representatur, ut autem ne minimum deflueret temporis momentum, in quo tam eximii Passionis Dominicæ beneficii, non recoleretur memoria, sacrificium illud instituit, quo cruentum illud semel in cruce peractum, inquit concilium Tridentinum ibidem, *eiusque memoria, in finem usque sæculi permanet, atque illius salutaris virtus applicatur*; ita ut & applicativum & commemorativum, hoc enim mediante, ex opere operato etiam animabus in purgatorio sanguis CHRISTI applicari potest, quod per nullum aliud medium fit, nisi altaris sacrificio legi Evangelicæ proprio, ordinario, visibili, & iterabili in Ecclesia, ut illud quod semel in cruce oblatum fuit cruentè, quotidie Sacerdotum ministerio in



altari renovaretur incrementè, ac sub panis  
vini speciebus offerretur, & corpus & sanguis  
Jesu Christi reciperetur. Figuratum hoc  
sacrificium olim fuit in lege veteri per duo  
hircos, qui ambo erant. *Propitiatoris propo-*  
*sato*, *Levit. 6.* quorum unus occidebatur, &  
sanguinolentus offerebatur; super alterum  
autem, qui vivus remanebat, & Emittitur  
(ad missam fortè alludendo) vocabatur  
preces variæ fundebantur; item in *Agno*  
Paschali, qui quia semel tantum in anno  
ferebatur, semel in cruce peractum sacrifi-  
cium repræsentabat; jure autem sacrifici-  
um, quoad quotidianam renovationem pe-  
nitentiæ, etiam hoc nostrum exprimit, quod dum  
singulis diebus in altari sub speciebus panis  
& vini, concurrentibus aliis particularibus  
precibus ac ceremoniis offerimus, aggrega-  
tum ex omnibus illis, Missa appellatur.

Expeditis itaque binis hinc Quæstioni-  
bus, scilicet quid nominis, & quid rei, ad  
Missæ pergitur divisionem, quæ à variis  
variè facta reperitur. Aliqui fundantur in  
authoritate S. Dionysii Areopagite, *lib. 1. de*  
*de Ecclesiastica Hierarchia c. 3. Balt. C. 1. de*  
*tit. ad Dionys. O. L. Bon. C. 6. l. 1. de sacrif. Miss. quatuor*  
pliciter illam dividunt: Partem primam  
quam Missam Catechumenorum appellant, *tertio*  
*de majore*



designant usque ad Offertorium. Pro se-  
cunda parte, ipsum ponunt Offertorium,  
pro tertia, consecrationem utriusque spe-  
ciei, quam alii la Præfatione extendunt us-  
que ad *Pater noster*. Pars quarta secundum  
aliquos est oblatio ejusdem Corporis, & San-  
guinis Christi, juxta alios, ipsa Communio  
etiam in illa includitur, quæ tamen à non-  
nullis pro quinta parte accipitur, quamvis  
etiam pro eadem designent reliquas oratio-  
nes, quæ post Communionem fiunt usque  
ad finem Missæ. Plures reducunt ipsam ad  
quatuor partes, alii communius, solum ad  
tres, id est, ab ipso principio usque ad Of-  
fertorium, ab Offertorio usque ad Commu-  
nionem, & à Communionem usque ad finem  
totalis Missæ. Verum est, secundum doctri-  
nam Divi Thomæ, 3. P. Q. 33. art. 4. quod to-  
tum id, quod antecedit Offertorium, pro-  
prie nihil aliud sit, quam præparatio quæ-  
dam, ac instructio celebrationis, sacrosancti  
hujus mysterii: Sic igitur populo preparato,  
& instructo, consequenter acceditur ad cele-  
brationem mysterii, quod quidem & offertur,  
& sacrificium, & consecratur, & sumitur,  
& Sacramentum. Unde primò peragitur ob-  
latio; Secundò Consecratio materie oblata;  
Tertio ejusdem perceptio. Nos ideo, ad  
dignitatem in Sacerdote celebraturo exci-

Ff 5 tan-



UNIVERSITÄTS-  
BIBLIOTHEK  
PADERBORN



tandam devotionem, incipiemus explere  
 Missam, ab illa parte, quæ præparatio  
 pellatur, seu catechumenorum, ad quam  
 choandam sacerdos vestitus sacris indus  
 tis, è sacristia progreditur ad Altare; in  
 actu repræsentatur Christus Dominus nobis  
 summus Sacerdos secundum ordinem Mel  
 chisedech, exiens è secretis cælorum penetra  
 bus, vel ex utero immaculato virginis mari  
 mæ, ut coram æterno Patre comparens, alle  
 cat, *Ecce venio* cū Psalmista, cui tunc in spiritu  
 exhibita fuit illa oblatio, quam de se ipso  
 pro nostra redemptione, æterno Patri legit  
 verbum incarnatum: vel etiam, per hunc  
 exitum figuratur ipsemet Christus, exiens  
 de Jerusalem crucem suam super humeros  
 deferens, pergensque ad Calvariam Montem  
 ad cruentum sui sacratissimi corporis in ara  
 Crucis offerendum sacrificium. Missam Sa  
 cerdos incipit à signaculo sanctæ crucis, quo  
 se ipsum munit & signat, cum invocante  
 Sanctissimæ Trinitatis, exprimens incommu  
 nem offerendi simul cum Christo illius  
 sacrificium laudis, & gloriæ Sanctissimæ Trini  
 tatis: coram qua optet, & voveat, per meritum  
 in sancta cruce acquisita, comparere, cum  
 firma spe obtinendi supernum auxilium  
 sacratissima illa gravissimaque functione



quia, prout observat Tertullianus, antiquorum Christianorum mos fuit, ante omnia opera sua se signare signo S. Crucis, maximè necessarium fuit, in hac tanti momenti actione, illud præmittere.

Prævia sanctissima Trinitatis invocatione, ac, per signum sanctæ crucis ante oculos suos expositum, reflexione ad Christi Salvatoris Passionem, incipit sacerdos versus aliquot Psalmi: *Judica me Deus* &c. & apud alios, verum *Confitemini Domino* &c. in usu adhuc ex antiqua consuetudine, cujus meminit Micrologus, qua sacerdotes recitare solebant quatuor utilissimos Psalmos, scilicet, 83. *Qua dilecta* &c. 84. *Benedixisti* &c. 85. *Inclina Domine* &c. & 115. *Credidi propter quod* &c. qui modo non sunt amplius pars Missæ. sed pro celebratis opportunitate in præparatione ad missam dicuntur, cum adjuncto Ps. *de profundis*. 103. aliisque orationibus in Missali propositis. Fragmentum illud Psalmi plenum est variis excellentibus affectibus, humilitatis, confidentiæ, Fidei, charitatis, & Pœnitentiæ, excitantque Sacerdotem, ut cum tali fervore & consolatione accedere possit ad Altare, quam haberet, ac sentiret, si sua in se renovata foret juvenus, ut summa cum alacritate offerre valeret sacrosanctum sacrificium Missæ.

Præmittit confessionem generalem, more



communi pœnitentium, qui licet omnes  
 sacram communionem non admitterent,  
 una tamen voce omnes dicebant *Confiteor*  
 &c. inter quos etiam ex humilitate (sele  
 cerdos connumerat, ut sancti Spiritus obe  
 diat admonitioni, qui dicit: *Iustus pro  
 est accusator sui*, & quia in Sacrificio  
 CHRISTUM repræsental, qui peccata  
 nostra in se suscepit, & prout dicit Apostolus  
 præ nimio Charitatis excessu, *venit in simi  
 tudinem carnis peccati*, valde rationabiliter  
 à peccatorum confessione Missa inchoatur.  
 Volunt aliqui S. Pontianum Papam, alii S.  
 Damasum instituisse, ut *confiteor* præmitte  
 retur, ex quo certè id deducitur, *ulm* illius  
 ac proxime esse antiquissimam, originemque  
 trahere ex Apostolica traditione. Potest tamè  
 etiam una alia assignari ratio, quod nimirum  
 apud primos Christianos moris fuerit recen  
 tem semper, præsentemque habere extremi  
 Judicii memoriam; quapropter in Aurore  
 diluculo adorationes surgebant, continuo  
 habentes in mente, ac revolventes, ne futu  
 te nocturno tempore, juxta Evangelicam  
 præmonitionem, *sicut fur in nocte, ita veniet*,  
 judiciũ superveniret, proindeq; ut parati es  
 sent, publicam semper præmittebant confes  
 sionem, quæ postea etiã in usu recepta fuit in  
 horis  
 Prim  
 tu  
 nem  
 tio,  
 tur m  
 Altar  
 etar  
 quiar  
 et vã  
 tuetur  
 ra M  
 deoq;  
 etan  
 in in  
 is pro  
 in flu  
 rum p  
 Fel.  
 10  
 45.  
 Spe  
 Sub  
 Na



horis Canonicis, & ab Ecclesiasticis indies in  
 Prima recitatur; atque ita tandem ex ista con-  
 suetudine, etiam ad ipsam Missæ celebratio-  
 nem translata fuit. Sequitur postea Absolu-  
 tio, aliæq; Orationes, quibus Divina implora-  
 tur misericordia, interimque abscondit ad  
 Altare, dumque ad hoc accedit, dicitque col-  
 lectam, *Oremus* &c. mentionem facit Reli-  
 quiarum Sanctorum, quæ in ipso altari con-  
 servantur, atq; ex antiquissima, ac recepta con-  
 suetudine in ipso debent reponi; etenim su-  
 pra Martyrum corpora Altaria erigi solebant,  
 ideoq; locus ille, in quo Martyrium consumma-  
 verant, *mensa* appellari solebat, ob altare quod  
 in honorem ipsorum erat extructum, cu-  
 jus probationem, ac confirmationem, præter  
 sanctum Augustinum in Psalmum octuagesi-  
 mum primum, habemus in sancto Paulino:

*Epist. 1. cap. Plac. de cons. dist. 1. conc. Aphric.  
 cap. 10. Carthag. 1. cap. 14. Bar. an. 261. nume-  
 ro 45.*

*Speſtant de ſuperis altaria rota fene-  
 ſtris*

*Sub quibus intus habent Sanctorum corpo-  
 ra ſedem;*

*Namque & Apostolici cineres sub cœlite  
 menſa*



Depositi, placitum Christi spirantis odor  
Pulveris inter sancta sacrificamina  
dunt;

Et in epistola duodecima ad Severum,

*Ecce sub accensis altaribus ossa piorum.*

Convenire ad memorias Martyrum unum  
rat ex signis fidei catholicæ, ibidemque esse  
re sacrificium, ubi corpora illorum offeren-  
bantur. Rei hujus non desunt exempla  
pud Theodoretum, ac Sozomenum, *lig. c. 24. Hist. Eccl. l. 8. c. 19.* idem etiam  
catum fuisse apud Reliquias Sanctorum Con-  
fessorum. Usum hunc accepisse videtur  
Ecclesia ex mysterioso illo altari, quod S. Jo-  
annes vidit in Insula Pathmos, infra quod di-  
cit, *Apoc. 6. vidit subtus altare animas interse-*

*storum*: Quapropter rationi valde congru-  
um erat, ut similis honor corporibus illorum  
exhiberetur in terris, quorum animæ jam  
gaudent visione beatifica in cælis, dum in  
la ipsa corpora eadem aliquando redunt in  
gloria, quæ hac in vita cooperata fuerant  
illam promerendam. In illa actione de-  
bet se sacerdos reflectere ad id, quod magis

S. Joan. Chrysostr. *Lib. 3. de sacerdotibus*  
*gita te, dum sacrificias, collocatum inter cælestes*  
*virtutes medium, circumstantibus hinc inde*  
*Sanctorum cuneis, uniendo Angelorum, etc.*

quod  
mutuu  
tatem  
scinder  
tum fu  
neque  
cut off  
veriusq  
proxim  
tructio  
illa ver  
tissimu



per incruento sacrificio venerabiliter præsentium, invisibilem assistentiam, cum visibili Sanctorum, in quorum Reliquiis Deus glorificatur, stimulantque, ac excitant Sacerdotem, ad illos in quotidiana passionum mortificatione imitandos, obtinendamque virtutem angelicam excellenti suo statui congruentem.

In medio brevis illius Orationis, osculatur altare celebrans, ad antiquam observandam consuetudinem, *Maldon. tr. M. S. de carim. Mis.* per quam Episcopus, vel Presbyter in ingressu Ecclesiæ, prout refert S. Joan. Chrysostr. *Hom. 3. in Ep. ad Colos.* solebat populo annunciare pacem; cum ingressus fuerit is qui præest Ecclesiæ, statim dicit: *Pax omnibus,* quod juxta veterum Christianorum morem mutuum designabat osculum, ad periculum ætæ omne præcavendum, omnemque præscindendum inordinatum affectum, substitutum fuit altare, seu alia aliqua imago sacra; neque enim inchoari debebat sacra functio, nisi offerri sacrificiū, nisi prius conciliata, exteriusque demonstrata, ac exhibita pace cum proximo, *Iustin. Mar. Ap. 2.* conformiter instructioni sancti Cyrilli *Lib. 12. in Ioan.* super illa verba Christi: *Pax vobis: In sanctis potissimum conventibus & synaxibus, circa ipsa myste-*



*mysterii initia, hac invicem dicamus, Calisto*  
*exp. Simeon Theff.* atque ita forte ritus ille de-  
 vatur ex Ecclesia Græca, in qua dum pro-  
 vice Diaconus vadit ad altare, quod ipsi vo-  
 cant parvum seu minorem introitum, eum  
 dicit preces illas, quas appellant, *Irenice*,  
 est, pacificas, quibus in principio Millepa-  
 cem rogat. Burchardus *cap. 19.* unam  
 assignat rationem: Quod nimirum ma-  
 rius in sacro altari, non solum soleant ad-  
 vari Martyrum Reliquiæ, verum etiam di-  
 gustissimum Eucharistiæ Sacramentum, hoc  
 in signum debitæ, affectuosæ, humillimæque  
 reverentiæ, sicuti nonnunquam solent portu-  
 rum osculari limina illorum, quos vehe-  
 menter amamus, ac veneramus, metri-  
 to introductum fuit, ut altare osculo salu-  
 taretur, utpote continens, & asservens in se  
 summum illud delectabile, omnique amore  
 dignissimum, illum speciosum formæ præfiliis  
 hominum, ipsummet Christum, imitando per  
 hoc Reginam Esther, summitatem Secreti  
 Assueri osculantem, ipsa quoque in Canticis suam  
 sponsam, sponsum suum ad osculum consueti  
 invitantem. Enim verò, moris fuit apud Gen-  
 tiles, lege ab Augusto Tiberio confirmata, ut  
 si amici sibi invicem in via occurrerent, oscu-  
 lo se mutuo salutarent, *Suet. in Tib. c. 34.*



endo itaq; ad alate omitti nullatenus debe-  
bar actus tam cordialis venerationis, dum in-  
tervire illo primi sæculi, fideles attingen-  
tes solū ipsa Ecclesiarū limina, præter alios af-  
fectus, ac venerationis demonstrationes, in-  
firmasque ad terram utque inclinationes, &  
prostrationes, eadem ipsa limina sacra etiam  
deosculari devotissimè solebant. Piam il-  
lam, humilemque consuetudinem describit  
S. Paulinus: Nat. 6. S. Fel.

*Sanctaque Felicis rapido peris atria cur-  
su:*

*Ingressusque sacram magnis cum flottibus as-  
lam,*

*Sternitur ante fores, & postibus oscula figit.*

Caput Secundum.

*Eadem materia latius deducitur.*

Intritus, qui ut observat Doctor Angeli-  
cus, sæpius ex aliis sacris libris, potissimum  
tamen ex Psalmis, licet non ex ipsorum  
verbis desumitur, unde & à Durando *irregu-  
laris* appellatur, nomen illud sortitus est,  
vel à missæ sacrificii inchoatione, aut præ-  
mio, vel ab ipsius sacerdotis accessu ac in-  
tritu, vel etiã ab ipso populi concursu ad Ec-  
clesiam, qui cum successivè fieret, neque  
omnes unà simul ad illam possent confluere,  
ad



ad tædium illorum sublevandum, qui  
 accesserant, aliosque expectabant, intus  
 etum fuit, ut Psalmi cantarentur, usque  
 alii venissent, ac cum *Gloria Patri* &c. ter  
 cantarentur, quæ clausula ab Apostolis recepta  
 solum in Psalmorum fine, ac terminata  
 fuit in usu. Si autem aliorum adventum  
 accessus longius protraheretur, plerumque  
 absolute adhuc emanassent, de nomine  
 petebatur idem, indeque emanavit ritus  
 qui hodie dum etiam observatur, ut dicitur  
*ria*, introitus iterum resumatur. Authores  
 introitus aliqui faciunt S. Cælestinum de  
 pam, licet, ut verum fatear, auctoritate loci  
 intitulati de Ecclesiastica Hierarchia, &c. in  
 ux. in Lithur. & prout insinuat Tectullianus  
 & S. Basilius, origo ipsius longe altius vide  
 tur repetenda; unde credibile est S. Cælesti  
 num solum legem sanxisse ac præcepisse, in  
 mam illam observari in Ecclesia Romana, secundo  
 etiam ordinasse, ut alternatim cantarentur  
 quæ ob hanc causam auctorem introitus  
 se appellatum. *Legand. de Sac. Mis.* Pater  
 Psalmorum ista repetitio, antiquorum  
 ficat Patrum desiderium Adventus M  
 primorumq; novi testamenti Sanctorum  
 ca Fidei propagationem, ut Dominus  
 noster, qui privatim natus erat in terra,



, qui p  
 at, in  
 us que  
 & c. r  
 lis rec  
 rminat  
 d ven  
 le no  
 it rit  
 ut d  
 Auth  
 binum  
 oritate  
 ra, &  
 tullian  
 ius vide  
 S. C  
 ille, in  
 roma  
 orare  
 troitus  
 i. P  
 orum  
 tūs M  
 etorum  
 aninus  
 n terra

cem Evangelicam publicè in omnium na-  
 ceretur cordibus, quam unicè per totum or-  
 dem desiderabat dispersam. Quoad principiu  
 Psalmorum, certum est familiarissimum fuisse  
 Hebræis, Dei laudes ab illis inchoare, *Theor.*  
*Eccl.* idemq; de primis Christianis affirmat  
 Germanus Episcopus Constantinopolitanus;  
 solitos fuisse à Psalmis orationes suas  
 incipere, ut per illos auditorum dispo-  
 nerent animi, ad ea recipienda documenta, quæ  
 per Epistolam ac Evangelium ipsis erant pro-  
 penda; multum enim confert harmonica  
 Psalmorum modulatio ad commovendos af-  
 fectus, ac demulcendos animos, prout in li-  
 bris Regum legimus practicasse Prophetam  
 Joram, qui aequaliter commotus adversus Re-  
 gium Joram, petivit: *adducite mihi Psalterium*,  
 Reg. 3. & Plato in persona Socratis refert  
 Socrate, quod postquam Musæ venissent in  
 mundo, homines aliquos ita fuisse captos  
 illarum officii, ac singulari huma-  
 nitate, ut cantu illarum inebriati, cibi ac  
 potus, omnisque alterius civilis, ac na-  
 turalis functionis ac exercitii fuerint plane  
 neglecti: Quod multò amplius, & à for-  
 mulari fieri debet apud Ecclesiasticos, qui in  
 profequendo sacrosancto suo officio, to-  
 ti in divi-  
 narum



narum laudum suavitate debent esse ab-  
 pti, omnemque aliam de mundo mundum  
 que rebus deponere cogitationem, proce-  
 se ipso testatur S. Franciscus de Sales, qui  
 dum ad altare procederet, omnis alterius  
 rebus rei, ac occupationis cujus cunque  
 livitice retur.

Pergit deinde ad recitandum *Kyrie*, *elei-  
 son* turque eadem vox Græca, sicuti & alia He-  
 braica *Amen*, ad denotandum unitam  
 demque esse Ecclesiam, quæ primo Hebraica,  
 postea Græca, & tandem in Latina fuit con-  
 unata: Fuit hoc in usu Ecclesie Romane  
 multum ante tempora Sancti Gregorii, &  
 quia vox illa significat, *Miserere Domine*, ita-  
 turum fuit in Concilio Vasensi <sup>cap. 3. §. Felice</sup>  
 IV. ut non tantum in Missa, sed etiam in  
 omnibus aliis orationibus, ad divinam impe-  
 trandam misericordiam, diceretur. Modum  
 autem, quo dici deberet, exprimit idem Con-  
 cilium, *cum grandi affectu ac compunctione*,  
 quam Sacerdos propriam suam cognoscens  
 miseriam ac imbecillitatē, excitati, ac animati  
 posset, ac consistendū in conspectu Dei, quibus  
 que implorandam misericordiam, dum no-  
 vem Angelorum Chori sacrosancto assiste-  
 tes sacrificio, à S. Dunstano auditi sunt la-  
 repetere *Kyrie eleison*. Precibus ergo illis



repetitis Saluator invitatur ad interceden-  
dam pro hominibus, simulque repræsentan-  
tur voces Sanctorum Patrum, qui dum enixè  
desiderabant, ac experebant adventū Christi,  
nihil amplius postulabant, quam misericor-  
diam, utque pertransiens novem Angelicæ  
Hierarchiæ Choros, naturæ humanæ sese uni-  
t. Tertio dicitur ad Patrem, tertio ad fili-  
um, & tertio ad Spiritum Sanctum, ad signifi-  
candam differentiam personarum, & unita-  
tem essentiæ. Et quidem tribus vicibus ex-  
plicitè profertur nomen Christi, vel ob glo-  
riationem, majoremque sacratissimi illius  
nominis notitiam, juxta id, quod multi te-  
nent, Apostolos solitos fuisse conferre Ba-  
ptismum; Vel etiam quia per Christum, tan-  
quam Redemptorem, magis innotescunt di-  
vine misericordiæ effectus, ideoque etiam  
distinctiorem sortitur denominationem.

*Conc. de Sacram. Q. 56. art. 6.*

Post imploratam divinam misericordiam,  
juxta temporis, officiique exigentiam, pergit  
celebrandam gloriam DEI, confor-  
tatur illis Psalmistæ verbis: *Melior est mi-  
sericordia tua super vitas, labia mea laudabunt*  
idquæ fit per Hymnum Angelicum,  
qui appellatur *Gloria in excelsis*, quem Con-  
cilium Toletanum P. 1, Tit. 8, dici voluit, in  
omni-



*omnibus festis plenis, id est, prout explican-*  
*vantus, in festis novem Lectionum, extra*  
*missis votivis, Adventu, & septuagesima,*  
*quod hodie dum etiam observatur, cur-*  
*tur tamen quoque missa votiva de Angeli,*  
*eam ob causam, quia illi fuerunt primi qui*  
*illum in nocte sacratissima Nativitatis Do-*  
*mini intonarunt. Hymni illius complemen-*  
*tum ab aliquibus tribuitur S. Thelesphoro,*  
*ab aliis Symmacho, & iterum ab aliis Cels-*  
*stino Rom. Pontificibus; alii communiter*  
*attribuunt S. Hilario Pictaviensi Episcopo,*  
*licet magis fundatè ex parte ab ipso credatur*  
*compositus hymnus, cujus reperitur mentio*  
*apud S. Athanasium, Sancti Hilarii con-*  
*temporaneum, Lib. de Virgin. Card. Bona L. 2. c. 4.*  
*Rev. liturg. Antehac in tanta fuit veneratione*  
*in Ecclesia, ut solis concessum esset Episcopo*  
*illum recitare, Presbyterisque ex privilegio*  
*solum in die Paschatis, crediturque durasse*  
*illa consuetudo usque post annum nati-*  
*quamvis alii existiment usque ad Celestini*  
*num primum, Mald. exp. S. Cer. Ut ante missam*  
*non autem in ipsa missa diceretur, prout a-*  
*liqui putant, instituit S. Thelesphorus, sola*  
*excepta missa noctis Natalis Domini, Card.*  
*tit. B. Bona L. 2. c. 4. S. Symmachus postea ordi-*  
*navit, ut diceretur in missa de Dominica*



in solemnitatibus Martyrum. Græci reci-  
 bant in matutino, & in Ecclesia Arelatensi  
 in laudibus per totum tempus Paschale. In  
 Hymno illo gloria, & Pax simul exprimun-  
 tur, qui sunt gratissimi duo fructus Incarna-  
 tionis, ac Passionis Dominicæ, & quod in al-  
 teri petere, ac rogare debet sacerdos, est glo-  
 rificatio divinæ Majestatis, per excel'entissi-  
 mam obsequi nostri, mediante hoc sacrificio,  
 demonstrationem, ad impetrandam, tan-  
 quam publicus minister, pro se, totoque  
 mundo, reconciliationem, & pacem. Inter  
 huiusmodi affectus celebrabat Ven. P. An-  
 gelus Velli, discipulus sancti Philippi, (cujus  
 cum altera ejusdem sancti discipuli,  
 pressam, tanta habuit in veneratione Glo-  
 riæ memoriæ Cardinalis Michael Angelus  
 Ricci, vir theoretice ac practicè in rebus spiri-  
 tualibus versatissimus, ut totam propria sua  
 manu notis marginalibus piissimis postillave-  
 rit) dum inchoare deberet Hymnum ange-  
 licum *Gloria in excelsis*, cui erat devotissimus,  
 solvebatur in tenerrimas lachrymas re-  
 presentando sibi gaudium illud, illas inten-  
 gratiarum actiones, quibus beati illi An-  
 gelici spiritus, primique Ecclesia sancti  
 gratulati sunt recenter interris nato mun-  
 di Salvatori.

In-



Ingresso populo, implorataque p[er] divina misericordia, & exaltata, ac laudata Majestate per *Gloria &c.* ut ad orationem populum disponat sacerdos, conversus sup[er] eum dicit *Dominus vobiscum*. Verba illa pronuncians, manus aperit ac disjungit, reprecans enim sumit illum Sacerdotem, qui apertis manibus, cū clamore valde & lacrimis, orans pro genere humano, merito fuerit auditus, ideoque rectè in sacerdote, dum accingit ad orandum, eadem saluatoris nostri figura renovatur. Alia etiam ratio est, quia olim dum se invicem salutarent, manus capiti imponebant, atque ita caritativa alludit ad salutem dicendam, ac imperatam populo. In veteri testamento eandem salutandi formam etiam invenimus fuisse practicam, in libro Ruth. cap. 2. in Paralipomenon cap. 15. & singulariter, *Dominus tecum*, Judicum cap. 6. & in S. Luca cap. 2. Sed quia in Missa tam celebrans, quam ministrans nomine tenus Ecclesie sua obeunt ministeria, hinc semper in plurali numero verbis illis utitur: *Dominus vobiscum*: Pet. Dam. in l. *Dominus vobiscum*. Hujus formulæ usus semel reperitur in liturgia sancti Marci, agnosciturque in Concilio Bracharensi ab ipsis Apostolis declarata: *Can. 21*. Certum est fore antiquissimam



prout ex sanctis Augustino, Lib. 14. de civit. Dei  
 & Isidoro Pelusiota: Primus deplorat, quod  
 id semper cum veritate nequeat dici: *Non*  
*omnes cum illo sunt eo modo, quo dictum est, ego*  
*semper tecum; nec ipse cum omnibus eo modo,*  
*quo dicimus DOMINUS vobiscum: Ma-*  
*gna itaque hominis miseria cum illo non*  
*esse, sine quo non possis esse. Semper sese*  
*bene reflectat ad sententiam hanc, quoties*  
*quisque sacra illa verba profert. Ad saluta-*  
*tionem hanc, ac invitationem sacerdotis, re-*  
*spondet non solū Clerus, sed etiam torus po-*  
*palus; & cum spiritu tuo: quasi diceret sacer-*  
*doti: cum sit, Dominus vobiscum, nos salutas,*  
*vobis annuntias, nobis intimas, attentionē, &*  
*orationē: nos respondemus tibi, quod prom-*  
*issimus. Eratq; ut dicit S. Chrysostomus,*  
*in 2. ad Cor. mutua quaedā correlatio: In*  
*remediis mysteriis, ut sacerdos pro plebe ita plebs*  
*pro sacerdote vota facit: hac enim verba. & cum*  
*spiritu tuo, ita sonant; est enim hoc quasi Echo*  
*quaedā, prout discipulo suo scribit S. Isidorus*  
*Pelusiota, L. 1. Ep. 122. Illud quod à plebe respon-*  
*detur, ut cū spiritu tuo hanc habet sententiā, pacē*  
*quod nobis tribuisti Domine hoc est, mutuā in-*  
*ter nos cōcordiā; pacē autē nobis da, hoc est huius-*  
*modi tecū conjunctionem, que nullo modo divelli*  
*possit, ut cū spiritu tuo parati quā nobis in crea-*  
*tionis*

Gg

tionis



tionis initio indidisti, à tua Charitate dissi-  
 nequeamus. Et profectò, an melius Sacer-  
 dotti dari posset responsum, qui divinitus  
 cl. siæ implorat assistentiam, quam appete-  
 ri, ut idem ille Spiritus assistat Sacerdoti, ut  
 insinuetur, dicit Albertus Magnus, Sacer-  
 dotibus ad altare standum esse pene sine corpore  
 & sæculi curis, mente omnino in Deum absor-  
 pta, ut contigit Moysi. Non vacat in ista  
 quod verba illa, Dominus vobiscum, septem in  
 Missa repetantur; putant enim nonnulli se-  
 ptemformem Sancti Spiritus gratiam per illam im-  
 plorari, quæ specialiter nobis necessaria est  
 ad salutem, idque præscribitur in Liturgia  
 Sancti Joannis Chrysostomi, atque ideo dum  
 Sacerdos aspirationem aliquam facit ad De-  
 um pro populo, verit se ad eundem, ut illa  
 cæremonia indicet cor aperiendum esse ve-  
 tuturo Christo, ad recipienda dona Spiritus S.  
 Dumque manus & brachia aperit, à se im-  
 cem disjungit, ac statim iterum componit ac  
 conjungit, imitatur per hoc felicissimas  
 amplexus illos Sponsi ac Sponsæ, quæ ubi il-  
 lum semel recepit, custodire ac retinere de-  
 bet; *Tenui eum, nec dimittam.* Alii opinantur  
 tur septena illa repetitione, totiesque incul-  
 cata divina præsentia, intelligi expulsionem  
 ac ejectionem septem peccatorum capere



lium, sicuti olim septena circuitione Sacerdotum, ac tubarum eorundem clangore corruerunt, subversique sunt muri Hierichuntini. Vel etiam, per hoc designari possunt septem Spiritus illi, qui semper assistunt anre thronum Dei, ad excitandum affectum nostrum paucis illis verbis ad pie ac reverenter assistendum sacro illi ministerio. Illo dicto, Sacerdos admonet populum ad orandum, hoc verbo: *Oremus, monens se*, dicit Eduensis, *Cap. 12. de sac. Alt. Bonal. 2. cap. 5. Et alios orare, quia Dominus oravit, Et discipulos ad orandum excitavit.* Ad hanc vocem antiquitus orabat omnis populus per illud spatium temporis, & Sacerdos colligens quasi preces omnium, recitat alta voce orationem, quam collectam appellant, quæ cum diceretur, solebant omnes unà cum Sacerdote erectis consistere pedibus. Sive hinc, sive aliunde derivatum, ac assumptum sit nomen illud *Collecta*, controvertitur inter authores, meritoque rejiciuntur illi, qui volunt ideo ita nominari, quia tunc congregaretur populus, aut eleemosyna colligeretur pro pauperibus, credibile enim non videtur, quod post expectationem Introitus, nec dum ingressam fuisse populum; neque etiam quod tempore illo, quo orandum esset, inquietudinem illam quaestuandi eleemosynam permisisset, cum antiquis-



Simus Ecclesiæ mos sit, in omnibus sacris  
 practicatus, novoque edicto nostris tempo-  
 ribus ab Innocentio XI. summo Pontifice con-  
 matus, ut ab ingressu Ecclesiæ ad mendican-  
 dum, arceantur pauperes, sed ad portas illius  
 subsistant, ac detineantur, ne tempore divini  
 officii circūvagantes mendicando, in sua de-  
 votione fidelem populum perturbent; in quo  
 legimus adeo fervidum fuisse S. Philippū Ne-  
 rium, pauperibus alias tam tenerè adhaerens,  
 ut illum Cardinalis Bellarminus alterū Joan-  
 nem Eleëmofynarium appellaverit, in pul-  
 tamen hoc adeo fuit zelotus, ut sapius è con-  
 fessionalis surrexerit, ac importunè mendi-  
 cantes templo eduxerit. Per hoc tamen ne-  
 gare non volumus, quin tempore alio op-  
 portuniori, ac minus distractivo, charita-  
 tivæ collectæ pro pauperibus, à promissi-  
 delibus tractæ fuerint in Ecclesia, prout ma-  
 nifestè præscribit Apostolus. *L. 22. cap. 8.* Cre-  
 dunt aliqui nomen illud *collecta* derivari ab  
 usu tributi seu vectigalis, qui alio nomine *col-  
 lecta* appellatur, & qui illud congrega-  
 bant *Collectarii* dicebantur, prout expres-  
 sè habet S. Augustinus in *Lib. de Civitate  
 Dei*; & quia orationes nostræ sunt tribu-  
 tum laudis, quod pendimus Deo, idque posse  
 sumum illæ quæ publicæ fiunt, in quibus con-

greg-  
 lia,  
 van-  
 git  
 log-  
 min-  
 ligat-  
 de,  
 ac c-  
 rio i-  
 gitur  
 bibi-  
 Heri-  
 cong-  
 filter-  
 tipin-  
 nes;  
 orati-  
 ut ex-  
 cet S.  
 de, &  
 appa-  
 conc-  
 que p-  
 ad il-  
 unde  
 uti vu-  
 quia

greg-



gregatur & adunatur Spiritus totius Eccle-  
siae, rectè nomen illud transfertur ad signifi-  
candã orationem, quam à toto populo colli-  
git Sacerdos, *Eo quod Sacerdos*, inquit Micro-  
logus, *qui legatione frangitur pro populo ad Do-*  
*minum, omnium petitiones, & orationes col-*  
*ligat, atque concludat.* Potest etiam aliun-  
de, ac longe altius suam trahere originem,  
ac collecta appellari in sensu plane contra-  
rio illi unioni, atque hoc modo sæpius le-  
gitur in actis capitularibus Gallicanis pro-  
hibita *Collecta*, nomine vulgari tunc dicta  
*Herizuph*. *Bal. tom. 1. cap.* quod significabat  
congregationem populi, paratam armis re-  
sistere ac repugnare ad continuandas cædes,  
rapinas, patriæque ac viarum deprædatio-  
nes; congregat se autem populus fidelis, ut  
orationibus, quæ sunt arma militiæ nostræ,  
ut executioni mandet id quod monet ac do-  
cet S. Petrus Apostolus, *cui resistite fortes in fi-*  
*de,* & S. Paulus; *Resistite Diabolo.* Verior ratio  
apparet hæc, quod sicuti prædicatio vocatur  
concio eo, quod ad illã convocetur, confluat-  
que populus, ita oratio vocatur collecta, quia  
ad illã persolvendam populus colligebatur,  
unde potest dici, *Oratio pro populo*; vel etiam,  
uti vult Alcuinus *de Divin. offic. Espenc. de collectis.*  
quia in tali oratione, simul collecta erant  
varia



varia sacrae Scripturae loca, vel quia omnes  
 simul recollecti mentes suas ac affectus  
 Deum sublevabant, aut etiam, quia immen-  
 tē sequitur Epistola, quae habet se per  
 exhortationis ad vitam bonam instituendam  
 usum in monastico oratio, quae exhortatio-  
 nem praecedebat, *collecta* vocabatur, & inde  
 postea, absque ulla restrictione translata est,  
 ad orationem significandam, prout scribit  
 Innocentius, & alii, eodem modo quo  
 dicitur, ubi se populus congregat. Illu-  
 stratur hoc, simulque confirmatur ex Regula  
 sancti Isidori; *cap. 8. Dato signo omnes ad colle-*  
*ctam conveniant, audiant senio-rem decan-*  
*tem.* Hinc tota ipsa Missa *collecta* fuit ap-  
 pellata, quod innumerabilibus exemplis  
 probari posset. *Collectae*, tanquam rei  
 antiquissimae, mentionem faciunt sanctus  
 Justinus Martyr, & Tertullianus, fue-  
 runt postea ex magna parte auctores  
 summi Pontifices, Gelasius Primus, Du-  
 shang, in Glossar. tom. I. apol. ad Anton Valof. scribit  
*cap. 22. Gregorius Primus & Secundus; plures*  
 alii etiam composuerunt, S. Ambrosius, Al-  
 cuinus, Grimoldus Abbas, Museus Maritima-  
 nis Presbyter, Voconius Episcopus Maurita-  
 niae, S. Leo Quartus &c. fuitque constans sen-  
 tentia opinio ac usus illius Orationis in Eccle-  
 sia.



fia, ita ut in diversis Conciliis, Carthaginen-  
si 3. cap. 23. Milevitano, cap. 12. Africano,  
cap. 70. prohibitum fuerit, ut in Missa aliæ  
non dicerentur orationes, quam illæ, quæ ab  
Ecclesia fuissent approbatæ: Quantum non  
allaboravit Carolus Magnus, ut è medio tol-  
leret abusus, qui in materia illa irrepserant,  
potestq; videri in ipsius Capitulari. *Bal. tom. 1.*  
Oratio semper quasi dirigitur ad Æternum  
Patrem, cum missa sit repræsentativa illius  
oblationis, qua Christus seipsum Patri obtu-  
lit, & quia hic nobis dedit normam orandi,  
quam insinuat verbis illis, *Dicite, Pater no-*  
*ster* &c. apud S. Matth. cap. 6. & item hisce  
formalibus, *siquid petieritis Patrem*, quæ  
CHRISTUS profert apud S. Joan-  
nem cap. 16. & quia etiam, ut dicit S. Tho-  
mas, in 4. *Sent. dist. 15. Q. 4. ea quæ sunt essentia,*  
*& Patre sunt in aliis personis*, ita quoque  
debere fieri, præscripsit concilium terti-  
um Carthaginense. Hinc tamen non se-  
quitur, simul etiam non dirigi ad Fili-  
um, stante hoc, *Illud quod attribuitur Deo*  
*ratione nature Divina, toti Trinitati*  
*competit, & singulis personis*, atque hac ratio-  
ne etiam ad Spiritum sanctum, licet in  
collectis Missæ non semper aliquid ab eo  
petatur, sed solum in Hymnis Breviarii



& in Pontificali in Oratione prima pro  
 lebratione Synodi, & alibi, cujus  
 est, quia personalis Sancti Spiritus prop  
 ras est, esse donum, adeoque conven  
 tius est, inquit Doctor Angelicus  
 quod ipse petatur, quam quod ab eo petatur.  
 Collectæ terminantur hujusmodi precatio  
 ne, per Dominum nostrum, &c. Cujus  
 fulæ meminit, optatus Milevitanus  
 2. Apolog. Epist. ad Fer. Diac. & lib. 2. ad Mon.  
 & insinuatur à Tertulliano, expressè  
 que illi m indicat Sanct. Fulgentius Episcopus  
 Ruspensis, scimus enim Christum nobis  
 esse datum ac assignatum pro mediato  
 re ac fidei iussore nostro, in illoque fundari  
 omnes promissiones ac spes nostras, si quid  
 petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.  
 Hinc observat S. Augustinus in Psalm. 108.  
 scribens super illa verba: *Et oratio ejus fiat  
 in peccatum*, causam hujus fuisse dicit, quia  
 non fit per mediatorem Dei & hominum, scilicet  
 nem Christum Jesum. Idem confirmat S. Ber  
 nardus Lib. octavo de Amore Dei. Pergit  
 deinde dicere, *in unitate Spiritus  
 DEUS*, ad invocandum omnes tres perso  
 nas divinas, ac confitendum earundem in  
 essentia divina identitatem, in vita, in Do  
 mino



minio, in Regno, in æternitate, prout sunt omnes tres dictæ Personæ, unum in omnibus prædicatis absolutis, & essentialibus. Tandemque finitur collecta hisce verbis, *per omnia secula seculorum*, quod, secundum S. Augustinum in Psalm. 71. idem est dicere, ac in æternum, *in seculum seculi, quod post hujus finem futurum promittitur.* Videtur, Ecclesia Militans in domo sua ad DEO laudes depromendas, quasi æmula triumphantis, de qua scriptum est, *Beati qui habitant in domo tua DOMINE, in secula seculorum laudabunt te.*

Sed quia sæpius devotio stimulat ad notabiliter multiplicandas illas collectas, statutum est, *ut refert Steph. Durant. de Rit. libr. 2. cap. 26.* illarum numerum septenarium excedere non debere, ob reflexionem septem petitionum in Oratione Dominica contentarum, ad cujus normam preces nostræ sunt ordinandæ, juxta id quod dicit Sanct. Cyprianus *de Orat. Domin. Alii orare quam docuit, non ignorantia sola sed & culpa:* Numerus autem ille etiam per rubricas limitatur, variaque illius prætis est in variis Ecclesiis. Romana longo tempore una sola utitur, aliquando tribus, in memoriam trium illarum vicium, quibus

G g s Chri-



Christus suam ante Passionem legitur orationem  
 Ecclesia Leodiensis quinarium numerum  
 non excedit. *Christ. Lup. in vita ab ipso edita.*  
 Sanctus Martyr Thomas Cantuariensis, velle-  
 nam, vel tres solum solebat recitare: *In Missa  
 se introitu*, dicit Heribertus in ipsius vita.  
*Et una collecta sapius, interim tribus, pro-*  
*ribus verò, aut vix, aut nunquam.* Et prima-  
 ria quidem constitutio fuit, ut una tantum re-  
 ceretur, & sicut est Epistola una, Evangelium  
 unum, & collecta esset una. Ex quo erant  
 quam fundatus, ac antiquus sit ritus ille in  
 Ecclesia Romana, unicam solum dicendi for-  
 tē cum mysterio designandi ipsius Ecclesie  
 unitatem, cuius Romana caput est. *Diveclo*  
 quidem spiritu, æqualiter tamen laudavit  
 Deus, uti dicebat Eustachius Abbas de Luf-  
 son. *10. Aurel. in ejus vita.* Dum plus Dominus  
 queritur, plus invenitur, inquebat unus aliter  
 Thomas probitate ac scientiā summè con-  
 spicius: erat is Thomas Bozzius è Congrega-  
 tione Oratorii, *Riccus in vita discip. s. Thome*  
*Thoma.* qui solebat, uti in ipsius refertur vi-  
 ta, quando Rubricæ permittebant, se-  
 ptem legere orationes, putabat enim se  
 melius non posse juvare Ecclesiam, quam  
 ipsiusmet Ecclesie orationibus. Et vide-  
 tur, numerum illum insinuatum fuisse  
 S. C.



S. Cœlestino Papa in litteris ad Episcopos Franciæ, Ep. 1. c. 2. in quibus exprimit septem distinctas petitiones, quas solebant facere Episcopi in collectis, pro septem diversis necessitatibus spiritalibus: Sanctus Augustinus autem in Epistola 107. ad Vitalem, ad tres tantum restrinxisse videtur.

Finita collecta à celebrante populus congregatus respondebat *Amen*, quod hodie dum nomine Ecclesiæ ministrans facit, illiusque vocis significata hoc metro continentur:

*Verum, verè, fiat, Amen tria denotat ista.*

Glossa rationem dat instituti illius respondendi *Amen, ut concordet in precibus pia Sacerdotum intentio, & populi sana devotio.* Vox illa in nativo suo Hebraico retenta est idioma, propter suam excellentiam, & propter sanctiorem auctoritatem dicit S. Augustinus, Lib. 2. de doct. Christ. sæpiusq; usitata tam in veteri, quam in novo Testamento, prout habemus exempla, Num. 5. Deut. 27. 1. Paralippom. 16. pluribusque aliis in locis, ita ut Genebrardus in Ps. 41. asserat, non reperiri apud Hebræos librum Psalmorum, quos illi in quinque libros dividunt, in quo vox illa non repetatur, *Ad majorem confirmationem, & instam-*  
*Gg 6* *mandos*



mandos pios in Dei laudes. In novo deo  
 Testamento habemus authoritatem San-  
 Pauli, Sancti Joannis in Apocalypsi, & qui  
 super omnia est, ipsius Christi Salvatoris  
 nostri, qui frequentissimè illa usus fuisse, lo-  
 gitur in Evangelio, hacque authoritate cre-  
 vit continuo usus illius in Ecclesia, inter  
 quidem, ut, sicuti dicit S. Augustinus *De  
 dono Perseu.* nunquam oraret Sacerdos, qui  
 populus cum verbo illo *Amen*, confirmatio-  
 suam instantiam, petissetque exaudiverit.  
*Quis Sacerdotem super fideles Dominum in-  
 vocantem, si quando dixit, da illis Dominum  
 perseverare usque in finem, non solum voce  
 ausus est, sed saltem cogitatione reprehendere, ac  
 non potius super ejus valem benedictionem, &  
 corde credente, & ore confitente respondit A-  
 men, &c.* Sicut ergo in his orationibus, in  
 in hac fide nata est, & crescit, & crevit Ecclē-  
 sia. Fidem hęc faciunt ampliolem, funda-  
 tiorēque Origenes, Tertullianus, S. Justinus  
 Martyr, S. Hieronymus, omnesque veteres  
 Patres. Aufonius Gallus, Poëta Christianus,  
 S. Paulini contemporaneus, hujuscemodi  
 morem in tribus hisce constrinxit verbis:

*Æterno cum Patre manens, in sacra re-*

*gnans,*



Consona quem celebrant modulato Carmine  
plebes,

Et responsuris ferit aëra vocibus Amen.

Possetque ad hoc propositum dici, *Luc. 15.*  
*sihi tacerint, lapides clamabunt*, uti legimus  
in Evangelio: Registratum enim reperimus  
in vita S. Lucæ Abbatis in Sicilia, in or. *Mat.*  
*ad Deum*, quod cū absoluta concione, oratio-  
nem finiret consuevit istis verbis, *per omnia*  
*secula seculorum*, audita fuerint petrae cir-  
cumquaque respondentes *Amen*. *Boll. 2. Mart.*  
*Saxa circum omnia respondere Amen, Amen;*  
Survivit enim vox ista semper Ecclesiæ  
tanquam pro Sigillo ad claudendas & con-  
firmandas præcedentes supplicas ac peti-  
tiones. Reflexione dignissimum est id,  
quod in erudito suo *De Divina Psalmo-*  
*dia* libro cap. 8. refert Cardinalis Bona,  
ubi tractat de quodam antiquo authore,  
qui dicebat Christum Salvatorem nostrum  
solum fuisse uti verbo illo in initio discursus  
sui, quo nos utimur in fine, addebatq; pro-  
tatione, ex hoc nos debere cognoscere, *ipsū*  
*esse authorem veri, nos autem discipulos*  
*veritatis*. Famula Dei Baptista Vernaccia, scē-  
mina magni spiritus singularisque in rebus  
asceticis experientiæ l. *de Unione cum Deo. c. 115.*  
no, distinguebat tria *Amen*; unum vocabat

Gg 7

divi



divinum, alterum Angelicum, tertium  
 torum: *Deus dicit amen, quia est summa*  
*veritas: Angeli dicunt amen, ut in Apoc.*  
*gaudentes Deū esse id, quod est. Viatores dicunt*  
*Amen, desiderantes ad eum pervenire, quia*  
*veritas aeterna.* Supra citatam Cardinalis re-  
 flexionem simul cum ista volui hic referre, ut  
 iis qui sapius verbum seu vocem illam pro-  
 ferunt, serviat ad excitandos illorum animos  
 & affectus, toties, quoties illam repetunt,  
 simulque corda sua elevent ad contempla-  
 dam caelestem, aeternamque veritatem, nec  
 se seduci, decipi, aut fascinari sinant, à ter-  
 renis mundi illecebris ac vanitatibus. Et  
 quia *in lib. 1. Paralip. cap. 16.* legimus, quod  
 post Arcæ introductionem, cantata à Levitis  
 oratione ad Deū, laudataq; cum Psalmis fuis-  
 set ipsius misericordia, subjungat immediatè  
 textus sacer, *Et dicat omnis populus amen.* Et  
*Hymnum Domino,* ad hujus imitationem lon-  
 go tempore mos fuit in Ecclesia Romana,  
 & in pluribus alijs Ecclesijs, usque ad tem-  
 pora S. Nicolai Primi, Hymnis quibusdam  
 & canticis adjungendi Amen, quorum ad-  
 huc usque hodie manent vestigia, in dila-  
 tionationis summi Pontificis. *Bona. Hist. Li-*  
*sur. lib. 2. cap. 5.* usus ille semper duravit in  
 Regno Dalmatiæ, diligenter delineato à  
 Ery



Erudito, ornatoque scriptore Joanne Lutio  
lib. 2. cap. 6. de Regno Dalmatie, & Croatia,  
in quo dicit idem quoque practicari in Istria.  
Et licet Gregorius Cardinalis sanctæ Ma-  
riæ in Porticu, Hungariæ Legato illud limi-  
taverit ad solos dies Nativitatis Domini, &  
Paschatis, atque ita in Zara observetur,  
Trigurii tamen & Epetii, ac aliis civitatibus  
in pulpito practicatur etiam in festivitatibus  
solemnioribus, à duobus canonicis.

Caput Tertium.

*Agitur de Epistola, illius ritibus, aliisque  
quæ sequuntur usque ad Evan-  
gelium.*

Sequitur immediatè Epistola, id est, lectio  
alicujus Capituli novi, aut veteris Testa-  
menti. Nomine tali appellatur, fors quia,  
ut docet S. Chrysostomus, Hom. 2. in Gen. de-  
buisse vocari sacra Scriptura, qua utatur  
Deus tanquã epistola ac nos destinata, utpote  
qui ob peccata nostra ab eo elongati sumus,  
eaque nos admoneat. *Quia sua familiaritate  
indigni facti fuerant, iterum suam amicitiam  
erga illos innovare volens, quasi longè absenti-  
bus litteras mittit, conciliaturus sibi universam  
hominum naturam. Et has quidem litteras dedit*  
Deus.



*Deus.* Simile quoque Spiritu loquitur S. Pa-  
 trefex Gregorius Magnus scribens ad Theodo-  
 rum: *lib. 4. Ep. 40. Imperator cœli, Dominus*  
*Angelorum pro vita tua, tibi epistolas suas*  
*transmisit, & tu illas ardentem legere negligis.*  
*Quid enim est sacra scriptura, nisi Epistola*  
*quadam omnipotentis Dei ad suam creaturam.*  
 Vel etiam dicitur Epistola per allusionem ad  
 veteres epistolas, nomenclatura introducta  
 in principio nascentis Ecclesiæ, quas Greci  
 appellabant *Canonicas*, Latini *Formatas*,  
 de quibus in tractatu particulari, de iis con-  
 scripto, nihil aliud eas asseritur fuisse, quam,  
*Priorius de lit. canonicis, testimonia quaedam ter-*  
*tissima fidei illius, cui committebantur, quibus*  
*eas tradebat, hinc cœptæ fuerint appellari*  
*Epistolæ lectiones illæ, quæ erant quasi reser-*  
*vera protestativa, ac confessionalis fidei no-*  
*stræ; & certe quoties in Ecclesia legebatur*  
*aliqua Epistola S. Pauli dici solebat à Lectore*  
*Pax tecum, idque ut dicit Baronius An. 66. n.*  
*58. & Hallier de ord. sec. 6. c. 5. a. 4. in signum Ca-*  
*tholica communionis: unde cum ratione Epi-*  
*stola vocabatur, Apostolorum syngrapha, i.e.*  
*rum nempe, qui Christum nationibus mani-*  
*festarunt, & S. Ivo Carnotensis dicit, quod*  
*Epistola representabat, Discipulorum Christi*  
*predicationem, quos Dominus binos & binos ante*  
 semi-



*semi sit.* Vel verius, quia ex potiori parte desu-  
 mebatur ex Apostolorum Epistolis, & maxi-  
 me S. Pauli, conveniens quoque erat, ut unde  
 desumebatur, inde appellaretur, idque ob po-  
 tiorum dignitatem, & majorem frequentiam:  
 atque ideo est, quod antiqui codices cum de  
 Epistola loquuntur, antonomasticè dicant,  
*Epistola.* l. 2. c. 6 sequitur *Apostolus*, & S. Augusti-  
 nus, *Apostolum*, inquit, *audivimus*, *Psalterium*  
*audivimus*, ita ut litteræ Apostoli commu-  
 niter haberentur pro Epistola, inde etiam  
 postea Epistola nomen illud retinuerit: &  
 idem in feriis semper legitur Epistola de-  
 sumpta ex veteri Testamento, sive in vigi-  
 liis aut Rogationibus, in festo tamen assi-  
 gnantur Epistolæ Apostolorum, aut alte-  
 rius libri novi testamenti, quod subtiliter ad-  
 vertit Rupertus Abbas, alludens ad verba  
 illa Samaritani, *quodcumque supererogaveris,*  
*reddam tibi*, dum dicit: *Bene litteræ quas Apo-*  
*stoli Evangelio Christi supererogaverunt, Epi-*  
*stola appellata sunt.* Quod autem non so-  
 lum Apostoli in primitiva Ecclesia, verum eti-  
 am Hebræi in suis conventionibus soliti fue-  
 rint legere sacram aliquam Canonicam le-  
 ctionem, adeo verum est, ut qui illi contra-  
 diceret de fide suspectus censeretur; de  
 sacra-



seculis autem subsequitur testatur S. Clemens  
 Tertullianus, Liber Ecclesiasticæ Hierarchie  
 & expressè S. Justinus Martyr in Apologia  
 39. c. 3. Apol. ad Ant. 2. Die, qui solis dicitur, sicut  
 Dominica, omnes, qui in oppidis vel in agris  
 morantur, unum in locum convenimus, con-  
 ventariaque Apostolorum, vel Prophetarum  
 leguntur, quamdiu hora patitur. Quod hoc  
 autem tempore missæ solitum fuerit fieri, li-  
 quet ex liturgia Sancti Jacobi Apostoli, quæ  
 hujusmodi ordinatio ad posteriora tempora  
 referri non debet, id est ad Alexandri Pontificis  
 qui ab aliquibus illius ritus institutor credi-  
 tus fuit. Neque solum sacra Scriptura, verum  
 etiam Romanorum Pontificum Litteræ in  
 Ecclesia legebantur: & quidem de una S. Cle-  
 mentis Epistola testatur Eusebius l. 1. c. 16. Hist.  
 Eccl. Hanc in plerisque Ecclesiis, & nostra, et  
 superiori memoria, palam recitari consuevit,  
 comperimus. Id ipsum de pluribus aliis ejus-  
 dem Pontificis affirmat Epiphanius l. 1. c. 16.  
 vers. Her. 1. 2. Her. 30. Clemens ipse omnibus illis  
 modis redarguit, iis epistolis circularibus, quæ  
 ab eo scriptæ in sacrosanctis Ecclesiis leguntur.  
 S. Martyr Dionysius Episcopus Corinthi,  
 cujus memoria in Romano Martyrologio  
 ad octavum diem Aprilis, speciali nota, et  
 encomio ob singularem erga litteras Pontificis  
 lo







Regis: & ex attentione illa qua Epistolae fuerunt perceptæ, insigne eruit incrementum, quomodo auscultare debemus Missæ Epistolam: Si quisquam quidem veniat à Rege, omnes attenditis; à Deo venit, & è cœlis loquitur Propheta, & non est, qui attendat? Annon creditis quod loquitur, quæ dicuntur, sunt à Deo? Et ipsa Epistola Deo missæ sunt. Ingre diamur ergo Ecclesiam cum eo, quo par est honore, & cum timentiamus, quæ dicuntur. In alio etiam loco Hom. 36. in primam ad Cor. utilem docet methodum audiendi Epistolam, ita scribit: Quando audieris Prophetam dicentem: Hec dicit Dominus, recede à terra, ipse quoque in cœlum ascende, cogita quisnam sit, qui per illum tecum loquitur. Notandum hic est certus mos, ac ritus, quem in illa Ecclesia solebant praticare, quod Dionysius, quando incipiebat Epistolam, prædiceret cunctis silentium: Stant Dicentes silentio indicto omnibus os obstruit, non laudari honorem habens, hoc facit, sed ex quo per illum cum omnibus loquitur. In Ecclesia Græca præmitti solebat Epistola aliqua ex veteri testamento, ac deinde ex novo, quæ à duobus recitantur, quæ praxis hodie adhuc in Ecclesiis diebus solemnioribus observatur in Ecclesiis



Ambrosiana *settal. c. 19.* & in quibusdam par-  
 ticularibus solemnitatibus per annum, etiam  
 in Eccl. Romana, cujus vestigia consuetudi-  
 nis adhuc videmus in septimâis quatuor tem-  
 porû, & in feria quarta Dominicæ quartæ  
 Quadragesimæ, & septimanæ sanctæ, quæ  
 precedunt Ordinationē, quæ fit in Sabbatho,  
*servant. in Rub. Miss. p. 4. tit. II. ut moneantur or-  
 dinandi, quod teneant memoriam legis & Pro-  
 phetarum.* In ipso sabbatho Ordinationis sex  
 leguntur, quinque ex veteri & una ex novo Te-  
 tamento, quia in quinque mundi ætatibus,  
*Multifariam multisq; modis loquens Deus Pa-  
 tris in Prophetis: Hal. de Sac. Ord. an. 4. sec.  
 cap. 3. in sexta & ultima, locutus est nobis in  
 Scribit S. Nicolaus Papa, morem fu-  
 in Ecclesia Constantinopolitana, ut lege-  
 tur Epistola, eo ritu quo in solemnitatibus  
 legitur Evangelium, primo in lingua Latina,  
 postea in Græca. *Lib. Comit. S. Istius dictione  
 lingua Constantinopolitana Eccl. lectionē Apo-  
 stolicam & Evangelicā in stationibus fertur pri-  
 mus recitare. Sicq; demū Græco sermone, pro-  
 in Græcos utiq; ipsos lectiones pronuntiare: Nic.  
 Mich. imp. ep. 8. illudq; exemplum, ut dicit  
 cardinalis Baronius, T. 1. a. 16. aliæ Ecclesiæ  
 Græcæ imitatae fuerunt. Modus ille hodie dū  
 huc observatur in Capella Pōt. fia, quādo  
 sua**



sua Sanctitas solemniter celebrat: dicitur  
 in caerimoniali, olim moris fuisse, quod in  
 septimana sancta in Palatio Apostolico pro-  
 phetia, ac Passio Latinè *lib. 3. cap. 7. lib. de  
 busdam reb. ad miss. spec. cap. 7.* & Græcè reci-  
 tarentur; de sex lectionibus ex duodecim  
 Sabbathi sancti, testatur Berno Augustinus.  
 Ex mandato S. Damasi Papæ S. Hieronymus  
 ordinavit Epistolas, & Evangelia pri-  
 mum, juxta communioem opinionem,  
 quamvis alii de hoc dubitent, & tandem in  
 ipius antiquo lectionario reimpressam vidi-  
 mus, appellato *Liber Comitis*, cui adjunctum  
 legitur, compositum esse à Theorincho Pre-  
 sbytero, ex capitulo Franciæ. Hinc tamen non  
 sequitur, antecedenter factam non fuisse, cer-  
 tis saltem anni temporibus, aliquam distin-  
 ctionem, prout ipse S. Damasus, scribens S.  
 Hieronymo testatur. Cantabatur Epistola in  
 loco excelso, appellato umbo, seu pulpitu-  
 non tamen in supremo, ut locus relinque-  
 retur dignior, altiorque Evangelio. Apud  
 antiquos Patres, locus ille vocabatur, *Tribu-  
 nal Ecclesiæ*, Cyp. Ep. 34. Prud. Hym. de S. Hippo-  
 Greg. Turon. l. 1. de Gl. Mart. cap. 2. siquidem ex  
 illo, tanquam sacro tribunali, cælestis oraculo  
 prodibant sententiæ, per sacra lectionem  
 linuatæ in salutem illorū, qui præstanda



implebant, in aliorum autem condemnatio-  
nem, qui ea negligebant. Officium legendi  
Epistolam soli attributum esse ac convenire  
Subdiacono, tantum putat Cardinalis Bona-  
cepisse in sæculo octavo, dum antea functio-  
nem illam peragerent promiscuè alii lectores,  
ad quod videtur alluisse S. Joannes Chryso-  
stomus *Hom. 8. ad Hebr.* dum dicit: *Singulis*  
*septemdomadis hæc vobis bis, vel ter leguntur; &*  
*nam Lector ascenderit dicit primum; cuius sit*  
*liber, nempe huius, vel illius Propheta, & tum*  
*dicat, qua dicit, ut ea magis signetis, & obser-*  
*vetis, & non solum sciatis, quæ illic scripta sunt,*  
*sed & causam eorum, quæ scripta sunt, & quis*  
*edixerit. Verùm nollem, modo quoq; posse*  
*adungi ea, quæ statim subdit idem sanctus:*  
*omnia frustra fiunt, omnia temere, nimi-*  
*um ob exiguam applicationem, ac fructum,*  
*quod auditur verbum Dei, ejusq; præcepta*  
*in præxim rediguntur, ac observantur.*  
Ratio autem, cur Epistola, tanquã minus di-  
gna, digno præmittatur Evangelio, redditur  
Walsido c. 22. de reb. Eccl. l. 1. *Gem. anim. c. 8.*  
*Ut ex minoribus audientium animus ad majora*  
*proficiat & gradatim ab imis ad summa con-*  
*ducatur. & etiã quia, ut dicit Honorius, Legua-*  
*tor d. sac. miss. pistola. Subdiaconus, qui Episto-*  
*lam legit, significat Joann. in Baptistam, qui ante*  
Chri-



*Christum predicavit. Et quia S. Joannis predicatio tota devolvitur ad hunc finem nobilissimum: Parare Domino plebem perfectam, recte in Missæ sacrificio, ad quod ipse Christus descendit in altare, præmittitur talis invitatio, ac dispositio, hinc optime dicitur piissimus quidam author, Leguadier civitatis Elice ergo ex Epistolis testimonia, & testimonia fidei, & veritates ad cognoscendam, colendamque personam Christi in Eucharistia sumendum, & ad amoris ejus ignem, in tui cordis sinu accendendum, ut illum dignè recipias.*

Quoad sacrum Epistolarum codicem, qui in multis Ecclesiis distinctus est, & particularis, in summa semper fuit veneratione, ita ut de Victore Tertio summo Pontifice Sanctissimo ex Illustrissima Ducum Beneventanorum familia, in qualitate Desiderii Abbatis Montis Cassini, hæc referant illius Monasterii Chronica: *Librum Epistolarum ad Missam describi faciens, tabulis, aurea una, altera vero argentea decoravit. Chron. Cass. l. 3. c. 30.*

Finita Epistola, nomine totius Ecclesie responderet Minister DEO Gratias agens. Quorum verborum inventricem confituitur Magnam DEI Matrem S. Bonaventuram: *Cap. 3. Medit. vita Chri. Quod si quærendo, illa pro sua resurrectione submissa se a*



Deo gratias; primumq; ab ipsa. exiit, ut cum  
saluantur homines sancti, Deo gratias dicant.  
Fuitque hæc maximè apposita Ep stolæ re-  
sponsio, utpote quæ ut diximus, Sanctum  
Joannem præfiguratur, primumque à Beata  
Virgine circa illum practicata fuit, utpote  
quæ, ingressa domum Zacharia, salutavit Eli-  
sabeth, hac ipsa sua salutatione magnum com-  
modum conferens Joanni.

Porro, ad antiqui testamenti imitationem,  
quo post Lectionem sacram auditam po-  
pulus solebat acclamare, prout in Nehemia  
legimus, introducta sunt ab Ecclesia  
responsoria, quæ modò communiter Gra-  
tullia appellantur, nomenque hoc sortita  
Loco, in quo solebant cantari, hoc est  
inferiori gradu pulpiti, juxta Honorium;  
opinio Cæsareo confirmatur, L. 1. c. 96.  
L. 6. De simpl. c. 5. qui loquens de virtuti-  
bus vitaq; Religiosa Empridi Decani S. An-  
tonii Colonix, dicit: *Alleluia. festiuis diebus,*  
*et ceteri, ad gradum ipse cantavit: Veletiam,*  
*solebat cantari eo tempore, quo Diaco-*  
*nis gradus pulpiti ascendebat. Strab. c. 22.*  
nam cur hoc ab Ecclesia fuerit introdu-  
tum, manifestat S. Iuo: *Post Lectionem con-*  
*cedendo respondet Chorus, ostendens sacra Le-*  
*ctionem se adhibuisse auditum, et affectum, et*  
Hh quia



quia hac divini muneris esse intelliguntur, qui  
 quitur Alleluia, quod interpretatur Laudamus  
 Deum, ut adimpleatur illud Apostolicum pre-  
 ceptum, qui gloriatur, in Domino gloriatur. Ne-  
 forte etiam absq; fundamento præsumi pos-  
 est, originem hujus usus derivatam esse a pæ-  
 nitentibus, quorum, qualiscunque tandem  
 primis sæculis fuerit status ac conditio, cer-  
 tum tamen est sæculo tertio in varias fuisse  
 distributos classes, quarum prima vocabatur  
*Fletus*, secunda *Auditio*, tertia *Substrati*,  
 quarta *Consistentia*: Et licet illi qui vocaban-  
 tur *Fletus*, starent extra Ecclesiam in portu-  
 cu, Cilicio cooperti, intromittebantur tamen  
 ad missam Cathecumenorum: illi autem  
 qui *Audientes* appellabantur, intra ipsam por-  
 tam Ecclesiæ, & ad audiendam sacram lectio-  
 nem, & exhortationem admittebantur. Ulterius  
 procedebant *substrati*, pulpitem tamen  
 transire iis licitum non erat, sed sese in acer-  
 bissima pœnitentia affligentes, in actibus  
 profundissimæ reverentiæ, ac humilitatis,  
 recipiebant manuum impositionem, simul-  
 que aliis cum orationibus reconcilia-  
 bant, vel ob solemnitatem, vel ob jejunium,  
 quod longo tempore continuare solebant.  
 Eratque videre indies hisce in cæremoniis ex-  
 traordinarios omnipotentis divinæ effectus



in favorem illorum, supra quos, aut Episcopi, aut sacerdotes, vel etiam Diaconi, alii ex reliquo Clero preces effuderant, adjuncta illa manuum impositione, diversa ab illa, quæ fieret in Sacramentorum administratione. *Conspicientes*, qui erant in quarta classe, non solum, *audientes* assistebant missæ Cathecumenorum, sed toti sacrificio, transeuntes pulpitu-um usque ad ipsum sanctuarium, illis tamen concessum non erat, aut offerre, aut communicare, quod erat correlativum oblationis. Quis autem fuerit habitus, quæ constitutio, & conditio istorum hominum insinuat, *Jerull. lib. 3. de Pœnit. c. 9.* ubi describit, quod præter squallorem vestimenti, continuum illud fuerit, *Jejunis preces alere, ingemiscere, lacrymari, & mugire dies noctesque ad Dominum Deum suum, Presbyteris advolvi, & charitatem Dei ad geniculari, omnibus fratribus legationes deprecationis sue injungere.* Quis explicabit lachrymabiles gemitus illos, illos ex pectore eductos singultus, quos caterva pœnitentium eliciebat, maximè auditis præceptis legis, & Apostolicis exhortationibus, non absimiliter, quam si Jerosolymis viam Sancti Petri vocem audivissent: *His autem, compuncti sunt corde: Act. 2.* eratque, *meum sensum, quasi videre tunc temporis;*

Hb 2

poris;



prors, delineationem aliquam gradualis, de  
 quo scribit Rupert, Abbas *L. 1. de Div. off.* quod  
*constet versiculis, ad pœnitentiam pertin-*  
*ribus:* Et ideo tempore Paschali graduale non  
 dicitur, quia est tempus lætitiæ, ac jubili, sed  
 solum in octava Paschalis solemnitate, ut  
 noviter Baptizati excitentur, & quasi salient  
*de virtute in virtutem,* quasi ex uno gradu in  
 alium, donec videatur Deus Deorum in *Sion.*  
 Desumpta sunt ista ex Psalmis, & ideo in mis-  
 sa Ambrosiana responsoria vocantur parvi  
 seu minores Psalmi, & post Lectiones can-  
 tantur; sicuti inter Psalmos, tredecim pro ti-  
 tulo habent: *Canticum graduum:* & juxta  
 Gulielmum Lindanum, apud *Loria. Psal.* duo  
 ex prædictis Psalmis, omni die mane, & ve-  
 speris cantabantur, dum Veteris Testamenti  
 sacerdotes ad eminentiorem templi locum  
 ascenderent, ad explicandam, ad docendam  
 legem, eodem modo, sicuti modo ascendit  
 Diaconus ad pulpitem, ad cantandum Evan-  
 gelium. Propria cantantur gradualia, de S.  
 Joanne Baptista, Sancto Paulo, Joanne Evan-  
 gelista, S. Laurentio, in solemnitate S. Petri ad  
 Vincula, de S. Andrea, S. Philippo Apostolis,  
 de S. Ignatio Martyre, S. Martino, S. Fran-  
 cisco, S. Joachimo, & quibusdam aliis, &  
 quibus duo solum sunt versus proprii, omnia



alia, duobus exceptis, desumpta sunt ex integro, è libris Canonicis sacrae scripturae, ad-  
 jungiturque in fine illorum *Alleluja*, cujus  
 vocis, Hebraeis etiam usitatae, authorem ali-  
 qui faciunt ipsum S. Prophetam David in in-  
 scriptione Psalmi 104. juxta versionem se-  
 ptuaginta Interpretum, *Serrarius in Tobiam c.*  
*19. Q. 2.* De significato illius dicit S. Augusti-  
 nus, *hanc esse vocem laudis, nullus Christianus,*  
*quamlibet imperitus ignorat.* Et sicut Genti-  
 les in summo júbilo ac exultatione uteban-  
 tur hisce verbis: *ἰο ψααν, ἰο ψααν,* ita ex He-  
 braeo fonte remanserunt in Ecclesia vocabu-  
 la illa jucundissima, *Alleluja, Alleluja,* quod  
 Latine, dicit S. Augustinus *Serm. 18. Fer. 3. post*  
*Pascha. interpretatur Laudate Dominum,* ad-  
 jungiturque documentum aliquod praestanti-  
 simum: *Laudemus Dominum Fratres vita,*  
*ingra, corde, & ore, vocibus & moribus. Sic*  
*cum sibi dici vult Deus Alleluja, ut non sit in*  
*stante discordia.* Rectè Graduali, qui totus  
 est poenitentiae cantus, pro consolatione vox  
 illa conjungitur, ut lachrymae poenitentium  
 spem recipiant indulgentiae; Unde observat  
 Bellarminus Psalmum 105. qui totus agit de  
 ingratitude Filiorum Israel, pro titulo ha-  
 bere *Alleluja, Exp. in Psal.* dicitque, *Attamen*  
*per poenitentiam irreconciliati in gratiam ven-*



deunt. Vult etiam per hoc Ecclesia ob  
 Novatianorum errori, qui pœnitentibus  
 misericordiæ portam clauderent, & pro  
 rum confusione introducta sunt in Eccle  
 variæ illæ pœnitentium classes. Ergo  
 cantemus Alleluja, dicebat S. Augustinus,  
 adhuc est homo reus, sed fidelis est Deus. Et  
 vox illa bis replicatur, & bis Alleluja, dicit  
 idem Sanctus, *serm. 8. quod nobis cantare  
 tempore solemni moris est*: Servaturque in  
 hoc consuetudo Hebræorum, qui voces ef  
 fectum aliquem exprimentes solent dupli  
 care, uti sæpius videmus in *Amen, Amen*,  
 quæ erat petitio felicitis successus, illius quod  
 postulabatur; & etiam, *Fiat, fiat*, designabat.  
 Idem quoque observo usitatum fuisse in illis  
 verbis, *Abba Pater, cum aliud nihil sit Abba  
 quam Pater*. Vel quia in prima sua institutio  
 ne, ut dicit S. Isidorus, *l. 1. de Eccl. offic. c. 8. ab*  
 uno solo cantari solebat, & à toto choro re  
 repetebatur; vel ob mysticam significatio  
 nem à Richardo à S. Victore *in cap. 19. dicitur*  
*adductam; Iteratur ad significandam laudem*  
*aternitatem*; vel etiam ob duplicem quam  
 expectamus glorificationem, animæ & cor  
 poris; vel propter duos choros Deum  
 laudantes, unum in cœlo, in terra alterum  
*Ibi laudes Deo*, dicit S. Augustinus, & sic  
 laudat.



laudes Deo: sed hic à sollicitis, ibi à securis; hic à morituris, ibi semper à victuris; hic in spe, ibi in viâ; hic in via, ibi in patria. Vel etiam ob duos populos, Judaicum, & Gentilem, qui tandem convertentur, & in unum conveniunt ad laudandum Deum, ut Psalmista prædixit in Psalmo 105. cui titulum indidit *Alleluia*, duplicatum, dicens; *de regionibus congregavit eos*, id quod observat S. Augustinus, factum etiam fuisse in Psalmo antecedente, in quo de populo Israelitico fuerat locutus: *Cantatus est ille de populo Israel, cantatur etiam iste de universa Ecclesia Dei, diffusa toto orbe terrarum.* Ulterius autem valde apposite interponitur aliquis versiculus, ad imitandum Divinæ Providentiæ ordinem, quæ præsentem vitam, ut dicit S. Joannes Chrysostomus, *Hom. 8. in Matt. neque jucunditates, neque tribulationes sinit habere continuas; & ad insinuandum nos in hac vita solum debere cantare, ac voces jubili emittere, ut itinere molestias superare valeamus: Serm. 18. supra. Modo cantemus non ad delectationem volentis, sed ad solatium laboris; quomodo solent cantare viatores, canta, sed ambula. Laborem consolare, pigrum noli amare, canta, sed ambula.* Et licet laudare Deum functionibus, inter omnes hujus vitæ præstantissima,





jucundissimaque, nihilominus dicebat S. Au-  
 gustinus, *Odor nos quidem divina laudis  
 illius quietis attingit, sed ex maiore parte mor-  
 talitas premit. Lassamur enim dicendo, &  
 membra nostra reficere volumus; & si dicitur  
 catur Alleluja, onerosa nobis est laus Dei, pro-  
 pter molem corporis nostri: nam plenitudo sine  
 cessatione in Alleluja, post hoc seculum, & post  
 laborem erit. Propterea alternatur, sed non  
 omittitur, tanquam insatiabile bonum, scilicet  
 ad hoc propositum Cassiodorus, in 7. cap.  
 Tropis semper variantibus innovatur. Etiam  
 in missis defunctorum aliquandiu in usum fuit  
 canticum illud, prout de cantu ipsius testa-  
 tur S. Hieronymus, etiamque in Ecclesiis  
 Hispaniarum, ac Franciæ consuetudinem il-  
 lam diu viguisse, ob spem illam certam, cre-  
 do ego, quam in quadam pro defunctis col-  
 lecta insinuare videtur Ecclesia: *Deus, car-  
 corpora nostra moriendo non pereunt, sed mu-  
 tantur in melius: apud Christianos enim vi-  
 tam æternam expectantes benedicitur: me-  
 lior est dies mortis, quam natiuitatis, quapro-  
 pter jure merito cantabant Alleluja, quod ab  
 aliquibus appellatur Canticum Gloriæ. Quam-  
 fuerit olim familiare illud Christianis, etiam  
 à primis pueritiæ annis, & quomodo diversis  
 Ecclesiæ illo fuerint usæ, uti etiam quam præ-  
 claros**



claros, proficuosque effectus, voce illa Sanctissima mediante, diversi produxerint, videri potest apud diversos auctores Baron. in Martii 5. Apr. Lorin. in Ps. 104. Oliv. Bonart. de Missa. Omittitur autem à septuagesima, usque ad Pascha, uti habemus in decreto Gratiani, c. 3. P. Dist. 1. Hi duo, idque ob varias rationes, inter quas magis fundata fideretur illa, quam adfert Cardinalis Turrecremata, per decreto, quia illo tempore repræsentatur status primitivæ Ecclesiæ, quo à Christo fuit redempta, atque hinc incongruum erat canticum aliquod, speciale designans latitiam, quodque cantaretur tono festivo, ac jubiloso, similiter etiam, quia repræsentatur lapsus Adam, per quem exclusi sumus à consortio, ac concentu Angelico, eratque proinde incongruum canticum aliquod Angelicum, quale est Alleluja, prout illud in Apocalypsi ab angelis cani audivit S. Joannes. Quartum Concilium Toleranum illud prohibuit per totam Quadragesimam, ob causam, Quia tempus non gaudii, sed mæroris, dicitque esse consuetudinem universalem, ita observatam à tempore sancti Benedicti, sed paulo post ipsum canticum patum à septuagesima, usque ad Pascha. Successu temporis etiam prohibitum fuit canticum missis defunctorum, quia in mortuorum

Hb 5 era-



orationibus, dicit Maldonatus, M. S. Com. in  
Car. missa. non est laus, sed suffragium.

Loco Alleluja ejusdem versus, intro-  
ductus fuit Tractus, ita dictus, ut vult Hono-  
rius l. 1. c. 96. Gem. quia trahendo, id est, tra-  
ctum canitur, & ex patetico hoc cantandi  
modo deducit Hugo à S. Victore l. 1. cap. 7.  
Spec. Eccl. rep. æsentari lachrymas sanctorum,  
vel S. Matris Ecclesiæ, uti vult Alcuinus in  
septu. qui peregrinantes in terra, incessanter  
suspirant ad beatam, cœlestemque patriam.  
Unde ab imo pectoris gemitum trahunt, qui  
licet spe gaudeant, ut monet Alleluja, lamens  
in hac lachrymarum valle, commorantes ge-  
munt flebiliter. Innocentius l. 2. Myst. m. cre-  
dit esse insinuationem, ac demonstrationem  
aliquam miseriarum præsentis vitæ. Tractus  
sum asperitate vocum, tum prolixitate verbo-  
rum, miseriam præsentis incolatus insinuat.  
Stephanus Edvensis dicit per illum significa-  
ri, Gemitus & suspiria poenitentium in cor-  
valle lachrymarum, ipsumque cum Gradali  
unitum, demonstrat ad litteram verificari  
illud, Ascensiones in corde suo disposuit, in val-  
le lachrymarum, uti dicebat Psalmista. So-  
lebat cantari diebus illis magis à Populo fre-  
quentatis, unde adhuc manet, quod non  
omni die, sed in festis, & in aliquibus septi-  
marum



manæ feriis, in quibus, tanquam ad solem-  
nem luctum convenitur, semper recitetur  
suntque etiam in feriis illis specialia adjun-  
cta pro Choro officia, scilicet Psalmi pœni-  
tenciales, Graduales, officium defunctorum  
&c. ita ut dies lunæ dedicetur suffragiis mor-  
tuorum, Mercurii memoriæ Redemptionis  
nostræ, & dies Veneris crucifixioni Salvatoris  
nostri Jesu Christi. Sonat etiã in Latino Idio-  
mate *Tractus*, quasi jus piscandi, prout com-  
muniter dicitur, potestas, seu jurisdictio pi-  
scationis, cujus sunt exempla plurima, &  
quia Prædicatio Evangelica, quæ Tractum  
mediate subsequitur, est magna illa pesca-  
tio cui applicari fuerunt Apostoli, jure illis Di-  
ctus attriburo ad Tractum faciendum per totum  
mundum, nõ adeo absõnũ foret credere, quod  
illa captura canticum illud denominatum  
*Tractus*, quod maxime vicinũ est tempore  
quõ rete Evangelicũ expanditur & jacitur.  
Ut plurimum Tractus ex Psalmis desu-  
ntur, paucique sunt; qui ex aliis libris  
canonicis sunt deprompti, duo aut tres so-  
nt non canonicis: *Geyer. in Heort.* Autho-  
rum Tractus credit Rupertus fuisse S. Gela-  
sum Primum; Similiter Gradualis, quod  
dam Gradale appellatur, authorẽ facit Ber-  
nardum S. Coelestinum: Cum minore fundamento



alii opinati sunt originem habere à Gregorio Magno: Disposuit ille equidem in suo Anaphonario Gradualia per totum annum, id diu ante ipsum fuerunt in usu. Alii aliqui ascribunt S. Thelesphoro. Et licet nihil certi possit affirmari, si tamen admittatur id, quod scribit S. Isidorus, fuisse inceptos, aut incipita in Italia, quod idem forte est dicere, ac lab Cœlestino, quando jam tempore sancti Augustini erant introducta in Africa, cuius irrefragabile habemus testimonium; *sum. de Ver. Ap. Primam lectionem audivimus Apostoli; deinde cantavimus Psalmum, post hæc Evangelica lectio.* Scio, quod in concilio quarto Tolerano celebrato Anno 633 prohibitum sit intermiscere canticum inter Epistolam & Evangelium, unde multi putarunt errorem esse credere Gradualis institutione spectare ad illa tempora: verum id, prout eruditissimè observat Cardinalis Bona *Liturg. lib. 2. cap. 6.* procedit ex occasione Ritus Mozarabiorum, qui cantata, primo pro Epistola, lectione aliqua veteris Testamenti post illam, & non post Epistolam ponebant Responsorium, vel Graduale, hoc, quod volumus dicere, illud est, quod hodieum semper practicatur in Ecclesia Mediolanensi. Nescio, an inter



Tractus lugubria illa cantica queant com-  
putari, quorum meminit Sozomenus *Hist.*  
*Ecl. lib. 7. cap. 23.* Antiochiæ usum fuisse tem-  
pore conceptæ erga incolas indignationis  
ab Imperatore Theodosio, quam omni-  
modo amoliri, ac mitigare satagebant, in-  
eumque finem S. Flavianus Episcopus, *Per-*  
*suasit adolescentibus, qui ad imperatoris men-*  
*sam canere solebant, ut cantica, quibus An-*  
*tiocheni in supplicationibus suis utebantur,*  
*cantarent; quo facto Imperator in clementiam*  
*flexus, & miseratione superatus, iram pro-*  
*teritus abjecisse dicitur, & Antiochensibus in-*  
*gratiam rediisse, perfuso è lachrymis poculo,*  
*quod tum fortè in manibus habebat.* Certum  
est, quod tali exemplo, si necdum fuissent  
introduci Tractus, permoveri potuisse Ec-  
clesiam ad idem cum supremo cœli Monar-  
cha, ac Imperatore practicandum, quod  
tam efficax ac præstans fuerat apud Regem  
terrenum.

In quibusdam anni solemnitatibus ap-  
probat S. Ecclesia etiam sequentias, quas  
videtur anticipatè advertisse Sanctus Au-  
gustinus in Psalmum 32. & recognovisse  
pro modulo aliquo jubili: *Sonus quidam*  
*significans cor parturire, quod dicere non*  
*potest.* Amalarius existimat esse tem-  
peratu-



peraturam aliquam sequentis gaudii, ac  
ultationis, unde & jubilus appellatur. *ibid.*  
*cap. 16.* Hæc jubilatio statum illum ad mentem  
nostram revocat, quando non erit necessaria lo-  
cutio verborum, sed sola cogitatione men-  
tenti monstrabit, quod retinet in se. Il-  
la autem jubili effusio, quæ quasi absque  
ordine currit, ac vagatur, estque in can-  
tu jucundissima, optimè, licet vocabulo  
non nihil barbaro, Sequentia vocatur. *Quod*  
*per amœnitatem Cantus dicit Hugo, lib. 2.*  
*cap. 19. spec. Eccl. ad sequentia nos preparat, id*  
*est, ad gaudia Paradisi, & ideo advertendum*  
*est, in Ordine Romano non cantari, nisi*  
*tempore summi gaudii, quale erat in Ecce-*  
*sia, Nativitas Christi, sancti Joannis Bap-*  
*tistæ, Resurrectio Christi, Epiphania, Pen-*  
*tecostes, ita enim longo tempore practica-*  
*tum reperitur in Monasterio Cluniacensi,*  
*prout affirmat Uldericus Const. Clun. lib. 1.*  
*Prosa, quod alii sequentiam vocant, non can-*  
*tatur, nisi in quinque festis: Prosam vocat,*  
*quia non est restricta ad versuum seu carmi-*  
*num leges, uti dicit Clitoveus, liberis vagantur*  
*habetis. Habet tamen etiam suas leges,*  
*maximè quando est rhythmica, circa syllaba-*  
*rum cadentias. Quando Prosa seu sequen-*  
*tia variis fuerint introductæ in Ecclesiis, vi-*  
*deri p*  
*quart*  
*cit, q*  
*quent*  
*tant*  
*in lau*  
*rentii.*  
*tant ac*  
*in sole*  
*Victim*  
*rem Na*  
*veria,*  
*pro ill*  
*Tom*  
*hum f*  
*popo V*  
*rimo:*  
*Eccl. de*  
*Natg.*  
*Eccl. m*  
*monem*  
*otorem*  
*ar. a. 87*  
*& nos*  
*to sole*  
*ritus;*  
*ultimo*  
*ti; Ver*  
*den*



deri potest apud citatum Clitoveum, qui in quarto sui Elucidarii libro nihil aliud facit, quam adferre, ac explicare plurimas sequentias, inter quas aliqua valde affectuofa sunt, quas composuit Adamus à S. Victore in laudem Sanctissimæ Trinitatis, & S. Laurentii. Modò ab Ecclesia Romana restrictæ sunt ad quatuor solum. Prima illa est, quæ in solemnitate Paschali dicitur, incipitque, *Victima Paschali*, cujus volunt esse auctorem Notgerum Abbatem sancti Galli in Helvetia, diversum plane, ac antiquiorem altero illo Notgero Episcopo Leodiensi: *Passio. Tom. 2. Appar. Sac. Is.* composuit unum librum sequentiarum, quem Lutuardo Episcopo Vercellensi dedicavit, postea à Nicolao primo summo Pontifice approbatum pro tota Ecclesia. de quo eodem dicit Echehardus: *in Virg. Notg. cap. 17.* id factum servato, constante Ecclesie more, ac consuetudine. cujus facit mentionem in suis ad Carolum Calvum Imperatorem litteris, idem Pontifex Nicolaus: *cap. 878. n. 62.* *Quod juxta morem nobis miris nostro iudicio debuit approbari.* Altera est in solemnitate Pentecostali, *Veni Sancte Spiritus*, quæ à multis attribuitur Roberto, summo Francorum Regi, Filio Hugonis Cantuarii. Verùm, licet hic fuerit Author unius sequen-



quentia illius solemnitatis, non tamen illis  
 quæ hodie dum cantatur, sed alterius, quæ  
 incipit: *Sancti Spiritus adsi nobis gratia*, quæ  
 in Clitovei Elucidario registrata reperitur.  
 Id docet manifestè Joannes Brontonus C  
 sterciensis in suo Chronico pag. 88; *Hic*  
*Robertus Rex fecit sequentiam illam de festo*  
*Pentecostes, quæ sic incipit: Sancti Spiritus*  
*adsi nobis gratia*, unde non bene à Dara-  
 do attributa fuit Hermanno Contracho,  
 debuisset enim recognoscere Hermannum  
 Authorem illius, quæ hodie in Ecclesia  
 cantatur, prout asserunt Possevinus, & alii  
 communiter. Illam de Sanctissimo Sacra-  
 mento composuit S. Thomas Aquinas, Do-  
 ctor Angelicus, cujus omnem tollit scrupulū  
 ac dubitationem Dissertatio Critico-Histo-  
 rica Patris Natalis à S. Alexandro, qui loquens  
 de illa, dicit: *Apol. pro S. Thom. simplicitatem,*  
*elocutionis cum proprietate verborum conuen-*  
*gente; res Divinas exprimit, & illustrat; quæ*  
*propter non absq; ratione inquit Clitoveus*  
*illa tam clarè perspicuè, ac doctè explicatam*  
*esse materiā mysterii Augustissimi Sacramenti,*  
*ut non nisi à doctissimo, & sacrarum litterarum*  
*scientissimo viro, ista sic exprimi poterat.*  
 Occasione solemnitatum, tres illas solennitates  
 suo in Missali reservavit Ecclesia Romana.



estque illarum frequens usus variis in Religionibus, singulariter in festis sui Ordinis, ex dispensatione & indulto Apostolico, illaque Dominicani & Augustiniani, utuntur, hi in festo Sancti Doctoris, incipitque *De profundis tenebrarum*, diciturque fuisse composita ab eodem S. Thoma. Frequentissima erant illae in Ecclesiis Franciæ, ex quibus adhuc hodie dum plures sunt in usu. *Guyet. in Heer.*

In vita Pauli Abbatis sancti Albani vocantur sequentia hoc nomine, Tropiaria, quæ vox, secundum Concilium Lemovicense, celebratum Anno 1031. nihil aliud significat, quam Laudes festivas; erant tamen distinctæ à sequentiis, ex testimonio Authoris videlicet sancti Notgeri. Nomen illud, præ omnibus aliis videtur convenire sequentiæ mortuorum cujus principium est, *Dies ira*, si quidem cantus ille flebilis septimanæ Majoris, vocatur, *Tropi Lugubres, præcinentibus Cantoribus, & Choro respondente flebili modulatione, decantantur.* Ita Rupertus cap. 16. Minus tamen proprie illi convenit nomen sequentiæ; rythmi enim sequentiarum decantabantur præ excessu jubili, ac gaudii, quod loco illi, è diametro latitiæ oppositæ, convenire non potest; nisi forte eo modo, quod observat tyrannus Festum Præsidentem appellatū fuisse



fuisse ab Apostolo Paulo, optimum, tione  
 fungebatur officio Judicis, cum tamen mine  
 merito illi deberetur nomen pessimi. Quo- culo,  
 author sit Prosa defunctorum, multum reccat  
 scriptoribus controversitur; & licet nullo nos per  
 modo acceptetur opinio illorum, qui illius ia fur  
 adscribunt aut Gregorio Magno, aut S. Ber- Marci  
 nardo, inveniuntur tamen qui putant com- videtur  
 positam à S. Bonaventura, aliqui à Martino- laudes  
 Aquasparta Cardinale aut à Thoma Celano, sumpli  
 omnibus tribus ex ordine Minorum. Alii O mi  
 putant prodiisse ab Augustino Bugellino Pie- Carbo  
 montensi, ex ordine S. Augustini. Commu- Et per  
 niter tamen videtur attribui vel Umberto Go- lli R  
 nerali, vel Latino Cardinali Ursino, qui- to C  
 ambo fuerunt ex ordine Prædicatorum. out h  
 su m  
 citant  
 emont  
 gare  
 erit d  
 uomoc  
 emni  
 quos C  
 angel  
 cellen  
 te, ber  
 Ama  
 tion

### Caput Quartum.

#### De Sacro-Sancto Evangelio.

**A** Necedentibus, ac præmissis hisce dis-  
 positionibus proceditur ad intona-  
 dum sacrosanctum Evangelium, quod te-  
 men antequam inchoetur, præscribitur Mi-  
 nistris Altaris à Rubricis, ut pro acta ho-  
 summe venerationis, humillime recitent  
 breuem illam orationem, quæ incipit, *me-  
 cor meum*, quæ verba quasi videntur ex  
 pra ex liturgia S. Jacobi Apostoli ante ince-  
 tion



tionem dici solita, suntque hujusmodi: *Domine Jesu Christe illo duplicis natura Carbone, quo forcipe labia Isaia attigisti, & ejus peccatum abstulisti, tange & nostros sensus, & nos purga ab omni macula.* Parum differentia sunt illa, quæ recitantur in liturgiis S. Marci, S. Basilii, & S. Joannis Chrysoctomi, videturque ex illis S. Paulinus, celebraturus laudes sancti Felicis Presbyteri & Martyris, scripsisse hanc invocationem: *Nat. 9. Omni fulminea Cherubim si forcipe sumptum Carbonem ex ipsa Domini procul auferat ara, Et peccatoris male pingvia labra perurat.* *U. Rosweydu* in suis notis bene advertit, loco *Cherubim*, substitui debere *Seraphim*, sicut habet vulgata nostra, quod fortè, aut ex memoria, aut amanuensium irrepsit negligentia. Deinde petitur benedictio, ad demonstrandum, quod nemo sibi debeat arrogare officium prædicandi, si ad hoc non fuerit destinatus, juxta monitum Apostoli; *quomodo prædicabunt, nisi mittantur?* Et ut plenius demonstretur, in quanta apud antiquos Christianos fuerit veneratione sacrum Evangelium, moris erat pro actu illo adeo excellenti exercendo à proprio Episcopo petere benedictionem. In qua functione moris est Amalarius Diaconum, ut bene meminere

im-



impertita sibi à celebrante benedictio:  
*Dominus sit in corde tuo &c. Intendat, diligenter Diaconus, ut cor ejus cum Dominis  
 verbis vadat, & non sit infructuosa oratio Sacer-  
 dotis; Dominum in mente teneat, quem suscipit  
 per benedictionem Sacerdotis: & ut non exal-  
 lent verba imposta, neve introeant nociva signa  
 crucis facta, manu Sacerdotis super caput qua-  
 munitur.*

Non legitur Evangelium ab illa parte, qua  
 qua lecta fuit Epistola, sed in altera, ad de-  
 monstrandum legem sanctam translatam esse  
 se à Judæis ad Gentiles, ideoque etiam Misa-  
 sale ab uno, ad alterum cornu deferretur. Hoc  
 ipsum insinuare voluerunt Apostoli, dum vi-  
 dentes pervicaciam, ac obstinaram Hebræo-  
 rum voluntatem dixerunt; *vobis oportebat au-  
 nuntiare Regnum Dei, sed quoniam repulsi  
 estis, ecce convertimur ad gentes.* Etiam in  
 Missa solemni ad illud deferuntur accensis ce-  
 rei, ad distinctionem Epistolæ, qua legem  
 veterem cum figurarum obscuritatibus ob-  
 notat, uti eleganter S. Paulinus observat  
 Car. de Cels.

*Inde sub antiquo legitur velamine Moyses*

*Judæis nebula cordis operius adhaerens.*

*Quam de luminibus mentis mihi credidit*

*auferre,*



**CHRISTUS**, adumbratas discutiens  
species.

Seque docet prisca velatum legis in um-  
bra,

*Itaque revelatum corporis in facie.*

Ritus illius antiquitatem sufficienter demon-  
strat S. Hieronymus scribens contra Vigi-  
lantium: *Per totas Orientis Ecclesias, quando  
legendum est Evangelium, accenduntur lumi-  
na, jam sole rutilante, non utique ad fugandas  
tenebras, sed ad signum latitiae demonstrandum.*  
Unde & virgines semper habent accensas lam-  
pades. De S. Leone III. qui à Græcis ad Fran-  
cos Imperium transtulit, scribit Anastasius;  
fecit lucernas fusiles duas ex argento purissimo,  
hoc constituit, ut Dominicorum die, vel in  
sacris solemnitatibus, hinc inde juxta lectoriū  
posuissent, & ad legendum sacras lectiones, lu-  
minis splendore refulgerent. Et præter hoc a-  
liud etiam habet significatum particulare,  
quod, De tenebris nos vocavit in admirabile  
nomen suum, mediante infusione habitus Fi-  
dei, unde Baptismus vocatur *Illuminatio*, &  
illud Baptismi Christi, ad sancta lumina, de  
quo loquens S. Gregorius Nazianzenus or-  
ator. *Lumina* dicit: **CHRISTUS** illumina-  
tur, imo potius fulgore suo nos illuminat;  
aljudi-



alluditurq; ad id, quod Christus suis mandavit Apostolis; *Quod dico vobis in tenebrarum cite in Lumine:* Et quia Doctrina Evangelica continet lumen promissionis, ac spei æternæ, hinc externo illo lumine interna denotatur illuminatio, quam accipiunt illius cultores. *Quid porrò lumen?* Dicit Sanctus Joannes Chrylостomus; *Non istud certe quod sensibus nostris subiectum est, sed aliud præstantius, quo cælum, Angelos, Archangeli, Cherubim, Seraphim, Sedes, Dominatores, Principatus, Potestates, universum cælitum exercitum, regia denique tabernacula videmus.* In Missa quæ cantatur incensum offertur, ad denotandam sacri fragrantiam Evangelii, quod sparsum per totum mundum, cunctas attraxit gentes, *in odorem unguentorum suorum.* Pronunciatur ex pulpito aliquo, seu loco eminente (cujus adhuc in variis urbis Romæ Ecclesiis apparent vestigia, uti in Sancto Laurentio extra muros, in Sancto Clemente, & Cardinalis Baronius resarciens Ecclesiæ Sanctorum Nerei & Achillei titulum renovavit antiquam consuetudinem Evangelium cantandi supra pulpitem) ad parendum mandatis divinis, quibus præcipitur ascendere iis, qui annuntiant Evangelium, imo scandere supra tecta ad illud



publicandum, ut commodè ab omnibus possit audiri; Et ad imitandum exemplum Redemptoris, qui docturus turbas ascendit in montem, utque etiam ex ipsa loci sublimitate, Evangelicæ Doctrinæ celsitudo colligatur. Quod inchoetur cum *Dominus vobiscum ex-er-iat attentionem populi*, dicit S. Thomas, & quasi recognosceret populus id, quod monet S. Augustinus: *Sonat Evangelium, vox est Spiritus*, optans ejusdem fieri particeps, respondet, *Et cum Spiritu tuo*. Proferuntur verba illa, *Initium*, vel, *sequentia sancti Evangelii*, ad monendum populum de iis, quæ essent legendæ fore aut capitis initium, vel verba quæ illud sequuntur, unde in plurali dicitur, *sequentia* id est, *sequentia verba S. Evangelii*: Statimque omnes se signant in fronte, ore, & pectore: In fronte, quia publicè debet confiteri Evangelium, ideoque necessarium, ut in fronte appareat signum passionis, quod est sancta Crux, quâ se signant, ut cum Apostolo possint dicere: *Non erubescio Evangelium*. In ore, quia *ore confessio fit ad salutem*; in pectore, quia ad instar sanctæ Cæcilie in corde portare debemus Sanct. Evangelium, quod repræsentat vitam, ac Passionem CHRISTI, ac extrinsecè impressam habere debemus S. Crucem, ad retundendas Dæmonis



nis suggestiones, ne aliquo peccati navo  
 maculet, atque ita impediatur, quo minus  
 debita cum puritate illud annuntiemus: ma-  
 net proinde S. Joannes Chrylostomus: *Cru-  
 cem non simpliciter digito in corpore, sed ma-  
 gna profecto fide in mente formare oportet.*  
 Nec solus populus, sed & ministri Altaris  
 eodem tempore tribus prefatis crucibus  
 sese signant. Triplex ille cruce se signandi  
 modus prodiit, uti aliqui volunt, à tem-  
 pore Hæresis Arianae, & ad profitendum  
 contra illam trium Personarum Divinitatem  
 æqualitatem, introductum fuisse triplicem  
 illum se signandi morem, qui usque ho-  
 die practicatur, & maximè in *usu est* apud  
 Nationem Hispanicam. Solebat olim popu-  
 lus aliquandiu orare pro ministro, qui can-  
 tabat, & per quem audire debebat verba sa-  
 cra, cujus loco brevitatis ergo introducta  
 est responsio illa brevis, quæ modo est in  
 usu, *Gloria tibi Domine.* Quoad sensus sub-  
 stantiam agitur de illa Act. Apost. Cap. 16.  
 ubi, dum audiverunt Discipuli apertam esse  
 portam Evangelio, per conversionem Cot-  
 nelii Centurionis, *Glorificaverunt Deum.* S.  
 Germanus Episcopus Constantinopolitanus  
*Theon ter. Eccl.* scribit illud dici, quia *Sapientiam  
 et sermonem Dei hunc esse omnes*



entes, clamamus Gloria tibi Domine, vel  
ut Rupertus L. 1. de divin. off. c. 36. dicit, Glo-  
rificantes Dominum, quia misit nobis ver-  
bum salutis. Aliam insinuat rationem S. Chry-  
sostomus, cur nos tali modo ad Gloria ti-  
bi Domine, ante Evangelium crucibus mu-  
niamus, dicitque fuisse pro instructione  
Gentilium ad illud, Nos clara, inquit san-  
ctus, & magna voce dicamus, & tunc ma-  
ximè quando adsunt Gentiles, eximia fiducia  
exclamemus Gloria nostra, caput & origo bea-  
titudinis, libertas, & corona crux est. Vox  
illa, Gloria tibi Domine, familiarissima fuit,  
testante eodem S. Joanne Chrysofomo  
67. in Matth. sanctis illis Orientis Mo-  
nachis, solebantque illa uti ad agendas Deo  
gratias pro beneficiis ordinariis ac cor-  
poralibus, detestantes per hoc hæresim  
Manichæorum, qui rerum multarum De-  
um authorem non credebant. Dum in-  
troatur Evangelium, omnes sese in pe-  
des erigunt, juxta id, vel quod insti-  
tuit, vel decreto stabilivit S. Anastasius pri-  
mus, idque valde rationabiliter dicit Eminen-  
tissimus quidam scriptor Card. Palau. ut. di. perf.  
quidem Evangelium non est tantū verbum  
I i Chri-



Christi, sed etiam eius vita; videmus enim etiam olim practicum fuisse à gentilibus dum Balam falsus Prophetæ, jactans se ex parte Dei velle annunciare Balaac Num. 23. quod hic expectebat, ob majorem in audiendo reverentiam, mandavit, ut sese in pedes erigeret. Idem in Libro Judicum 6. 23. Legimus practicum, dum Eglon audiret Aod: *verbum Dei habeo ad te.* Temporibus sancti Augustini hæc reverentia non solum exhibebatur Evangelio, sed etiam aliis lectionibus, atque Martyrum actis, quæ dum in Ecclesia legerentur, omnes audientes reverenter in pedibus consistebant. Solebant milites seu Equites Hierosolymitani evaginato manibus tenere gladium, dum solemniter legeretur Evangelium, ad demonstrandam, quam promptè si opus foret, parati essent, sanguinem suum pro illius effundere defensione. Similem exercuisse cæremoniam Carolus Quartus Imperatorem legimus, dum Moguntia in nocte Nativitatis Domini caneretur Evangelium; *Sovar. Rayn: a. 1414. n. 13.* & de Sigismundo Imperatore idem narrant Annales Ecclesiastici, quod similiter in nocte sacratissima Nativitatis Constantiæ, *Primum Missam celebrante Papa, ipse Diaconi habitum indutus, legit Evangelium alta voce.*



Exiit edictum à Cesare Augusto Finito Evan-  
 gelio osculum infigitur libro sacro, quod an-  
 tiquitus non solum faciebat Sacerdos, &  
 Diaconus, sed & totus Clerus, & populus,  
 sed hoc, dicit Jonas Aurelianensis in *praf. l. 2.*  
*scult. imag.* qui hunc ritum refert, *cujus*  
*causa, nisi illius, cuius verba esse credimus,*  
*gimus?* Populus respondet, *laus tibi Chri-*  
*ste,* olim autem dicebatur *Amen,* ob h c  
 forte sancti Ambrosii documentum: *Quod*  
*confitetur lingua, teneat affectus.* In usu  
 etiam fuit, *Deo gratias,* quod in substantia  
 aliud non importat, quam, laus Deo.

In re merito terminatur, sacro sancta illa  
 ratio hujusmodi expressione laudis, ac si-  
 gnificatione amoris, siquidem, ut dicit  
 Hugo à S. Victore in *spec. Eccl. Deo homines*  
*per Evangelium reconciliati, omnia ab eo bo-*  
*na hausserunt:* Et quia Evangelium nihil  
 aliud sonat, quam *bona nova,* hinc facit Ev-  
 angelii codex, ut notat Cardinalis Baronius  
 in *Eccl. an. 325. n. 160.* tanto semper fuit in  
 honore ac veneratione in sacris œcume-  
 nicis Conciliis, ut in medio congressus  
 throno aliquod Regali poneretur, prout  
 in Ephesino testatur Cyrillus in *Apol. ad*  
*Theod. Liber ille,* dicit hic sanctus, *in sede*  
*Regia collocatus, Divinam præ se ferebat*



personam. Quantis è cælo miraculis, quæ  
 tis in terra à fidelibus ditata ac ornata ve-  
 rint thesauris sacra Evangelii volumina in  
 diversis mundi partibus, superfluum est di-  
 cere; sufficiunt enim pro hoc testimonio S.  
 Gregorii Turonensis *de Gl. Conf. cap. 61.* apud  
 quem in cista aurea, gemmis ornata, con-  
 servari solebant. Quanta pompa recipere  
 voluerit Pragæ Carolus Quartus, Impera-  
 tor, pauca aliqua folia Evangelii Sancti Mar-  
 ci, dono data ab Ecclesia Aquilensi, quam  
 idem sancta Evangelista fundavit, et  
 in ea deposuerat, describitur à Thoma Jo-  
 anne Pessina, in sua Metropoli Pragensi  
*pag. 450.* Quod ordinariè in Missa à primis  
 Apostolorum successoribus legi solitum, fue-  
 rit, id scribit Strabo *Cap. 22. de Reb. Eccles. lib. 2.*  
*de rit. Eccl. cap. 23.* probatque certa ac indu-  
 bitata auctoritate Stephanus Duranti; ideo  
 etiam instituti fuerunt illi gradus, & or-  
 dines Lectorum, tandemque temporis pro-  
 gressu ad solos transiit Diaconos facultas  
 legendi in Missa Evangelium. *Bona de reb. litur.*  
*lib. 3. cap. 7.*

Verba illa quæ modo lecto Evangelio  
 dicuntur: *Per Evangelica dicta, &c.* et  
 dem quasi reperiuntur in antiquissimis co-  
 dicibus.



ficibus, eaque non à solo celebrante, ve-  
rum etiam à toto populo pronuntiaban-  
tur, sicuti etiam ipsum omnibus delatum  
erat ad deosculandum, in quo astu di-  
cebant: *Per istos sanctos sermones Evangelii  
Domini nostri IESU CHRISTI, indul-  
geat nobis Dominus universa peccata nostra.*  
*Coint. Tom. 2. Annal. Ecclesiast. Gal. Anno 506.  
c. 47.*

Pòst Evangelium sequebatur concio, quæ  
ab Episcopis fieri solebat, vel aliquo Sacerdo-  
te, quod hisce verbis refert Tertullian. *de An-  
t. c. 29. Item verò, prout scriptura leguntur, aut  
psalmi canuntur, aut adlocutiones præferun-  
tur, aut petitiones delegantur, ubi per Adlo-  
cutiones Joannes Ludovicus de La Cerda,  
obscurissimi illius authoris commentator,  
intelligit Conciones, & Catechismos. Si-  
mili phrasi pluribus in locis tempore infe-  
riore usus est sanctus Gregorius Magnus,  
& Synodus Laodicea. Clarius ante hos id  
occurrit etiam ex sancto Justino Martyre,  
qui in secunda Apologia ad Antoninũ Pium  
dicit, moris esse, ut omni Dominica fide-  
les conveniant, & finita lectione, id est Epi-  
stola & Evangelio, *Is qui præest, admonet, &  
hortatur, ut ea quæ Lecta sunt bona imitemur.**

Ii 3 Nec





Nec horum exemplorum deest copia apud omnes sanctos Patres usq; ad sæculum quintum Ecclesiæ, in quo particulari Canone in Concilio Agathensi pœna renovata fuit quæ anno 398. in Concilio quarto Carthagenensi constituta fuerat in illos, qui negligerent audire concionem sub Missa fieri solitam; Et Zonaras explicans Canonem Concilii Laodicensis, ipsas sacrarum caritativarum observantias exhibet: *Concilio dicitur ad Cathecumenos, vel ad populum iis docendum ac erudiendis primo loco ab Episcopis habebatur, tum prædicatione in Cathecumenos revocata illi egrediebantur.* Illa fuit dispositio Concilii Valentini, & praxis ordinaria Sanctorum Patrum, de qua abundè videri potest Ferrarius in suo libro *de Ritu Concionum*, & Bonus Mertezius in prima Parte summa Christianæ. Finita concione, Diaconus proclamabat, ut Cathecumeni, infideles, & immundi se separarent, & abirent, illisque discedentibus, primis illis rigidæ disciplinæ temporibus, portæ clauderentur, ne quis auderet accedere ad audiendum, aut aspiciendam sanctam oblationem: Nec solebant ad symbolum admittere Cathecumenos, ut observat S. Isidorus *L. i. de off. Eccl. cap. 21.* Hærent in actuali operè baptizandi: Habemus super hoc auctoritatem sancti Ambrosii







in aliarum Hispanicarum Ecclesiarum, in  
 antequam Fideles post elevationem com-  
 mencent, recitant cum Choro symbo-  
 lum, juxta decretum Concilii tertii To-  
 lani, celebrati Anno 589. Sanct. Ambrosius  
 serm. 38. appellat symbolum: *Clavem qua-*  
*dam ipsum symbolum dixerim, per qua-*  
*serantur Diaboli tenebra, ut lux CHRISTI*  
*adveniat; aperiuntur Ecclesia clausa pu-*  
*sato, ut iustitia fulgeant opera manifesta. I-*  
*gitur hac clavis ostendenda est fratribus no-*  
*stris, ut & ipsi tanquam discipuli Petri in-*  
*ferna sibi referare, caelos aperire consu-*  
*scant.* Cur fuerit hoc nomine, Symbolum,  
 appellatum, edicit Rufinus in cap. 1. sym-  
 quia in lingua Graeca idem valet ac indicium  
 vel collatio, hoc est, quod plures in unum confe-  
 runt, contribuit autem ad illud quilibet Apo-  
 stolus suum Articulum, quapropter S. Leo  
 Ep. 3. scripsit Pulcheriae Augustae: *Ipsius sym-*  
*boli brevis, & perfecta confessio, qua duodecim*  
*Apostolorum totidem est, signata sententis, tam*  
*instructa sit in munitione caelesti, ut omnes He-*  
*reticorum opiniones hoc solo possint gladio de-*  
*truncari.* Ideo verissime illud appellavit S. Au-  
 gustinus de Symb. ad Cat. c. 1. 1. *Regulam Fidei*  
*Accipite Regulam Fidei, quod symbolum dicitur,*  
*& cum acceperitis, in corde scribitur*



Et quotidie dicite apud vos; Alii credunt appellari symbolum, quod verba illa idem valeant quod annulus, aut aliud signum, quod quasi pro arrha, aut pretio convivii dabatur, ac deinde translatum fuit ad significandum omne id quod unius professionis erat signum, unumque aliquod constituebat: *oss. in Erym.* Tessera quoque militaris symbolum nominatur, quod nomen valde appositè ab illo statu ad hanc nostrâ formulam est translatum, utpote, quæ contineat prima capita ac fundamenta fidei nostræ, quibus mediantibus, tanquam propriâ tessera, agnoscimur pro iis, qui sub labaro Christi, & vexillo Ecclesiæ militant, ut si forte occurrerit quis, dicit Ruffinus, de quo dubitetur, interrogatus, symbolum prodat, si sit hostis, an sit socius. Idcirco hæc non scribi chartulis, atque membranis, sed retineri cordibus tradiderunt, ut certum esset neminem ex hac lectione, quæ interdum pervenire etiam ad infideles solet, sed ex Apostolorum traditione didicisse sufficit: Ad quæ alludere videtur S. Irenæus, *Adv. Hæreses l. 3. c. 4.* dum de Barbarorum conversione loquens, dicit: *Quorum qui in Christum credunt sine charta & atramento scriptâ habent per spiritum in cordibus suis salutem, & veterem traditionem diligenter custodiunt, credentes in Deum, &c.* Atque hanc ob causam an-



te tempora Constantini Magni nullus authorum illud in suo retulit commentario, excepto Tertulliano, qui id quasi tradidit in compendio, omissis aliquibus articulis, & eodem S. Ireneo l. b. i. adv. Hær. cap. i. ubi tenet Fevardentius, quod ipsimet Apostoli tempore Divinissimi sacrificii illud cantare soliti fuerint, quod fundatur in iis quæ scribuntur in libro de Ecclesiastica Hierarchia, & Lyrurgia sancti Jacobi Apostoli: unde recitatio symboli in Missa ex traditione Apostolica, multo anterior est conciliis Niceno, Constantino-politano, & Toletano. Per trecentos & amplius annos Ecclesia tam in publicis, quam privatis orationibus puro usa est symbolo Apostolico, usque dum ex portis infernalibus pestilentissima prodiit Arrii Hæresis, ob quam restringendam, ac extirpandam S. Pontifex Sylvester, adjuvante Constantino Imperatore Nicenum congregavit Concilium, in quo stabilitum fuit ac clarè explicatum id quod in symbolo Apostolico continetur, ut nova hæc armati tessera fideles, ab Hæreticis distinguerentur: Fuitq; tunc plene à tota Orientali Ecclesia acceptatâ, consignatumq; fidelibus ac Catechumenis ad ediscendum, & quicumq; illud non profitebatur, Arrianus reputabatur. In Occidentali Ecclesia, quandoquidem

viru



virus illud Hæreseos non erat adeo dispen-  
sum, in aliquibus Ecclesiis citius, in aliis tar-  
dius pro necessitatis exigentia, fuit introdu-  
ctum; & licet plures afferant illud pro Eccle-  
sia Romana, ac Occidente ordinasse S. Mar-  
cum Papam, tamen Cardinalis Baronius non  
credit, in Ecclesia Romana factam fuisse ali-  
quam alterationem circa symboli Apostolici  
recitationem.

Variis insurgentibus Hæresibus, nova quæ-  
dam formula facta fuit in concilio Constanti-  
nopolitano, quam, communi Græcorum opi-  
nionem, compositam afferuit in concilio Flo-  
rentino à S. Gregorio Nazianzeno, Marcus  
Episcopus Ephesinus; Baronius autem, Anno  
381. Nicephorum secutus, credit editam à S.  
Gregorio Nysseno. Illa apud Patres in com-  
muni appellatur, aut Nicena, aut Constanti-  
nopolitana, dum una plus non continet quam  
altera, nisi majorem explicationem illius, &  
hanc ob causam illa etiam universaliter ho-  
diedum adhuc recitatur in missa; licet aucto-  
ritate Ecclesiæ in aliqua etiam parte sit de-  
claratum, unde posset etiam, juxta Democri-  
tem, Tom. 4. c. 4. appellari Symbolum Eccle-  
siasticum, illud Constantinopolitanum, quod  
in Occidente ante omnes, in Hispaniarum Ec-  
clesiis cœptum est practicari, & postea succes-  
su temporis, etiã in aliis: Apparet hoc ex con-



cilio tertio Tolerano, quod profiteretur, et  
 restante Baronio Anno 809. n. 63. se sequi usum  
 in Ecclesiam Occidentalem introductum.  
 Walfrius putat id ideo factum fuisse, quia  
 Constantinopolitanum aptius videretur immen-  
 ris Musicis; Sed cur non potius, dicit Cardi-  
 nalis Baronius, quod hoc plenius sit, utique  
 quod de Spiritus Sancti Divinitate habeat ma-  
 gis expressam sententiam? Mansit ita in usu  
 in Ecclesia Romana, illudque in testimoni-  
 um sinceræ suæ fidei, nulla unquam Hære-  
 seos fuligine aspersæ, per mille, quatuor-  
 decim annos, atque ad instantiam sancti Hen-  
 rici Imperatoris ordinavit Benedictus Octa-  
 vus, ut Romæ in Missa iterum cantaretur,  
 prout plenius docent Annales Ecclesiastici  
 sub eodem anno; scribit ideo Innocentius I.  
 non Cantores, sed Subdiaconos fuisse, qui il-  
 lud in Ecclesia Romana celebrante Summo  
 Pontifice cantarent, ideo accedentes ad alta-  
 re. Quando adjuncta fuerit particula illa,  
 Filioque, tractat Baronius ad An. 447. & 883. &  
 de quibusdam aliis, aliquibus in Ecclesiis ad-  
 jectis testatur Ruffinus in exp. symb. dicens:  
 Illud non importunè cōmonendum puto, quod in  
 diversis Ecclesiis aliqua in his verbis inveniuntur  
 adjecta, in Ecclesiis tamē urbis Romæ hoc non de-  
 prehenditur factum, quod ego propterea esse ar-  
 bitror, quod neque Hæresis ulla illic sumptis  
 exor-



exordium, & mos ibi seruetur antiquus, eos  
 qui gratiam, Baptismi suscepturi sunt, pu-  
 blicè, id est, fidelium populo audiente symba-  
 lum reddere, & utique adjectionem unius sal-  
 tem sermonis eorum, qui praeceperunt in fide,  
 non admittit auditus. Ideo hic, tanquam  
 natus, & baptizatus in Ecclesia Aquileiensi,  
 in expositione Symboli Apostolici, morem  
 & usum sequens illius Ecclesiae suae Matricis,  
 in aliquibus particulis differt à Romana, ex-  
 emplum causa, adjungens verbis istis, *Carnis*  
*resurrectionem Ly hujus, & dicens, hujus*  
*carnis resurrectionem*, introductum, prout  
 ego puto, non solum ad occurrendum Va-  
 lentiniani Hæresi, qui, prout ille dicit, *Valen-*  
*tinus Resurrectionem carnis omnimodè negat,*  
 sed potius ipsius Origenis, qui negabat re-  
 surrectionem in carne palpabili, qui error  
 postea renovatus fuit ab Eutychio Patriarcha  
 Constantinopolitano, quem tamen erro-  
 rem, opera ac vigore Sancti Gregorii, tunc  
 Sanctae Romanae Ecclesiae illa in urbe Apo-  
 stasiani, idemmet Patriarcha sub finem vitae  
 revocavit. *Baron. an. 586. num. 2. & 6.*

Celebrans intonat *Credo*, & populus re-  
 spondendo profequitur, cujus ratione redditur.  
*Thom. 3. P. Q. 83. ad 6. Quaedam populus profequi-*  
*tur, sacerdote inchoante, qui personam Dei gerit, in-*  
*signum, quod talia pervenerunt ex revelatione Di-*



vina, sicut Fides, & gloria cœlestis; Ideo sacerdos inchoat Symbolum Fidei, & Gloria in cœlis Deo.

Quandoquidem symbolum plenum ineffabilibus salutis nostræ mysteriis, quilibet Ecclesiasticus illud recitando fidei actus exercere, ac exercere deberet, ac profundissima cum submissione acceptare, & adherere veritatibus illis, quas fides in illo docet. Hinc legimus, quod S. Philippus Neri illud recitando inexplicabilem sentire solitus fuerit dulcedinem ac consolationem, & quod is qui in vitæ hujus miseriis ac aduersitatibus afflicti ac desolati ad ipsum confluere, pro remedio dare consueverit unum Credo, quo etiam in pretiosa sua morte adeo confortatus fuit S. Petrus Martyr, Ord. Prædicatorum, ut in vita ipsius dicatur: *A fidei præconio, etiam in mortis articulo non desistens, quod propter blanditias patris puer deserere noluerat, propter mortis angustias, veluti præco fidei, nequaquam oblitus est confiteri.* Seraphica Virgo, ac Sancta Mater Theresia à JESU, audiendo promissionem illam Regni, cuius non erit finis, tota remanebat absorpta spe bonorum illorum vitæ interminabilis. Hinc et quoque quod S. Augustinus, qui pluribus in locis apprimè commendat quotidianam Sym-



poli recitationem, & inexplicabilem addu-  
 cit utilitatem exinde resultantem, Hom. 42 ex  
 dicat: *Sit tibi tanquam speculum solum*  
*num, ibi te vide, si credis omnia, qua te cre-*  
*dere confiteris, & gaude quotidie in tua fide:*  
*Sunt quotidiana ista quodammodo indumenta*  
*mentis tuae. Nunquid non, quando surgis, te vestis?*  
*Hic & commemorando solum tuum, vesti ani-*  
*ma tua, ne forte eam nudet oblivio, & remaneas*  
*nudus.* Finitur solum verbis hisce, *carnis*  
*resurrectionem, vitam aeternam. Amen,* ad quaem  
 et antiqua consuetudine ad annum Christi 60.  
 refert Cardinalis Baronius, signare te signo S.  
 Cracis tam sacerdotem ac populum, scribit  
 enim Rufinus *is qui profitetur, signaculo Cru-*  
*ce fronti imposito contingit, quo sciat unusquis-*  
*que fidelium carnem suam, si mundam servave-*  
*rit a peccato, futuram vas honoris, utile Domi-*  
*no ad omne opus bonum paratum; si vero con-*  
*taminata fuerit in peccatis, futuram esse vas*  
*inutile ad interitum* in exposit. 5.

Finito Symbolo, osculatoque Altari, con-  
 vertit se Sacerdos ad populum, & ad incipi-  
 endam novam functionem, disponit ipsum  
 consueta salutatione, dicens *Dominus vobis-*  
*cum,* cum intimatione precum, aut ex Psal-  
 mis aut ex alio aliquo Sacrae Scripturae Ca-  
 nonico Libro desumptarum. Oratio illa  
 à Ru-



Mansi

Veri  
Ecclesiastici

à Ruperto vocatur, *Offerenda*, & à Micrologo *Offertorium*, quo nomine usque modo adhuc appellatur; *Quasi offerentium canticum*, explicat Rabanus, quia dum Clerus cantabat, populus oblationes suas faciebat, hinc interdum fiebat quod apertius illud deberent cantando repetere, vel alium aliquem adjungere versum, donec absolveretur oblatio, quæ indifferenter fiebat tam à viris, quam à foeminis. S. Gregorius Magnus in suo Antiphonario ponit offertorium in quacunque Missa, atque ideo à multis habetur pro institutore illius ritus; Certum tamen est, quod ante ipsum fuerit introductus in Ecclesia Carthagenensi, deditque ansam cuidam Hilario viro Tribunitio insultandi Ecclesiae Ministris, motusque ac tumultus ciendi, ita ut opus fuerit sanctum Augustinum scribere quendam librum, intitulatum, *Contra Hilarium*, prout ipsemet testatur Sancto Libro Secundo *Retractionum*. *Inter hac Hilarius quidam vir Tribunitius laicus Catholicus, nescio unde adversus Dei ministros, ut fieri assolet, irritatus, morem, qui tunc esse apud Carthaginem coeperat, ut hymni ad altare dicerentur, de Psalmorum libro, sive ante oblationem, sive cum distribuere tur populo, quod fuisset oblatum, maledicere*



reprehensione, ubicunque poterat, lacerabat, afferens fieri non oportere. Huic respondi, jubentibus fratribus. Magis fundatè loquuntur, qui attribuunt S. Cœlestino Papæ, qui duobus annis post S. Augustinum mortuus est, quamvis dici non possit, quod ab illo talem ritum receperit Ecclesia Carthagenensis, aut cum evidentia demonstrari quod in usu fuerit, ante ipsum.

Verùm, quam pulchrè adumbrata fuerit illa caremonia in antiqua lege, apparet ex libro 2. Paralippom. tempore S. Regis Ezechia, ubi dicitur; *cumq; offerrentur holocausta, ceperunt laudes canere Domino, & clangere tubis.* Summo opere laudat institutionem illâ Ecclesie Hildebertus Cenomanensis, h' scilicet suis versibus:

*Ordo decens, Evangelium præcedere cernis,*

*Pone fidem pandi, dona deinde dari.*

Ab illis oblationibus procedit nomen illud, quod usque modo in usu est, Offertorium, quod ideo credidit S. Isidorus derivatum esse ab antiqua quadam oblatione, vocata, *Ferretum*, quæ secundum eundem sanctum, *Erat oblatio, quæ in altari offertur, & sacrificatur à Pontificibus*, de qua loquens Festus dicit esse, *genus libi, quod crebrius ad sacra ferebatur.* Facit illius mentionem Persius in satyra secunda:

*Attæ-*



*Attamen hic estis, & opimo vinum  
Ferto.*

Meminit quoque illius Plautus, & Cato, ubi observavit, & correxit Joannes Baptista Plautius. Joannes Maomellius Ruramon-  
danus, putat dici *Fertum*, eo quod pluribus, variisque rebus factum esset, quod facis com-  
mode oblationibus, quas fideles faciebant, convenit; consistebant enim in diversis re-  
bus, & particulariter in pane & vino. Dicebatur etiam *Fertum*, vel *Feretum*, quod, ut dicit Vossius, *idem est ac bonum* quod, quantum ad oblationes, olim in spiritu præ-  
dixit Zacharias Propheta: cap. 9. *Quid bonum eius est, & quid pulchrum ejus, nisi frumentum electorum, & vinum germinans virgines?* Qualiscunque tandem sit nominis illius etymologia, certum est, quod *Fertum* sit res Deo oblata, unde tanquam ab iniustis possessoribus vendicavit sibi Ecclesia denominationem illam applicavitque fertum illi, illi dico oblationi, quæ vero DEO offertur. Apud aliquos, cantus, qui eo tempore fiebat, *offertorium* fuit vocatum, uti expressè habemus apud Theodoricum, in translatione S. Celsi Episcopi Trevirensis; *Cumque jam Offertorius Cantus can-*



magno jubilationis sono consummatus fuisse, & jam profectiois ordo instaret: Sequitur deinde in Annalibus Trevirensibus ad An. 979. ipsa Translatio. Similiter etiam panni illi, in quibus oblata reponebantur ab aliquibus vocati fuerunt *offertorium*, licet verius dici debuissent *opertorium*. Locus quoque in quo oblata recipiebantur illo nomine appellatus legitur, & à Possidonio in vita S. Augustini *Gazophylacium*, seu *Secretarium*, nuncupatur. Modum, quem in oblationibus tenebant, describit Cardinalis Baronius Tom. 1. suorum Annalium. Lucas Dacherius, & Joannes Mabillonius in præfatione primæ parisiæ sæculi tertii Annalium seu sæculi Benedictini, Hugo Menardus ejusdem Ordinis sancti Benedicti, super Sacramentarium S. Gregorii, Pamelius in notis ad Tertullianum, S. Cyprianus, & præter multos alios, Cardinalis Bona l. 2. c. 9. Rerum lithurg. observant non tantum panem & vinum, quæ juxta Canones solum debent poni super altare, sed etiam quidvis aliud, spectans ad aliorum sacramentorum usum, eaque quæ à fidelibus adferuntur, sub oblatione comprehendi. Credit Mabillonius huic oblationi correspondere stipendium illud, quod hodie pro  
Missa



Missæ solet dari, cujus initium reperendum est à sæculo octavo, quamvis solum sæculo duodecimo universaliter cœptum fuerit practicari.

Optimam eruditionem, circa jubilum illum, quo cantabatur Offertorium, reliquit nobis Biel, in *Can. Lect.* 6, dum asserit id fuisse factum, *Ad signifi. andū quod quæ Deo offeruntur, cum mentis júbilo offerri debent, quia bilarem datorem diligit Deus*: transit postea usus oblationis, in fomentū vanitatis, publicè enim legebantur nomina offerentium, & sæpius oblationi exteriori interior, nõ correspondebat conscientia, fiebatq; id, quod deplorat S. Hieronymus, *lib. 6. in cap. 18. Ezech. Placentque sibi ad plausum, torquente eos conscientia.* Moderatus ac correctus fuit usus ille à S. Innocentio Primo, prout apparet ex litteris ipsius ad Decentium. Cessantibus jam ex parte oblationibus extrinsecis, gratissimum erit Deo, nobisque utilissimum, si imitemur oblationem illam, quam discipulum suum Gabrielem Tana edocuit S. Philippus Neri; *l. 2. c. 8. Vita S. Philippi.* Erat ille infirmus, & ex Dæmonis tentatione, sub specie, quod majorem, austerioremque vellet facere pœnitentiam, indiscretè quasi desiderabat, optabatque longiorem vitam; accepit



tandem nihilominus consilium à S. Patre suggestum, qui ei dixit: volo, ut des mihi tuam voluntatem, & ego illam in Missa offeram Deo, ut, si forte illa inclamet, aut Dæmon te molestare voluerit, iis possis respondere: Ego non habeo voluntatem, sed illam Christo dedi. fecit que ita. Discessit S. Philippus, ut celebraret in Capella S. Petri in Montorio, ubi S. ille Apostolus fuit crucifixus, factaque nobili illa Deo oblatione, reversus suum ad infirmum, reperit eum totaliter mutatum, ac summo cum affectu dicentem, sapiusque repetentem illa S. Apostoli verba: *Cupio dissolvi, & esse cum Christo.*

Hostiæ oblationem facit modo Sacerdos in patena, quæ apud antiquos erat vas aliquod sic appellatum à *patendo*, id est, quod esset latum, & apertum undique, fuitque translatum ad significandum instrumentum illud, quo utitur Ecclesia, *quod dispansis, patentibusque oris sit*, inquit S. Isidorus. Sæpius illius facit mentionem Anastasius in Vitis Pontificum, deque earum diversitate diffuse disserit Andreas Saussajus Episcopus Tullensis. *Panop. sac. l. 9.* Patena, attestante Hildeberto, significat petram, quæ posita fuit supra sepulchrum Domini, hacque allusione infert mysticam aliquam eruditionem;

*Pate-*



*Patenam, id est, cor patens latitudine Chri-*  
*tatis in obsequium sepultura, juxta quod legi-*  
*tur, quod mulieres emerunt aromata & in*  
*offerendo tublevat illam in altum, am-*  
*bus apprehensam manibus, elevatisque in*  
*cælum oculi, hanc profert orationem: Su-*  
*scipe sancte Pater omnipotens aeternae Dei.*  
*Hoc modo reperimus fieri solitam in veteri*  
*lege oblationem, idque ex præscripto Dei:*  
*Feretis manipulos spicarum, primitias messis ve-*  
*stra ad sacerdotem, qui elevabit fasciculum co-*  
*ram Domino, ut acceptabile sit pro vobis. Fuit*  
*sane hoc, apposita valde figura, præferentis*  
*nostræ oblationis, uti apud Abulensem in*  
*præfatum locum potest videri. Cæremoni-*  
*am illam comitatur elevatio oculorum in al-*  
*tum, Deique invocatio cum titulo Patris,*  
*& Dei Omnipotentis, & æternis oculis ad*  
*eum elevatis, & statim demissis, mandat*  
*Rubrica: debetque in illa cæremonia sacer-*  
*dos singularem habere reflexionem, ne sua*  
*habeat in conscientia culpæ alicujus remor-*  
*sus & accuratè perpendere id quod in Job.*  
*legimus: Si iniquitatem, quæ est in animam*  
*abstuleris à te, & non manserit in tabernaculo*  
*tuo injustitia, tunc levare poteris faciem tuam,*  
*sicut Publicanus, conscius suorum pecca-*  
*torum ac criminum, non audebat oculos*



ad cœlum levare; est enim hæc proprietas  
quædam culpam concomitans, quod vultum  
illius intueri quis non possit, quem offendit,  
confirmatque hoc carmine suo Pœta, agens  
de persona quadam infideli, ac indigna *Ovid.  
Metæ.*

— *Sed non attollere contra,  
Sustinet hæc oculos.*

Hæcque ratio fuit cur 2. Reg. Cap. 2. Abner  
ad Aïael, obstinatè se sequentem, ad occiden-  
dum, dixerit: *Noli me sequi, ne compellar con-  
federe te in terram, & levare non poterò faciem  
meam ad Joab fratrem tuum.* Non disjungit  
tamen confidentia ista humilitatem, licet  
enim quis remorsum non sentiat conscientia, &  
nihilominus cum Apostolo dicere debet, *sed  
non in hoc justificatus sum*, ideoque humiliter  
demittere debet oculos ad prosequendam  
debita cum attentione sacram functionem.  
Unitur simul titulus Patris, cum altero titu-  
lo Dei, ad excitandam in se Reverentiam, &  
amorem, ac recolendum, quod mediante im-  
maculata illa hostia, quæ se pro nobis obtulit  
in cruce, de novo, licet diverso offerendi mo-  
do, offeratur in Altari, ut illum iterum re-  
cipiamus Patrem, cujus per ingratitude-  
m ac peccatum nolimus esse filii. Hic oportet,  
ut sacerdos haberet in mente monitum  
illud



illud sancti Gregorii Nysseni: Or. 2. d. Orat. Dom. tior  
 Cum igitur accesserimus ad Deum: prius cultus ab  
 inspiciamus, an aliquid cogitatione Divinam mis  
 gnium geramus: Deinde verò ejusmodi verbum iltar  
 (id est, sancte Pater) proferre audeamus; quo mai  
 enim Patrem dici jussit, mendacium dicere non teno  
 permisit. Patri ergo, qui & simul Deus, hostia la p  
 offertur, quæ immaculata vocatur respectu gido  
 Agni immaculati, Christi, de quo pauca hæc blion  
 in hac materia haud inutiliter monenda: Ne Co  
 que præjudicium filio, dicit S. Fulgentius, ad Mon  
 nim. L. 2. c. 5. vel Spiritui sancto comparatur, dicitur  
 ad Patris personam precatio ab offerente diri  
 gitur, cujus consummatio, dum Filii, & Spiritus  
 sancti complectitur nomē, ostendit nullum esse in  
 Trinitate discrimen; quia dum ad solius Patris  
 personam honoris sermo dirigitur, bene creden  
 tis fide, tota Trinitas honoratur: & dum ad Pa  
 trem licentis destinatur intentio, sacrificii mun  
 nus omni Trinitati, uno eodemque offertur li  
 tantis officio. Oratio illa, unà cum quatuor le  
 quentibus in antiquo Romano Missali non  
 reperitur, eo quod tunc immediatè ab offer  
 torio, ad secreta transiretur, attestante Micro  
 logo, Cap. II. de Myst. Missæ qui orationes aliquas  
 refert, scribitq; id factū fuisse juxta ordinem  
 Gallicanū, non Romanum. Observat id Cardi  
 nalis Bellarminus contra Georgium Majorem  
 Hæreticum, simulque demonstrat ex vener  
 ratione,



tionē debere esse valde piam, eo quod postea ab Ecclesia fuerit acceptata. At hic in primis valde bene notandum est, Orationem istam, *suscipe sancte Pater &c.* cum aliis, ex majori parte reperiri in Missa illa, quæ præceditur esse antiquissima, & ante plura sæcula practicata, à Matthia Flavio Irenico, Rigidorum Lutheranorum antesignano, è Bibliotheca Palatina eruta, ac an. 1557. publicata. *le Coyn. An. Eccl. Fran. T. 2. An. 601.* per quam credebat se triumphaturum contra Religionem Catholicā, sed ante pugnam cecinit triumphum, dū suis se armis vidit imperi, ac illa eadem Missa fortius confirmari sanctitatem, & antiquitatem sacri illius Ritus. Post panis oblationem, sequitur oblatio vini in calice, de cujus materia & forma, tanquā antiqua quam præsentem, & quomodo repræsentet sepulchrum Christi, videre poterit Lector apud supracitatum Saussajum. *panop. sac.* Ex Christi autem institutione, vino admiscetur parum aquæ. Dixi, ex Christi institutione, id namque attestantur Liturgiæ S. Iacobi, sancti Marci, Basilii, & Chrysostomi, fuitque definitum in Conciliis, Tertio Carthagenensi, Quarto Aurelianensi, Worcesteriensi, Tiburienti, & aliis pluribus: Oecumenicum Florentinum observantiam illam

Kk

lam



lam agnoscit tanquam traditionem Apo-  
 licam, mandans Armenis, prout etiam  
 rat Trullanum, *ut paululum aqua vino  
 misceant*, Assignans pro consecratione  
 guinis, *Vinum de vite, cui ante consecra-  
 nem, aqua modicissima adhiberi debet*. Con-  
 firmant hoc Sancti Martyres Justinus &  
 Cyprianus, Julius Papa, omnes quatuor  
 Ecclesie Latinae Doctores, & S. Joannes  
 Damascenus; Datque rationes hujus imi-  
 tati Doctor Angelicus S. Thomas 3. P. 2. q. 75.  
 ar. 6. primo, quia ita factum fuisse à Christo  
 omnino praesumitur, juxta morem ac con-  
 suetudine patriae, id est, Palaestinae, conformi-  
 ter illi quod habemus in Proverbiis: *Bibite vi-  
 num quod miscui vobis*: Secundo, ut per illud  
 magis expresse, & quasi ad vivum representa-  
 retur Passio Christi, Salvatoris nostri, ex cu-  
 jus latere exivit sanguis & aqua; Tertio ad  
 denotandum effectum illius Sacramenti, quod  
 est unio populi Christiani, per aquam de-  
 notati, cum Christo Domino nostro, pre-  
 tioso illius mediante sanguine, per vinum  
 gurato. Omnes illae rationes comprehen-  
 sae sunt in concilio Tridentino: *Sess. 22. cap. 7. in  
 Monet Sancta Synodus, praeceptum esse ab Ec-  
 clesia sacerdotibus, ut aquam vino in Calice  
 offerendo miscerent: Tum quod Christum in aqua*



fecisse credatur, tum quia è latere ejus simul cū sanguine exierit ( quod sacramentum hac mixtione recolitur ) & cum aqua populi dicantur, ipsius populi fidelis, cum capite Christo unio representatur, ad condemnandum errorem illorum, qui asseriebant vinum cum aqua in calice miscendum non esse, quales olim fuerunt Armeni, & modo illorum imitatores Calvinistæ in eorum Cœna pura, contra quos fulminat: *Si quis dixerit, aquam non miscendam esse vino in calice offerendo, eo quod sit contra Christi institutionem, anathema sit.* Aliæ duæ rationes eruuntur ex S. Ambrosio, ab eodem S. Thoma approbatæ, quarum una est, quia hoc competit ad ultimum effectum huius sacramenti, qui est introitus ad vitam æternam; unde Ambrosius dicit in libro de Sacramento, *redundat aqua in calicem, & salit in vitam æternã.* Altera est, ut figuræ antecedentibus, quæ id præsignificaverunt, impleantur, aquam detentim, sicut sacrificium CHRISTI significatum est per oblationem Melchisedech, ita vinum figuram significatum est per aquam, quæ in ultimo fluxit de petra, secundum illud 1. Corinth. 10. *Bibebant autem de Spirituali, confluente eos petra.* Est autem insigne Divinæ Providentiæ beneficium, binas aquas qualitates in nostrum convertentis commodum,



dum, in quantum abluendi habet virtutes, ha  
 taliter Baptismum significat, prout autem in  
 refrigerandi continet qualitatem, servit, in  
 quidem necessitate absoluta, sed de prae-  
 cepto, Eucharistiæ sacramento, verificato in  
 hoc, illo Psalmistæ dicto, *super aquam refre-  
 ctionis educavit me Ps. 22.* Nec debet silentio  
 prateriri una alia reflexio, quam facit S. Cy-  
 rillus Hierosolymitanus *Cap. 3. Ubi in quæ-  
 situs aliquod inter Deum & hominem, ibi est  
 aqua;* idque probat variis veteris Testamen-  
 ti successibus. Posito hoc, quæ major unquam  
 Deum inter & hominem reperiri potuit con-  
 fœderatio, quam illa in sanctissimo Sacra-  
 mento, in quo propterea merito quoque  
 suum sortitum est locum elementum aquæ.  
 S. Alexander Primus, non instituit, sed con-  
 stituit, quod id, quod erat ex traditione  
 Apostolica, admixtio scilicet aquæ cum vino,  
 inviolabiliter servare: ut in universa Ecclesia.  
 Dum aquam Sacerdos infundit in calicem,  
 hanc profert orationem: *Deus qui humana  
 substantia, quæ in Missa Illyrici reperitur,  
 Benedicit autem aquam, non vero vinum,  
 hanc ob causam, ut dicit Durandus L. 4. Dist.  
 Cap. 30. n. 25. quia vinum repræsentat Christum  
 stum, qui non indiget benedictione; aqua  
 autem populum significat, qui dum in ma-  
 est I  
 sic*



hac absque peccato esse non potest, summè indiget benedictione cœlesti, ut dignus reddatur promissæ cum Christo unionis. In Missa mortuorum non benedicitur, quia cum illi jam sint confirmati in gratia, à Christo amplius separari non possunt. Solebat in eadem forma, qua Hostia fuit oblata, etiam offerri calix Domini adjungendo illam orationem, *offerimus*, quod ideo in plurali dicitur, quia pro missa solemnè est instituta ista formula, in qua simul cum Diacono illa recitat Sacerdos, nec mutatur in missa priuata, non enim solo nomine proprio, sed totius populi offertur. Reperitur eadem formula in supra designata Missa, habemusque etiam lumen ejusdem apud S. Augustinum L. 20. *contra Faust. Manich.* c. 21. dum dicit: *Quis enim Antistitum in locis Sanctorum corporum assistens altari, aliquando dixit, offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriano, sed quod offertur Deo, qui Martyres coronavit.* Vocatur Calix salutaris; per allusionem ad dictum Psalmistæ, qui eum prævidit, uti & ad effectum salutis, quem illo mediante recipimus. Fit etiam mentio suavitatis odoris, quia gratum est & acceptabile sacrificiū illud, unde dicitur, *odoratusque est Dominus odore suavitatis, & simul fragran-*

K k 3 tiana



UNIVERSITÄTS-  
BIBLIOTHEK  
PADERBORN



tiam incensi, quod in missa solemnè in oblatione solet adhiberi. Utramque finit oblationem formando super corporale signum sanctæ Crucis, ad rememorandum, sacrificium hoc, quod sub istis speciebus intendit peragere, idem esse cum illo, quod pro salute nostra in cruce est consummatum; tum etiam, quia, ut narrat S. Cyrillus Hierosolymitanus *Cate. 13.* consuetudo hæc erat Christianorum: *In aliis omnibus fiat Crux, in panibus comedendis, & in poculis bibendis:* id quod practicatur in cibo usuali & communi, a fortiori in illo observari debebat, qui in corpus & sanguinem Redemptoris erat transsubstantiandus; & ita non solum facit signum sanctæ crucis, sed etiam verba hæc profert 1. Cor. *Ann. Ecc. tom. 2. p. 123. in not. Sac. Sanct. Gregor. In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, sit signatum, ordinatum, sanctificatum, & benedictum hoc sacrificium novum.* Idem reperitur, paucis immutatis verbis, apud Hugonem Menardum. Hisce peractis, commode utitur verbis Azariæ apud Danielem c. 3. *In Spiritu humilitatis, & in animo contrito, simul sese inclinans, atque exteriori cæremonia exprimens id, quod interius habere debet anima contrita & humiliata: reperitur hæc oratio in pluribus antiquissimis Millibus*



libus, circa tempus oblationis. Inde pro-  
 greditur ad illam, quæ incipit: *Veni San-*  
*ctificator*, quæ etiam quasi eadem est in an-  
 tiquis Missalibus; diciturque communitè  
 directa ad Spiritum Sanctum, cujus propri-  
 um est sanctificare, & benedicere sacrifi-  
 cium; ideo S. Ambrosius in oratione præ-  
 paratoria ad Missam precatur, *Bona. l. 2. cap. 9.*  
*Descendat etiam Domine illa Sancti Spiritus*  
*tui invisibilis, incomprehensibilisque Majestas,*  
*sicut quondam in Patrum hostias descendebat.*  
 Videtur etiam clarè S. Fulgentium, non so-  
 lum explicasse, verum etiam dictasse verba  
 illa, quibus utitur Ecclesia *L. 2. c. 9. ad Monim.*  
*Cum ergo Sancti Spiritus ad sanctificandum*  
*totius Ecclesiæ sacrificium postulatur adven-*  
*tus, nihil aliud postulari mihi videtur, nisi ut*  
*per gratiam spiritualem in corpore Christi*  
*(quod est Ecclesia) charitatis unitas jugiter*  
*incorrupta servetur.* Et paulo inferius ad  
 verificandum ac confirmandum ordinem  
 quem servat Ecclesia in sacra illa functione,  
 dicit: *Quando congruentius, quam ad con-*  
*secrandum Sacrificium corporis Christi, san-*  
*cta Ecclesia, quæ corpus est CHRISTI,*  
*Spiritus Sancti deposcat adventum?* Ros. in  
*not. ad Paulin. Epistol. 12.* Hinc fortè potuerit  
 habere originem illa consuetudo, ac Eccle-  
 siæ



fiæ ritus antiquus in altari, ac supra cruce columbam depingendi, quæ Spiritus Sancti Hieroglyphicum est, quæ supra illud volabat, aut in hac sedebat, ad denotandam Sancti Spiritus assistentiam in hoc incruento sacrificio, cruenti alterius representatione, in cruce peracto: *Nam Spiritui Sancto, in quantum procedit, ut amor, competit esse sanctificationis donum.* *Cath. Mystag. 5.*

Cæremonia abluendi manus, partim introducta fuit ob decentiam, partim propter mysterium: potuissent enim contractæ fuisse aliquæ sordes, in receptione plutorum oblatorum, atque ideo conveniens erat, dicit Alexander de Ales, ut ante consecrationem purgarentur manus, idque, ut inquit S. Thomas *1. p. q. 3. a 7.* *Propter reverentiam hujus sacramenti, quia aliqua pretiosa tractare non consuevimus, nisi ablutis manibus.* Non videtur tamen competens, aut sufficiens fuisse illa ratio, cum Sanctus Cyrillus Hierosolymitanus antiquus describens ritus dicat, officium fuisse Diaconi (S. Clemens illud subdiacono assignat) quam porrigere ad lavandas manus, non solum celebranti, sed & cæteris aliis Presbyteris



byteris, altare circumstantibus: lib. 8. *Const.*  
*ap. cap. 11. Num ideo prorsus dabat, petit ille,*  
*ut sordes corporis abluerentur? & respondet:*  
*Nequaquam; nec enim adeo sordibus corporis*  
*sedati in Ecclesiam intrare solemus: reddit-*  
*que deinde principalem causam, à Spiritu*  
*Sancto illa in cæremonia intentam: Sed illa*  
*manuum ablutio symbolum est, oportere vos à*  
*peccatis omnibus, & iniquitatibus mundari:*  
*Adferri que pro dicti sui confirmatione au-*  
*thoritatem Psalmistæ illis verbis, quæ præ-*  
*scribit Ecclesia, dicens: Nonne audisti Da-*  
*vid mysteria tractantem ista, & dicentem,*  
*lavabo inter innocentes manus meas? Sanctus*  
*Bonaventura aliam adducit rationem, o-*  
*ptimo pollentem fundamento, pro pri-*  
*mis Ecclesiæ temporibus, in quibus ad*  
*illud mysterium alii non admittebantur,*  
*nisi qui Baptismi unda erant abluti: L.*  
*con. exp. Mis. cap. 3. Intelligi datur, quod sò-*  
*lommmodo baptizati interesse debent conse-*  
*cratori Corporis CHRISTI. Ritus illius*  
*etiam fit mentio libro tertio Ecclesiasticæ*  
*hierarchiæ: Tum lotis aqua manibus Pon-*  
*tificis, ac sacerdotum &c. Non solum He-*  
*bræi, sed nec Gentiles ipsi accedere au-*  
*debant ad sua sacrificia, nisi prius, pro*  
*reuerentia, lotis manibus, unde dicit non-*  
*nemo;*



nemo: *Nunc lavabo, ut rem divinam faciam.* Euclio apud Plaut, in Aul. Id tamen non instituit Ecclesia, tanquam observantiam aliquam legis veteris, sed ut rem aliquam, ex, & de se ipsa convenientem: idque eo amplius, quod tali cæremonia Sacerdotibus refriicaretur memoria lachrymarum Christi, quas pro peccatis nostris profudit, atque ideo opus est, ut quotidie per illum magis, magisque a scelerum nostrorum labe expurgemur, id quod optimè dicit Alexander de Ales: *Hic moraliter insinuat, quod sacerdos oblaturus hostiam, lachrymis compunctionis lavare debet conscientiam, ne scilicet indignè accedens ad tantum sacrificium, reus fiat corporis, & sanguinis Domini.* Est apud Græcos adhuc in usu pia quædam consuetudo bibendi reverenter istam aquam, in qua suas lavit manus Sacerdos, hacque occasione non possum intermittere referre, quod in Civitate Lucensi fundatum sit aliquod monasterium sub invocatione Sancti Gegorgii, Ordinis Sancti Benedicti, quod modo incorporatum est insigni Collegiæ Ecclesiæ Sancti Michaëlis; ædificii erigendi Curator, ac Superintendens constitutus erat, servus Dei, Joannes de Puglia, vir integerrimæ, sanctissimæque vitæ, multorumque



patrator miraculorum, uti refert Chronicon  
Cassinense, l. 2. c. 93. Ang. de Nuce in notis. inter  
quæ singularissimum erat, quod quicumque  
febribus laborantes, aquam illam, qua suas  
in M. ssa sacrificio abluerat manus bibissent,  
salui ac liberi ab ipsis manebant. Anselmus,  
tunc Episcopus Lucensis, ac deinde ad sum-  
mi Pontificatus apicem sub nomine Alexan-  
dri Secundi sublimatus, dum vice quadam  
ardente esset correptus febre, inaudiisset  
que miraculosam assistentiam Divinam, per  
aquam illam qua in sacrificio usus fuerat Jo-  
annes, clanculo parum ex illa sibi adferri  
curavit, quod cum bibisset, statim se à fe-  
bribus sensit liberatum, sapiusque postea  
egit gratias Deo, ob obtentam per servum  
ipsius valetudinem tam festinam.

Revertitur sacerdos ab angulo, seu cor-  
nu, in quo se lavit, ad medium altaris, se-  
sequè inclinans precatur sanctissimam Tri-  
nitatem, ut recipere dignetur oblationem  
quam communi nomine offert in memoriam  
præcipuorum mysteriorum, quæ Christus in  
terra operatus est, & in honorem Magnæ Dei  
Genitricis S. Joānis Baptistæ, sanctorum Apo-  
stolorum Petri & Pauli, & eorum, quorum il-  
lo die specialis agitur solemnitas, vel etiam  
quorum in altari conservantur Reliquiæ, ro-

Kk 6 gans,



UNIVERSITÄTS-  
BIBLIOTHEK  
PADERBORN



gans, ut nostri velint esse intercessores in celo, dum illos honoramus, ac veneramur in terris. Observat S. Thomas 3. P. Q. 83. ceremoniam illam desumptam esse ex Cap. 29. Lib. 1. Paralipomenon, in quo describitur orasse S. Regem David, quatenus Deus suas totiusque populi dignaretur recipere oblationes, ad cuius imitationem Sacerdos, *Petit, ut oblatio populi sit Deo accepta: Le Coim. An. Eccl. Gall. Tom. 2. Hug. Men. in sacram.* cuius orationis vestigium reperitur in Lithurgia Sanct. Joannis Chrysoft. referturque etiam in veteribus codicibus. Absoluta oratione illa, sacerdos reverenter osculatur altare, in testimonium unionis animæ suæ cum Christo, & quasi novo repletus spiritu, vertit ad adstantes, eosque iterato monet, ut orent, brevibus hisce verbis: *Orate Fratres.* Utitur verbo isto, *Fratres*, ut necessitatem significet unionis, ac fraternæ Charitatis, pro exaudiendis precibus, conformiter monitioni illi sancti Cypriani Ep. 8. visione quadam à Deo instructis, quam Clero populoque suo insinuavit: *Impetendo fuisse dissonas voces, & disformes voluntates, & vehementer hoc displicuisse illi, qui dixerat, petite, impetrabitis; quod plebis inæqualitas discreparet, nec esset fratrum consensus una & simplex, & juncta concordia.* Quam autem oppo-



opportunè statim post oblationè fidelium has effundat preces Ecclesia, optimè notat S. Greg. Nysenus *Orat. 2. de Or. Dom. Vovere prius oportet, deinde orare; perinde ac si quis dicat, sementem prius fieri, quam fructus percipi oportere. Quasi, paulò inferius prosequitur, colloquium cum fiducia fieri non possit, nisi per precedens aliquod votum & donum, aditus factus sit, necessario votum orationem precedet: Præter hoc etiam manifesta convenientia ex Levitico eruitur, ubi singulariter à DEO commendatur, ut oblationem sequatur oratio. Videantur de hoc Cap. 5. 12. 14. 16. & plura alia loca. In hac cæremonia vertens se Sacerdos, totum circulum perficit, quasi invitans omnes ad orandum qui sese ad altare receperunt, juxta mandatum factum Rahab Iosue 2. In qua, dicit S. Cyprianus de unit. Eccl. præformabatur Ecclesia, quod erat, Patrem tuum, & Matrem tuam, & fratres tuos, & totam domum tuam colliges ad te. Ita tunc Sacerdos omnes interpellat, ut omnium adjuvetur orationibus, ideoque ad omnem se vertit partem, per motum circulare, ne quis sit, qui suam non percipiat exhortationem. Clarius deducitur causa hujus ritus, ex missa antiqua, ubi ita habetur: *Orate pro me fratres & sorores, ne**



meum ac vestrum sacrificium acceptabile fiat Deo omnipotenti, ante conspectum summo. Quod autem viri ac mulieres separatim nominentur, illius causa & origo facile ex eo deduci posset, quod antiquitus erant in Ecclesia loco separati viri à mulieribus, prout autoritate Philonis, sancti Hieronymi, SS. Ambrosii, Joannis Chrysostomi, & Procopii demonstrat Card. Baronius tom. 1. Annal. ad An. 57. n. 123. pluribusque in locis habetur apud Anastasium à Romanis Pontificibus in Ecclesiis ædificatum fuisse locum separatum, quem vocabat ille *Matroneum*, Anast. Bibl. in Sym. Altes. in not. An. in symb. qui aliud nihil erat, quam spatium aliquod distinctum, aut muro separatum, in quem ad orandum feminae conveniebant. Talem locum dicit construxisse S. Symmachum Papam, S. Gregorium IV. S. Sergium I. & S. Leonem III. in cuius vitam per errorem irrepsisse advertit Dadinus Altiserra, loquens de Basilica Lateranensi, nomen illud *Matroneum*, cuius loco substitui debet, *Matroneum*.

Secundum diversitatem Ecclesiarum, & etiam temporis variatur responsio populi, ad illam à Sacerdote factam invitationem. In aliquibus locis dicebatur Hugo Viſ. in spec. Eccl. 6.7. Alex. Ab. p. 4. Memor Dominus omnis sacrificii tui &c. alii respondebant Le Coin. Tom. 1. Spiritus



*Spiritus sanctus superveniat in te &c.* Alii iterum alias formas adhibebant, relatas in Annalibus Ecclesiasticis Franciæ, & in Sacramentario Hugonis Menardi; hodie apud Latinos plerumque servatur illa, quæ incipit: *suscipiat Dominus &c.* Deinde dicuntur orationes secretæ, tot, quot in principio dictæ fuerunt collectæ, omittitur tamen *Dominus vobiscum*, & absolutè dicit Sacerdos *oremus*, referturque ad illud quod in principio offertorii dictum fuerat, cum olim intra illud non fuerit altera Oratio, ut observat Micrologus, consentitque Gaventus, *Quantus P. I. Tim. 12. n. 5.* Dumq; populus occupatus est in oblationibus, Sacerdos ut non sit otiosus, secretè ad Deum suas fundit orationes, unde nomen illud sortitæ sunt, ritusque invaluit, quod vocentur secretæ; cujus tamen etiam excellens reperitur ratio apud S. Thomam, dum dicit: *3. P. 2. 83. Quadam sacerdos solus prosequitur, qua scilicet ad proprium officium Sacerdotis pertinent, ut scilicet dona, & preces offerat pro populo, sicut dicitur Hebr. 5.* unde apparet, quam prudenter, ac circumspectè sacrosanctas instituerit Missæ cæremonias, & quam rationabiliter orationes illæ secretò, ac in silentio recitentur, varia ob secreta Mysteria ab authoribus perpensa; vel quia ante suam passionem Salvator noster non nisi incognitus, & quasi



quasi absconditus degebat, dum, *fam* *ap*  
*palam in Judea ambulabat*, quod Rupertus  
 considerat; vel circa secretam orationem ad  
 Patrem, factam in horto, ut medietur S. Bo-  
 naventura, vel quia tempore Passionis, disci-  
 puli non nisi occultè Christum fuerunt con-  
 fessi, juxta sancti Thomæ mentem.

In fine secretarum orationum dicit sacer-  
 dos alta voce, *Per omnia secula seculorum*;  
 quæ cæremonia ita intonandi, ut tenet Mal-  
 donatus, non est quidem usitata pro termi-  
 natione, sed pro inchoatione, servit tamen hic  
 solum ad excitandâ attentionem ad *Dominus*  
*vobiscum*: Mutatur proinde cæremonia, di-  
 citurq; alta voce finis orationis, ut hic con-  
 nectatur cum præfatione sacrificii, sequendo  
 in hoc morem Ecclesiæ Græcæ, quæ in qui-  
 busdam Liturgiis clausulam collectis impo-  
 nit voce alta, renovando per hoc, ut notat  
 S. Bonaventura, successum ingressûs Salvato-  
 ris in Jerusalem, in quo turba voce sonora se-  
 quebatur, quibus iisdem verbis statim recte  
 fitur Præfatio; de cujus institutione diver-  
 sa valde diverforum est opinio; aliqui attribu-  
 unt S. Gelasio, multi S. Gregorio, alii iterum  
 S. Ambrosio, aliisq; SS. Patribus: Certum est  
 nihilominus institutionem ipsius deducendâ  
 esse aut ad ipsos Apostolos, aut viros Apосто-  
 licos,



licos, dum illius fit mētio in Lithurgiis S. Jacobi Apostoli, S. Basilii, S. Joannis Chrysoftomi, sicuti etiam apud S. Cyprianum, S. Cyrillum Hierosolymitanum, S. Athanasium Sinaitam, S. Augustinū in Concilio Milevirano secundo apud S. Cæsariū Arelatensem, & plures alios. Etiam illius extat mentio satis ampla, capite 8. Constitutionum Apostolicarum S. Clementis. Honorius *c. l. c. 89 Gen.* non credit Authori, S. Dionys. Areopag. Quam fuerint olim variæ Præfationes, videri potest in Sacramentario S. Gregorii, & apud Cornelium Scultingium *Tom. 1. Bib. Eccles. P. 2. c. 12.* multumq; luminis in hac materia attulit liber intitulatus, *Codices Sacramentorū* editus An 1680. operâ pii, Eruditi, ac Religiosi Dn. Josephi Maria Thomasi Clerici Regularis, in quo observandum quod in Missali Gothico, in opere illo inserto, Præfatio semel appelletur *immolatio*, deinde *contestatio*, idque magna cum proprietate, ad alludendū ad illud, *Immola Deo sacrificiū laudis*, quod dicit Psalmista, & exercetur in Sacro illo Trisagio. Deinde *contestatio*, quia in illa populū exhortatur sacerdos, & quasi cōtestatur, ut debitæ Deo reddantur gratiæ, cui populus responderet, id dignum & justum esse. Authorē hujus particulæ, *verè dignum & justum est S. Ambrosium* statuit Algerus, qui tamen in alio opere *c. 15. de Sac. Corp. Christ.* illam rejicit ad



ad Liturgias Græcas, è quibus putat de  
 promptam. Olim novem approbatæ erant  
 Præfationes, & nuncupatæ Canonice à Pe-  
 lagio secundo, uti in Annalibus Ecclesiasticis  
 refert Cardinalis Baronius *An. 590.* habentur-  
 que in Decreto Can. *Invenimus de Consecr.  
 Dist. 1.* suntque sequentes: Paschatis, Ascen-  
 sionis, Pentecostes, Nativitatis Domini,  
 Epiphaniæ, Apostolorum, Trinitatis, S.  
 Crucis, & Jejunii Quadragesimalis; Decima,  
 id est de Beata Virgine, instituta fuit ab U-  
 rbano Secundo in Concilio Placentino. De  
 decem illis mentio fit in Concilio, sub Ale-  
 xandro Tertio in Anglia celebrato, *An. 1171.  
 Conc. Londin. ap. Lab. tom. 9, Suar. Tom. 1. de Relig.  
 Cap. 4. L. 2.* Undecima, quæ est communis,  
 antiquissima est, putaturque esse S. Gelasii,  
 aut S. Gregorii Papæ: de illa autem specialis  
 non fit mentio, quia est tanquam fons & ori-  
 go, ex qua reliquæ aliæ rivulorum instar de-  
 rivantur. Illa de Sanctissima Trinitate can-  
 tari solebat singulis Dominicis, prout in Pri-  
 ma in honorem ejusdem symbolum recitatur  
 sancti Athanasii. Et quia consecratio, ad  
 quam illa disponit, perficitur virtute super-  
 naturali, ideo in principio statim excitatur  
 populus ad devotionem per illa verba: *Sur-  
 sum corda*: ita à toto mundo approbata,  
 ut



ut de illis scribat S. Augustinus *L. de ver. Relig.*  
*i. 3. Per urbes, atque oppida, castella, vicos &*  
*agros etiam, villasque privatas aperte persuade-*  
*tur, & appetitur à terrenis averfio, & in unum*  
*Deum verumque conversio, ut quotidie per uni-*  
*versum orbem humanum genus una penè voce*  
*respondeat, sursum corda habere ad Dominum.*  
In fine simul cum Angelis laudatur Christi  
Divinitas, replicando *Sanctus, Sanctus*, & unà  
cum pueris ejusdem humanitas, dicendo; *Be-*  
*nedictus qui venit &c.* finitque cum signo san-  
ctæ crucis, quia, dicit Hugo à S. Victore *Cap. 7.*  
*Spec. Eccl. Hic vexillum crucis imprimitur, quia*  
*Christus per crucem triumphavit, & nos trium-*  
*phare facit.* Devota illa oratio, in qua memo-  
rantur particulariter Chori Angelici, qui summa  
cum reverentia sæpius sensibiliter visi sunt  
ad stare Sacrosancto Sacrificio, quanta atten-  
tione ac cordis teneritudine recitata fuerit à  
sancto illo Valentino Archiepiscopo Thoma,  
in vita ipsius enarratur, dum in nocte Nati-  
vitatibus illam cantans, in svavissimam raptus  
fuit extasim. Omitte varios Sanctorum Pa-  
trum sensus, ac expositiones circa illa verba,  
quas sparsim reperire est in diversis libri præ-  
cedentis capitibus. Quam egregiè in illis  
paucis verbis *Sanctus &c.* sit compre-  
hensum mysterium unitatis, ac Trini-  
tatis Dei, excellenter demonstrat S. Ambro-  
sius.



sius. Institutio recitandi *Sanctus*, attribuitur S. Sixto Primo Pontifici, verum hoc locum deducitur ex libro Pontificali, in quo constituitur, ut Sacerdos incipiat, populus autem Canticum prosequatur. Etiam in Ecclesia moris est, ut illo tempore campanæ pulsentur, quæ serviunt loco tubarum argentearum veteris testamenti, quibus Levitæ tempore Sacrificii, ad majorem devotionem excitare solebant populum. Et quia illud erat unum ex quatuor canticis Liturgicis, Goar. in not. ad Miss. S. Ioan. Chryf. quæ Greci Epinicium seu Triumphale appellabant, videturque aliquibus id propriè cantari haud fuisse solitum, nisi in solemnitatibus, ut aliud illud Angelicum, *Gloria in excelsis*, ideo aucthores aliqui Gav. p. I. c. 12 Bonal. 2. rev. Litur. c. 9. Bonarv. de Sacrif. Mis. c. 18. l. 2. putant in Francia introductum fuisse, ut omitteretur in vigiliis, ac Missis defunctorum, solumque in publicis ac solemnibus diceretur; idque in Concilio Valensi quod Sirmondus vocat secundum, Bonnius III. celebratum sub Felice IV. An. 519. videtur posse erui ex Canonetali. In omnibus missis, seu matutinis seu Quadragesimalibus, sive in illis quæ pro defunctorum commemoratione fiunt. semper *sanctus sanctus, sanctus, eo ordine, quomodo ad Missas publicas dicitur, dicitur*.



beat: quia tam sancta, & tam dulcis, & desiderabilis vox, etiamsi diu noctuque posset dici, fastidium non poterit generare. Ego tamen credo concilium illud ibi non loqui de Sacrificio Missæ, sirm. Tom. I. conc. Gal. c. 30. sed de Horis Canonicis: Recte enim in Concilio Agathensi, similiter in Gallia habito 23. annis ante sub Symmacho Papa, eadem omnino phrasis reperitur de Missa matutina, per quod laudes, & Prima intelligitur: *In conclusione matutinarum, vel vespertinarum Missarum, post hymnos capitella de psalmis dicantur*, ex quo, nemo est, qui r.õ videat, illud r.õ intelligi de Missæ Sacrificio, sed de horis Canonicis: Eodem modo explicantur à Petro Ciacone, p. 2. Di. q. Monast. Di. q. 5. tit. 8. & Alphonso Salmerone illa Cassiani verba, allata à Benedicto Haefsteno, & Smaragdo Abbate in interpretatione Missæ.

Caput Sextum.

De Canone Missæ.

**N**Omen illud *Canon*, quod significat Regulam, sufficienter demonstrat sanctitatem, stabilitatem, ac efficaciam precum in illo contentarum. dū servire debent pro regula firma ac stabili, ad dignè celebrandum sacrosanctum Sacrificium; *Orationem quam Canonem, sive actio-*



actionem, dicit ordo Romanus, propter  
 larem Sacramentorum confectionem, more Ro-  
 mano appellamus: De Sacr. Mis. c. 3. Et sacro-  
 sanctum Tridentinum Concilium sess. 22. lo-  
 quens de illo, dicit: Cum sancta sacra admi-  
 nistrari conveniat, sitque hoc sanctissimum sa-  
 crificium, Ecclesia Catholica, ut digne reveren-  
 terque offerretur, ac perciperetur, sacrum Ca-  
 nonem multis ante saeculis instituit, ita ab omni  
 errore purum, ut nihil in eo contineatur, quod  
 non maximè sanctitatem, ac pietatem quandam  
 redoleat, mentesque offerentium in Deum eri-  
 gat. Olim etiam vocabatur legitimum, vel  
 legitima, ut constat ex S. Optato Milevitano,  
 Quod scilicet, dicit Maldonatus, Cont. Faustus  
 in M. S. de cari. Missa. legitima sunt certa, certa  
 que lege constant.

S. Isidorus Lib. 1. de offic. cap. 15. Canonis  
 auctorem facit sanctum Petrum, quod  
 tamen hoc modo intelligendum est, ut  
 non excludantur alii summi Pontifices, usque  
 ad S. Gregorium Magnum, qui etiam aliquid  
 addiderunt, quamvis postea alii nihil addide-  
 rint: S. tamen Gregorius III. uti habemus  
 apud Anastasium, non quidem pro univer-  
 sali Ecclesia, sed pro particulari à se dedica-  
 to Oratorio in honorem omnium Sanctorum  
 S. Petro vicinorum, memoriam addidit, ad  
 secun-



retundendam crudelem Leonis Isaurici impudentiam, qui bellum sacris imaginibus, ac Sanctorum invocationi indixerat. *Multi Sancti* dicit Bonaventura C.4. *Expos. an Miss. Scilicet Gelasius, Damasus, Gregorius, Leo, Sergius Papa, & ceteri multi diversas clausulas apposuerunt.* Plures etiam credunt cooperatum fuisse Museum Presbyterum Marsiliensem, cujus servat memoriam Martyrologium Gallianum ad quartum diem Septembris, *sans. Mar. Gall. in sup. Quesnai ann. Mass Ann. 439.* Item Vocontium Episcopum Castellanensem in Mauritania; & idem S. Bonaventura docet quod, *Canonem diversi sancti composuerunt, sed quidam Scholasticus Romanae Ecclesiae, ad petitionem Apostolici regulariter cum ordinavit,* qui, qualis fuerit, nescimus, cum nomen Scholastici, non sit proprium, sed connotativum aut hominis eruditi ac docti, aut etiam Advocati, prout habemus apud Justinianum, deq; eodem gradu ac officio agunt Macarius, Meursius in Glossario, Cardinalis Baronius in notis ad Rom. *Novel. 74. 76. Hom. 15. ad 6. Febr. in not. ad Soc. Martyr. Henricus Valesius, & alii;* Dicere tamen debemus antiquiorem esse Gelasio Papa, aliisque supra nominatis Pontificibus, asserit enim Vigilius Papa, loquens de Canone, *Ipsam ex*  
*Apa-*





*Apostolica traditione accepimus, cui conformiter loquitur Concilium Tridentinum, constat. tum ex Apostolorum traditionibus, ac Sanctorum quoque Pontificum piis institutionibus; unde iustissime anathematizat illos, qui aul fuerint dicere quod in Canone errores contineantur: Si quis dixerit, Canonem Missae errores continere, ideoque abrogandum esse, anathema sit.* Inchoatur Canon hac oratione: *Te igitur &c.* in qua, Ecclesia ab Apostolo instructa, recurrit ad æternum Patrem mediante Jesu Christo ejus Filio advocato nostro: *Advocatum habemus apud Patrem Jesum Christum*; Advertitque S. Thomas in Ep. Pauli, 1. ad Tim. c. 2. lec. 1. in Missa contineri quatuor illas petitiones, quas S. Paulus prescribit Timotheo cap. 2. *Obsecro primum, omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones.* Omnes illae partes perfecte adimplentur in Missa, & quoad obsecrationem, *In Missa est obsecratio usque ad consecrationem corporis & sanguinis, quia in eis est commemoratio sacrorum, ex quibus est fiducia impetrandi, ideoque vocantur, Dona, munera, sancta sacrificia &c.* id est, ut explicat Hugo à S. Victore; L. 2. de offic. Eccl. cap. 29. *Donum est, quod à superiore datur, Munus, quod ab inferiore; quod autem additur, hæc sacrificia*

crific  
mune  
dem c  
mat S  
quod  
sempe  
verun  
titulo  
um m  
relatio  
nem:  
opes f  
nobis f  
ignam  
consecr  
licer d  
pat E  
Aposto  
Meme  
consta  
tam so  
olim fu  
em fie  
ro eo.  
memo  
bis aut  
vig; a  
nantib  
emitte



sacrificia, determinatio est, qualiter inde Deus  
 muneretur; tribus vicibus, proferendo ea-  
 dem dicta verba, signum sanctæ crucis for-  
 mat Sacerdos, quod non solum denotat,  
 quod etiam, suam ante Passionem Christus  
 semper in corde suo, suam habuerit crucem,  
 verum etiam quod omne id quod sub quovis  
 titulo aut formalitate offereretur, omne su-  
 um meritum, omnem valorem reciperet per  
 relationem ac respectum ad Christi Passio-  
 nem: *cujus nos, dicit idem author, parti-*  
*cipes facimus, dum vita nostra sustinenta*  
*vobis subtrahendo, Deo offerimus, Ter autem*  
*signamus ea, quia virtute Trinitatis, omnis*  
*consecratio perficitur.* Specialiter nominat  
 sacerdos summum Pontificem, tanquam caput  
 Ecclesiæ universalis, pro quo orat,  
 apostolicæ conformiter doctrinæ: *Heb. 13.*  
*Mementote Præpositorum vestrorum, idque*  
*constanter semper fecit, facitque Ecclesia,*  
*tam sollicita pro S. Petri successore, quam*  
*olim fuit pro ipso met, juxta illud: Oratio au-*  
*tem fiebat sine intermissione ab Ecclesia ad Deū*  
*pro eo.* Id ipsū quoq; populo Antiocheno in  
 memoriā reduxit S. Joan. Chrysostomus; *vo-*  
*lis autē & pro terrarū orbe, & pro Ecclesia, quo-*  
*iq; ad terra terminos extēdatur, & pro guber-*  
*nantibus ipsa & præsidētibus, jubetur orationes*  
*mittere; & ad restituendam, seu potius robo-*



Mansi

Veri  
Ecclesiastici

randam confirmandā ac talem ac consueta quo a  
 dinem, supra citatum Vafense Cōciliū in hūi. cipali  
 livit cum canone quarto: *Nobis justum est, ut res  
 est, ut nomen Domini Papae, quicumq; Apud. ſicia  
 ca ſedi praefuerit, in noſtris Eccleſiis recitari.* alteri  
 Et ſicuti denominatio viſibilis Eccleſiae Capi. S. Th  
 tis, & Patris univerſalis animarum permitti. quoru  
 tur, ita etiam communi, ac generalis Reſtoris quia  
 corporum, juxta id quod dicit Tertullianus: *clauſu  
 in Apol. cap. 30. Nos pro ſalute Imperatorum Deo  
 um invocamus eternū: & ad ſcapul. c. 2. Sacri. id eſt,  
 ficamus pro ſalute Imperatoris Deo noſtro. Do. vener  
 cet etiam ſacra Scriptura pro ſalute Demetrii pond  
 idem factum fuiſſe, dum dicit, quod, *Exe. 3 in 1  
 runt de Sacerdotibus populi ſalutare cum in pa. 21.  
 ce, & demonſtrare ei holocauſtomata, qua offerre v  
 rebantur pro Rege 1. Macchab. 7. Similiter opo. uens,  
 que tunc quoque orat pro omnibus Fidel. ad Co  
 bus, cujus rationem dat Occumenius Hom. 19. verba  
 ad pop. in Ep. ad Tim. c. 2. *Cum Episcopus com. es, &  
 munis ſit Pater, debet pro omnibus orare. U. um r  
 titur verbo illo offerimus, eodem modo ſic. um re  
 uti antea in ſacrificio, non quod oblatio ſta. us ac  
 qua ante conſecrationem facta eſt, proprie ſic. linari  
 rificium propitiatorium, ſed quia eſt de. quiff  
 dicatio illius materiae, e qua fieri debet pro. Paſcha  
 pitatorium ſacrificium. epi ph***

Incipit deinde Memento vivorum, in h. per  
quo



quo antiquitus exprimebantur nomina prin-  
cipalium personarum, quæq; erant in majo-  
re respectu, aut ob dignitatem, aut ob bene-  
ficia singularia collata tali Ecclesiæ. Pergit  
alterius ad *Communicantes*, in quo, ut dicit  
S. Thomas 3. P. Q. 83. commemorat Sanctos,  
quorum patrocinia implorat, pro prædictis, &  
quia partem primam orationis sub unica  
clausula concludit, ideo bene dicitur *Com-  
municantes* Bell. de Miss. l. 2. c. 21. Hug. ubi supra.  
id est, memoriis Sanctorum & eosdem Sanctos  
venerantes; vel etiam ob mutuam corre-  
spondentiam, qua inter se fideles sunt uniti,  
& in Ecclesia communiione, per fidem manen-  
tes. Ad secundam istam opinionem incli-  
nare videtur Micrologus, reflexionem fa-  
ciens, quod in quibusdam solemnitatibus  
*Communicantes* adjungat Ecclesia hæc  
verba, & diem sacratissimum celebran-  
tes, &c. Unde putat illa non conjungi  
cum memoria Sanctorum, sed debere so-  
lem referri ad ipsum offerentem. Sex vici-  
us adjungit Ecclesia Romana verba illa or-  
dinarie *Communicantes*, idque ex ritu an-  
tiquissimo, inquit Micrologus, nempe in  
Paschate, Pentecoste, Natali DOMINI,  
Epiphania, in Ascensione DOMINI,  
& per illorum Octavas, & in die Jovis  
quo



sancto : Et quia dubitabatur, an, si in illa  
 las octavas veniret aliquod festum, proprium, an  
 habens præfationem, deberet etiam omitti & *Communicantes*, per Octava illa assignatam, in  
 sacra Rituum Congregatio die 29. Augusti, 1627.  
 Anno 1627. declaravit, in illo casu præfatio-  
 nem separandam esse à *Communicantes*, præfationem  
 & dicendo illam propriam, retineatur in  
 hoc de Octava ; Quod enim in Missis, *Communicantes*  
 ponatur statim post præfationem, non ideo factum est, quod  
 num semper dici deberet cum altero, sed ut  
 facilius, & commodius inveniretur. Illud prob  
 tamen dicit Guyet L. 4. Q. 32. Heerol. in ce-  
 currentibus Missis defunctorum non debet  
 practicari, in quibus semper uti, vigore Ru-  
 bricæ, semper dici debet præfatio communis, præfatio  
 ita etiam dici debet *Communicantes* commu-  
 ne, & non proprium illud solemnitatis : Cuius  
 sa vero est, quod nulla sit habitudo Missarum, qui  
 pro defunctis, cum Missis vivorum, ac præinde  
 nusquam attenditur ad festum, seu tempus  
 usque. Invocantur ex vetustissima traditio-  
 ne in *Communicantes*, Beatissima Virgo, S. Anna  
 postuli, & duodecim Martyres, juxta anti-  
 quum usum in Ecclesia per tria secula, quo-  
 rum tempore solum mentio fieri solebat de Mar-  
 tyribus. Alii plures recensentur in Missa  
 Ann-



si in illis Ambrosiano, & in eo publicato à Thoma-  
 propo- am omnia, annumerantur etiam varii sancti Episco-  
 signatum, & Confessores; & in aliquibus locus re-  
 9. Augusti, quitur in illi sancto. de quo fit officium. Ad  
 pratio- sic propositum refert Matthæus Parisius,  
 unicates, vita Guliel. Abb. s. Albani. quod dum inter-  
 reineretur, garetur Innocentius Tertius, an esset lici-  
 in Missa, in in Canone Missæ adjungere nomen illius  
 post puz- et, cujus corpus in illa Ecclesia venera-  
 , quatu- non debet tamen aliquis, quidpiam adjun-  
 o, sedu- ere autoritate propria, & absque Ecclesiæ  
 ar. Illud, probatione. Altera oratio, quæ incipit,  
 sol. in ce- anc igitur, quæ spectat ad secundam partem  
 non debet, anonis, specialem adjunctam habet cære-  
 rigore Ru- moniam, tenendi expansas supra oblata. Præ-  
 omni- munitis, gurata fuit illa cæremonia in lege Mosaica,  
 r commu- sacrificio duorum Hircorum, è quibus E-  
 atis: Cas- Marius, ab Origine appellatus, Apopompa-  
 Missarum, qui, & bene diximus in principio hujus  
 ac prout, bri figura erat incruenti sacrificii, antequam  
 tempus oc- ferretur in desertum, ponebatur in porta  
 a traditio- bernaculi, & ibi Pontifex, Pan. s. dormi. Po-  
 rgo, S. A- utraque manu super caput ejus, dicit sacer  
 iuxta anti- tus Le. ii. 16. confiteatur omn. s. iniquitates fi-  
 ala, quo- rum Israel & universa delicta, atque peccata  
 et de Mor- rum; qua imprecans capiti ejus, emitte-  
 in Missa- rum per hominem paratum in desertum:  
 li Am-

Ll 3 Q10m 1-





Quomodo Hircus ille figura fuerit Sacrificii crucis, in Missa repræsentati, pulchrè docet Origenes : Hom. 12. in Levit. c. 16. In eo, quod dicitur, quia affixit cruci sua, Principatus, & Potestates contrarias, & triumphavit eas, fortem in eis Apopompæi implevit : Scimus utique Christum Dominum fuisse illum, in quo tanquam in Hirco Apopompæo, posuit Dominus in eo, uti dicit Isaias c. 53. iniquitatem omnium nostrum; & paulo inferius, Et iniquitates eorum ipse portavit. Valde autem appolitè venit illa caremonia ante consecrationem supra oblata, ad denotandum, quod id, quod offertur, licet modo sit panis & vinum, in virtute tamen verborum consecrationis, transubstantiandum esse in corpus & sanguinem Domini, Qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus, & semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata 1. Tim. 2. Heb. c. 9. Caremonia illa expandendi manus supra victimas, quæ offeruntur, de qua non in illo solum loco, sed etiam in pluribus aliis loquitur sacer textus Levit. c. 3. 41. c. 44. singulari nota digna est, eamq; valde convenienter intento nostro explicat Dionysius Carthusianus : in c. 1. Levit. art. 4. Manum super hostiam posuit, ut per hoc interiorem suam intentionem, & devotionem fir-



rius excitaret, & applicaret exteriori sacrifi-  
 cio suo, quatenus acceptabilior fieret Deo sua ob-  
 latio. Neq; foret impropria allusio desumpta  
 ex impuris Hebræorum fontibus, à quibus  
 scriptum invenimus, Rabbi Paal. apud Dyon.  
 Carthuf. ibid. per manuum impositionem super  
 hostiam notabatur, & offerens testabatur, quod  
 ipse pro peccatis suis dignus esset occisione, &  
 quod loco sui animal illud occideretur. Enim-  
 vero, si spectemus flagella, spinas, crucem,  
 nonne omnia & pro nobis rebellibus sunt, &  
 ingratis? Et tamen, non aliquod animal, a-  
 nimave sumpsit creaturam Deus Pater, sed Fi-  
 lium suum unigenitum, Regem Gloriæ, uni-  
 versorum conditorem, loco nostro omnibus  
 malis supposuit pœnalitatibus. Revocemus  
 quoque in memoriam, manuum hac super  
 oblata impositione, illam Episcopi ma-  
 nuum impositionem super capita Sacer-  
 dotum ordinandorum, ac recordemur, mira-  
 bilem illâ consecrationis actionem effectum  
 habere non potuisse, nisi mediante ordinatio-  
 ne, ritumque particulari ad ministerium illud  
 fuisset destinati; unde cognoscentes sub-  
 limitatem inuncti nobis muneris, illi corre-  
 spondere studeamus morum excellentiæ. Et  
 quia, tam in Holocausto, quam in Hostia pa-  
 cifica, ac in sacrificio pro peccato in usu fuit



ralis cæremonia, ipsumque Missæ sacrificium  
 excellentissimè in se continet trium illorum  
 sacrificiorum proprietates, convenientissi-  
 mum fuit, ut eadem quoque cæremonia in  
 Missa practicaretur; cujus tamen aliam quo-  
 que adfert convenientiam Hincmarus Re-  
 mensis, quia, *Jacob Patriarcha cum filio Jo-  
 seph benediceret, manus eis imposuit, Et Domi-  
 nus in Evangelio oblatos sibi parvulos, per im-  
 positionem manus benedixisse legimus.* de va-  
 riis cap. Ev. c. 18.

Eadem semper formulâ utitur Ecclesia Ro-  
 mana in *Hanc igitur*, ac pauca solum aliqua  
 adjungit verba, in Paschate, Pentecoste, eo-  
 rum octavis, & in Missa diei Jovis sancti, cu-  
 jus ratio est manifesta, quia cum tunc celebra-  
 reretur Baptismus Cathecumenorum, juxta  
 Regulam Apostolicam, cujus meminit Ter-  
 tullianus *de Bapt. c. 19. Ep. 4.* quam S. Leo Papa  
 in Litteris ad Episcopos Siciliae restrinxit, nec  
 approbare voluit id, quod ex similitudine  
 Ecclesiæ Africanæ, quidam introducere vo-  
 lebant, jamque, secundum Joannem Mo-  
 schum, practicabatur in Licia, optabantque  
 ut etiam praticari posset in Epiphania; ob  
 hanc dico causam, quia Ecclesia nominatur  
 Domini familia, specialiter includerentur  
 etiam novelli isti baptizati, utpote qui jam  
 incipi-



incipiebat annumerari iis, pro quibus offerre-  
batur sacrificium tum etiam quia in sepa-  
rato ac eminentiori loco cereos habentes  
in manibus consistebant, & juxta antiquo-  
rum baptizatorum morem altare circum-  
dabant, unde etiam merito specialem in  
Missæ Canone considerationem require-  
bant: *Ioh. Vicec. lib. 5. obs. cap. 27.* Et obser-  
vandum est, quod in Sabbatho incipiat ad-  
ditio illorum verborum, quia dies illa præ-  
cisè præstituta Baptismo, id est, nox Sab-  
bathi sancti, & Pentecostes, *I. Ver. lib. 1. c. 27.*  
in quibus usque hodie observatur cæremoni-  
a benedictionis fontis. In die Jovis san-  
cto, ratio, cur fiat, assignatur in ipso Missali,  
estque commemoratio institutionis Divinif-  
simi Sacramenti, qui dies, in quo ineffabile  
mysterium illud celebratur, jure merito spe-  
ciali aliqua nota ab aliis distinguitur. Repe-  
tio etiam, quod in Pontificali, quo die Epi-  
scopus consecratur, assignetur specialis aliqua  
additio, tam ad consecrantis quam consecrati  
propositum; & in supra citato antiquo Thomæ  
codice sæpius reperitur, pro occasionis oc-  
currere in verba aliqua fuisse addita, vel ob de-  
dicationem Ecclesiæ, vel solemnitatem alicu-  
jus Sancti aut anniversarium ordinationis, ob  
nuptias, aut diem natalitium, aut etiam ob ex-



e quias alicujus defuncti : Et tandem, habemus apud Hugonem Menardum, quod pro quavis occurrente occasione, particulam hanc addere consueverint : *Quam tibi offerimus pro hujus negotii qualitate, de quo in presenti disputationis actione disputatur.* Nescio, an forte etiam id intenderit Vigilius Papa, si tamen eo tempore, quo id scripsit, nempe Anno 538. mereatur illud nomen, cum alter non esset Papa, nisi exterioribus insignis, vivente adhuc legitimo Pontifice S. Silverio, illeque esset, non Pastor, sed lupus, scribens Eutherio Episcopo in ultimis Hispaniarum confiniis: *in not. sacr. S. Greg. P. 389. cap. 5. Ordinem precum in solemnitate Missarum nullon tempore, nulla festivitate significamus habere divisum, sed semper eodem tenore, oblata Deo munera consecrare : Quoties verò Paschalis aut Ascensionis Domini vel Pentecostes, & Epiphania, Sanctorumque Dei fuerit agenda festivitas, singula capitula diebus apta subjungimus, quibus commemorationem sancta solemnitatis, aut eorum facimus, quorum natalitia celebramus.* ap. Lab. Tom. 5. Concil. Quapropter & ipsius Canonica pre. is textum direximus subter adjectum quem (Deo propitio) ex Apostolica traditione suscepimus. Et ut Charitas tua cognoscat, quibus locis aliqua festivitatibus apta con-



nectes, Paschalis diei preces similiter adjecimus. Hæc verba dum accurata reflexione perpendo, induci non possum, ut credā aliam in illis intendi additionem, quam præfatam, manifestum enim est ea de collectis, aliisque orationibus, quæ secundum festorum diversitatem mutantur, non posse intelligi, sed dum dicit, *quibus locis aliqua festivitibus apta connectes*, necessario particula illæ additæ fuerunt aut in *Communicantes*, aut in *Hanc igitur*, adeoque reponenda sunt inter illa, quorum meminit superius Micrologus: Et videtur recognoscere S. Gregor, c. 12. apud ipsū in usu fuisse, quod in Missa legerentur nomina Sanctorū, quorum illo die celebrabatur memoria, sicuti ideo forte in Martyrologio non omittitur qualitas Martyrii, & sæpius etiam patriæ. Hæc tamen omnia postea limitavit Ecclesia ac dies illos ad functiones, de quibus actum est superius.

Tertia Canonis pars videtur inchoari ab illa Oratione: *Quam oblationem tu Deus, &c.* epithetis hæc conglobatam, *Benedictam, adscriptam, ratam, rationabilem, acceptabilemque*, atque hæc fuit abominatio illa de qua tam temerariè ausus fuit scribere Lutherus, *Bellar. T. 2. Cont. L. 2. c. 23. de Missa. Portenta illa verborum neque ego intelligo, neque stolidus ille qui scripsit*; quod sane mirum non est; quomodo



enim spurcissimo abominandi Apostatae palato sapere potuissent dulcia illa, melli fluatq; verba, quæ ita placuerunt Sancto Ambrosio, ut de illis scripserit in suo Libro quarto de Sacramentis: *Dicit Sacerdos: Tu nobis hanc oblationem adscriptam, rationabilem, acceptabilem.* Apud Fortunatum in vita S. Martini c. 3. etiam hæc leguntur:

*Munera vel Christi benediceret ore Sacerdos,*

*Imposita altari Rata corporis, atq; cruoris.*

Epitheta ista reperiuntur in missali Gothico, & in antiquissimis aliis missalibus Ecclesiæ; nec novum est aut inauditum, tam apud Sacros, quam prophanos scriptores subiecto alicui amabili, ac venerabili varia addere epitheta, ad redundantiam amoris erga illud exprimendam, ac verbis designandum, quanti ipsum faciamus: Videmus, quantum in iis abundant Regius Prophetæ David, quantum alii Prophetæ, est S. Palschafius Abbas Corbejenfis illorum scit expositionem dicens: *Cap. 12. de Corp. & sang. Domini. Rogamus hanc oblationem benedictam, per quam nos benedicamur; adscriptam, per quam nos omnes Cælo adscribamur; ratam, per quam in visceribus Christi censeamur, rationabilem, per quam à bestiali sensu exuamur, acceptabilemq; facere digni.*



dignetur quatenus & nos per hoc, quod in nobis displicemus, acceptabiles in unico Filio eius. Verba illa apud S. Thomam, 3. P. Q. 83. ar. 4. & apud Gratianum. Can. 1. 1. de Cau. & dist. 2. c. 72. Sancto Augustino attributa, reperiuntur. Plures aliæ explanationes Spiritu, ac pietate plenissimæ legi possunt apud authores de sacris Ritibus tractantes. Proferendo verba illa quinquies Sacerdos format signum S. Crucis, tertio super omnia oblata, semel super Hostiam solam, & semel super calicem tantum, & per signationes istas, dicit devotissimus Bonaventura, repræsentantur poenitates, ac tormenta, quæ Christus Dominus ac Salvator noster in quinq; suis corporis sensibus pertulit, vel ipsa quinq; vulnera Sacratissimi sui corporis, vel etiam id, quod magis placere videtur S. Thomæ: Q. 34. art. 5. ad 3. Consecratio hujus Sacramenti, & acceptatio hujus sacrificii, & fructus ipsius, procedit ex virtute Crucis Christi. Et ideo ubicumq; fit mentio de aliquo horû, Sacerdos crucis signatione, utitur. Proposito huic utilissima est reflexio illa, quam pius quidam author, Le Gaudier de sacr. miss. sacr. facit: Ideo tot sunt cruces, ut simul intelligas, quam multis crucibus & mortificationibus, quam frequenti, & ferventi tui oblatione, & resignatione, quam jugi oratione, & Dei in fluxu egeas, ut



efficiaris Deo gratum sacrificium, in Christi crucifixi similitudinem transeas, & certam tamque tuam vocationem & electionem facias.

Verborum illorum, qui pridie quam caperetur &c. licet aliqui Steph. Durand. de rit. l. 2. c. 38. authorem faciant S. Alexandrum Pontificem, idque in effectu attestetur Breviarium Romanum, id ipsum adjunxisse Canoni Missæ, non ita tamen intelligendum est, quod antea lectum non fuerit, sed solum, quod ille Decretali sua stabiliverit, & confirmaverit id, quod per traditionem & consuetudinem jam erat in usu; creditur autem emanasse à S. Petro, & practicum ab Apostolis, prout tenent SS. Thomas apud Lab. tom. 13. Con. & Bonaventura, idque in Concilio Oecumenico Florentino profitetur Cardinalis Turrecemata, tunc temporis solum Theologus Ordinis Prædicatorum. A loco illo, juxta Doctorem Angelicum in 1. ad Tim. cap. 2. lib. 5. transit ab obsecratione, ad orationem: In Mystero consecrationis, dicit, est oratio, quia meditatio eorum que Christus egit. Illud, accepit panem in sanctas & venerabiles manus suas, etiam reperitur in liturgia S. Jacobi Apostoli, adjunctis tamen quibusdam aliis epithetis, In Sanctas, immaculatas, incal-pabiles, & immortales manus suas, & apud S. Clementem l. 8. Const. Ap. c. 12. Cum accepisset



panem, sanctis, & ab omni labe puris manibus. S. Ambrosius Lib. 4 c. 5. de Sacramentis: *Qui pridie, dicit, quam pateretur, in Sanctis manibus suis accepit panem*; S. Basiliius in sua Liturgia etiam non nihil differentius loquitur: *In nocte, qua tradebat se ipsum, dicit, pro vita mundi, & accipiens panem in Sanctis immaculatis manibus.* Retinuit hæc Ecclesia à fontibus attributum *Sanctis* Redemptoris nostri manibus, tanquam iis, e quibus in nos derivatur omnis Sanctitas, juxta illud Psalmistæ dictum: *Aperis tu manum tuam, & implet omne animal benedictione,* adjunxit autem istis ly, *venerabiles,* ordinariè enim Sacratissimum Christi corpus, debito illo, ac venerando cohonestatur titulo; unde S. Germanus Archi Episcopus Constanti-nopolitanus scribit: *in Contemp. ver. Ecc. sin. Elatio in altum venerandi Corporis, representat Crucis elationem,* derivatur enim verbum illud *Veneror* a *Vereor*, quod timorem, ac reverentiam importat, & cum dicatur loco modi antiqui loquendi *Verinor*: *Voss. in Etym.* hoc *Veneror*, valde accommodum visum est Ecclesiæ, ut illo uteretur, quando Sacerdos in manus suas sumeret panem, in corpus Christi transsubstantiandum, quæ actio repræsentat, renovatq; id, quod ipsemet Christus fecit;



cit; unde valde appositè, ac congruenter ad-  
ditum est epitheton illud, *Venerabiles manus*,  
ut recordentur ministri Ecclesiæ illius: *Hor-*  
*rendum est incidere in manus Dei viventi,*  
quod certè quivis Sacerdos, qui non habet  
manus mundas, mentemq; ab omni gravi  
culpa mundatam, meritò timere debet, ne  
in manus illas incidat: *O miraculum*, excla-  
mat S. Joannes Chrysostomus, l. 3. de Sac. *O Dei*  
*benignitatem, qui cū Patre sursum sedet, in illo*  
*ipso temporis articulo, omnium manibus pertra-*  
*ctatur, illudq; plenum sancto, ac reverentia-*  
*more, apprimè ad propositum subjungit: Hoc*  
*ergo mysteriū, omnium maximè horrèdū verèdūq;*  
*Et elevatis oculis in cælū.* Hanc ceremoniā  
Christ. exercuit in multiplicatione panū apud  
S. Marc. in resuscitatione Lazari, & in pluribus  
aliis occasionibus, unde in dubium verti non  
debet, ipsum in actione hac tam sacrosancta  
ritum illum non omisisse; *si enim oculos,* dicit  
Innocentius III. de Off. Miss. l. 3. c. 27. *levavit in*  
*cælum ad Patrem, cum animā Lazari revoca-*  
*bat ad corpus. quāto magis credendū est, quod in*  
*oculos in cælū levavit ad Patrē, cum panem, &*  
*vinū in corpus & sanguinē propriū converteret.*  
Actionem hanc comitantur verba sacerdotis,  
quorū meminit S. Gregorius Nazianzenus:  
*Orat. 1. Apol. Scio, cujus ministri sumus, & ubi*  
*jacentes, & quo mittentes scio, quia Dei sublimi-*



tas, que humana infirmitas, & rursū potētia fit. Hisce accedit Apostolica traditio, videturq; notatū in liturgiis SS. Jacobi, & Marc. & referatur à S. Clemente, Basilio, Gregor. Ambrosio.

Gratiarum actio, quam exprimit factam esse à Christo hisce verbis: *Tibi gratias agens*, ex S. Pauli directione desumpta est, *accepit panem*, scribit S. Paulus, & *gratias agens* 1. Cor. 11. Oportet enim, subjungit S. Irenæus, *Adver. Her. l. 4. c. 34. nos oblationem Deo facere, & in omnibus gratos inveniri fabricatori Deo: Quod Christus benedicens sacris illis speciebus ritu illo usus fuerit, credit doctissimus Salmeron T. II. fo 14. illudq; signum sanctæ crucis anticipare expressisse Redemptorem, ut illius daret normam Ecclesiæ, quod post Passionem suam deberet continuare; Ritusq; ille antiquus ab Hebræis comprobatur: Nam sacrificium, dictum Elevatio, vel Hebraicè Tenupha, ad quatuor orbis partes motum signi crucis edebat. Etiam in illa manuum extensione, quam supra montem illum fecit S. Moyses, asserit S. Gregorius Nazianzenus or. 1. Apol. præfiguratam fuisse sanctam crucem: *Quis Moyses hunc devincet, manus in monte extendens, ut crux efformata, & ante indicata palmam obtineat. Modus ille Gentilium dividendi placentas, quas quadras appellabant, similiter etiam erat imperfecta quædam S. crucis delineatio, prout obser-**





observat Commentator Virgilii super illum  
versum :

*Fatalis Crusti, patulis, nec parcere Qua-  
dris. 7. Æneid.*

quam formam apud antiquos moris erat pro-  
ferre ad illū panem, hac Græca Phrasi *εὐχρη-  
στίας*. *Lacerda in hunc Loc. quia hac figura cru-  
cem refert, quo signo vivifico, dicit S. Au-  
gustinus ser. 19. de san. Altaris sacramenta,  
cum interpositione verborum conficiuntur Jam  
altera sequitur cæremonia: Fregit, deditque  
discipulis suis, id, quod creditur ita factum  
fuisse, ac Benedictum Salvatorem nostrum  
in hoc divisisse particulas, quot erant convi-  
vantes, sacrasque illas species posuisse supra  
mensam, & successive illas omnibus distri-  
buisse, vel dando illas in eorum manus, jux-  
ta veterem Riturum *scortia L. 4. de Miss. Eadem, de  
fac. Alt. L. 4. adu. Marc. cap. 40 Ol. Bonart. de sac.  
Miss. Cap. 22.* qui longo tempore in Ecclesia  
fuit observatus, vel eas ori imponendo prout  
modo moris est. Verum est, quod verbum  
illud, *Accipite*, probabiliorem reddat, prio-  
rem sententiam, *Acceptum panem, & distri-  
butum discipulis*, scribit Tertullianus, *corpus  
suum illum fecit, dicendo, hoc est corpus meum.*  
Idem quoque fecit, de calice, vinum confe-  
cratum porrigendo, unde postea derivata pu-  
ratur*



tatur cæremonia, ac usus in Ecclesia, supponendi patenam Hostiæ, ac infundendi vinum in calicem. Patena illa, quæ Redemptori servavit in cœna, ex pretioso lapide confecta fuit, diciturque hodie magna cum veneratione asservari in civitate Genuensi. In Missali Mozarabiorum ritus ille reperitur *Sauss. de Panop. sac. L. 9. C. 10.* ut super patenam hostia in novem particulas dividatur, juxta novem præcipua fidei nostræ mysteria, in symbolo contenta.

Caput Septimum.

*De Consecratione, & Elevatione.*

PRæmissa grata hac memoriâ eorum, quæ fecit Christus in institutione sanctissimi sacramenti, tandem devenitur ad sacrosancta Consecrationis verba, in quibus, dicit Hugo à S. Victore, *Fit super humanam rationem, Divina virtute humana sollicitudine, de cibo corporis esca spiritualis, & descendente super panem & vinum immensa Majestatis virtute, tam veram Divinitatem, & humanitatem Christi in cælo regnantis accipimus, quam veram substantiam ignis à sole. supposita Chrystalli sphaera exigua mutare possumus. Lib. 2. de offic. Enc. C. 32.*

Deinde, post profundissimam, humillimamque adorationem, elevat Sacerdos sacratissimum corpus Christi sub speciebus panis, illud-



illudq; fidelibus adorandum exponit. Quamvis apud sacrorum Rituum scriptores usque ad Micrologum mentio non fiat hujus cæremonix, quod tamen sit antiquissima, conjecturare licet ex iis quæ scribit S. Anastasius Sinaita *Serm. de sac. sinac. Sacerdos post sanctificationem sacrificii incruentum, attollit panem vitæ. & omnibus illum ostendit;* & Amphilochius, vel quis alius author fuerit vitæ S. Basilii magni, dicit *Henschen. act. SS. 20. Mart. post finem orationum, exaltavit panem prolixè orans.* Conformer etiam scribit S. Joan. Damasc. *Cum Eucharistia panis in altum extollitur, non dicimur sanctus, aut ter Dominus, sed unus sanctus, unus Dominus Jesus Christus &c. Ep. de Trisagio.*

Servit præfenti instituto id quod legitur in vita B. Mauricii Hungari ordinis S. Dominici, quod, dum cadaver ejus esset expositum in Ecclesia, ac pro defuncto celebraretur Missa de Requiem, spectantibus omnibus, ad elevationem Hostiæ, uti etiam calicis statim aperuerit oculos, ad contestandâ reverentiâ, in vita semper à se exhibitam sacratissimo sacramento. Novem ritus hujus assignat rationes S. Bonavent. *in exp. Miss. c. 6.* Prima est, ut gratiâ peccatis nostris deperditâ apud æternû Patrem recuperemus, actu illo quodammodo dicentes: *O Pater cælestis peccavimus, sed nunc respice in faciẽ Christi Filii tui, quẽ tibi presentamus;* &c. te



ab ira ad misericordiam provehamus. Ne ergo  
 avertas faciem tuam à puero tuo . scilicet à Filio  
 tuo , &c. Secunda est , ut per Filium unigenitum  
 bona cuncta in petremus : Tertia , ut jus de-  
 notetur , quod mediante Christi Passione ad  
 Paradisum acquisivimus , & ad hoc confirman-  
 dum elevamus Privilegiū nostrum , id est Chri-  
 stū pro nobis passum. Quarta est , ut demonstre-  
 tur , ac exhibeatur omnibus. Potentia, Sapien-  
 tia, liberalitas, & bonitas Dei, in transsubstan-  
 tiatione panis in carnē , & vini in sanguinem,  
 sub visibilibus illis speciebus , omnesq; invi-  
 tentur ad videndam dignationem illam , ad  
 quam se dimisit Filius Dei: *Qua enim major bo-  
 nitas , quam quod Christus dignatur captivus  
 esse in altari? Dumq; in altū elevatur, videtur  
 quasi dicere Sacerdos juxta sanctum illum :  
 Ecce quem mundus capere non potest , captivus  
 noster est; ergo eū non dimistamus, nisi quod pe-  
 timus, prius obtineamus* : Octava causa quam  
 adducit, est ; *Elevatur corpus Christi ad latifican-  
 dam Ecclesiam sanctam per Vexillum exercitus; unde  
 omnes qui sub vexillo illo militant, gaudium & forti-  
 tudinem accipiant. Tandem, in altum sublevatur, ad  
 ad dandum exemplum, cunctosq; ad imitandum ex-  
 citandos, quasi sacerdos adstantibus enuntiaret: Ecce  
 filius Dei, qui pro nobis extensus, & elevatus est in pa-  
 tribulo crucis, sequimini eum, ut saltem aliquid patia-  
 mini. qui tanta pro nobis passus est.*

Eadem utitur cæremonia , ac in eundem  
 finem



finem in calicis elevatione, circa cuius consecrationem S. Thomas in quartum Sententiarum: *Dist. 8. Q. 2. N. 2.* quædam valde excellenter notat: *Quod dicitur, hic est calix, habetur apud Lucam C. 22. & 1. Cor. 11.* ponitur nomen calicis, licet verba Consecrationis tendant ad species vini, quod illa mediante convertitur in sanguinem, ob communem loquendi modum, dicit S. Thomas, quo solemus dicere: *Bibe calicem vini, id est vinum contentum in calice*: quam autem sit conveniens, tali loquendi forma utamur, probat: *Quia sanguis de sui ratione non dicit aliquid potabile, immò magis aliquid, quod natura abhorret in potum. Et quia in hoc Sacramento Sanguis Christi consecratur, ut potus, ideo oportuit aliquid addi quod ad potum pertineret, scilicet calicem.* Potest etiam dici, per hoc alludi ad calicem Passionis Christi, quod mysterium directè exprimitur in sanguinis consecratione. *Quod autem dicitur novi Testamenti, ex tribus habetur: Matt. 26. Mar. 16. & Luc. 26. Quod autem dicitur æterni, & iterum mysterii fidei, ex traditione Domini habetur.* Quam autem propriè adjungatur verbum illud *Æterni*, explicat Doctor Angelicus, siquidem, per *Sanguinem Passionis Christi, novum Testamentum confirmatur, non quidem promittitur*



temporalia, ut prius, sed aeterna, vel ratione so-  
 lius Sacerdotis, continentis Christum, quae est  
 persona aeterna, vel ratione Prædestinationis  
 aeternae, hanc gratiam preparantis. Testa-  
 mentum hoc a; pellatur novum, quia per Sa-  
 cramenti huius institutionem, renovatum est  
 in mundo tempus gratiæ, ac per Christi san-  
 guinis effusionem confirmatur promissio,  
 tolliturq; antiquum impedimentum a deundi  
 hæreditatem, & tandem intercedente Christi  
 morte, ejusdem promissionis facta est quasi  
 renovatio. Dicitur, *mysterium fidei, non qui-  
 dē, scribit S. Thomas 3. P. Q. 78. a. 3. ad excluden-  
 dam rei veritatem, sed ad ostendendam occul-  
 tationem; quia & ipse sanguis Christi occulto  
 modo est in hoc Sacramento, & ipsa Passio Chri-  
 sti occultè fuit figurata in veteri Testamento,  
 & ad alludendum verbo illi Apostoli: Quem  
 proposuit Deus propitiatorem per fidem in san-  
 guine ejus & justificans eum, qui ex fide est f. su  
 Christi.*

*Pro vobis & pro multis.* Pro omnibus, quo-  
 ad sufficientiam, pro electis solum quoad ef-  
 ficaciam. *Vobis*, dicitur per respectum ad He-  
 bræos: *multis*, multitudinem Gentium de-  
 signat: vel etiam, *pro vobis*, denotando Apo-  
 stolos, significatq; Sacerdotes, quibus medi-  
 antibus, ad alios pervenit fructus Passionis,  
 per



per Sacramentorum administrationem illis  
competentem: Et quia ex officio tam pro  
quam pro aliis orare tenentur, cum sit effe-  
ctus Passionis Christi, in sacri sanguinis con-  
secratione expressus, remissio peccatorum,  
hinc tali cum allusione dicitur: *Pro vobis &  
pro multis effundetur, in remissionem peccato-  
rum*, non ita tamen, quod hujusmodi remis-  
sio ponatur tanquam proprius effectus hujus  
Sacramenti, quod est *Sacramentum vivorum*,  
prout dicunt Theologi, & non *Mortuorum*.  
Eodem tempore, juxta monitum Apostoli,  
renovatur memoria Passionis Christi, quæ in  
mysterio illo repræsentatur.

Proceditur jam consequenter ad quartam  
partem Canonis, in qua, dicit S. Thomas *lib. 4.  
de sacer. c. 6. In aliis usq. ad Communionem est  
postulatio pro vivis, & mortuis, & pro se.* In-  
stituta est, juxta librum summorum Pontifi-  
cum, ab Alexandro Papa. Ex potiori parte  
orationes illæ reperiuntur apud S. Ambrosi-  
um, & sequens *supra que, &c.* quali eadem re-  
peritur in Liturgiis SS. Blasii & Chrysosto-  
mi. Comparatur sacrificium præsens, illi A-  
belis, non solum ob singularem propriamq;  
analogiam à S. Paulino *de reditu Niceta*, agni-  
tam, unde fuit appellatus Christus

*Redivivus Abel*

*pascit effuso pretio redemptos sanguine agnos.*  
sed



sed ad demonstrandam æqualitatem inter il-  
los, non quidem quoad valorem & efficaciam  
sed quoad devotionem & fidem, circa obla-  
tionem, de qua dicit Apostolus Hebr. II. *Fide  
plurimam hostiam Abel, quam Cain obtulit.*  
Itē, de devotione Abrahami tempore sacrifi-  
cii observat S. Laurent. Justinianus *de disc. &  
perf. Mon. Cum in hora holocausti aves cœli te-  
rerrima irrumperent, ut carnes diriperent, ma-  
gno charitatis zelo & pervigili cura eas ab al-  
tari abigebat; ut quod mundum mundo obtu-  
lerunt corde, totum sine macula adoleret holo-  
caustum.* Ad cuius imitationem optandum  
foret, ut omnes Ecclesiastici essent pietate ac  
devotione pleni; *Nihil de iis, quæ foris sunt,  
illo beato tempore cogitent, nihil appetant, sed  
sola eis sufficiat presentia Redemptoris Conc. 17.*  
Mentio quoq; fit oblationis Melchisedechi,  
cujus rationem reddit S. Cyprianus *L. 2. Ep. 3.*  
*Quis magis Sacerdos Dei summi, quam Do-  
minus noster Iesus Christus, qui sacrificium Deo  
Patri obtulit, & obtulit hoc idem quod obtule-  
rat Melchisedech, panem scilicet & vinum, hoc  
est, sacrarum corpus & sanguinem, & prout  
subjungit Sanct. Augustinus in Ps. 33. Ipse de  
corpore & sanguine suo sacrificium instituit  
secundum ordinem Melchisedech. Et quia  
in fine illius Sanct. Leo Magnus adjunxit,  
sanctum sacrificium, immaculatam hostiam.*

M m Pame-



UNIVERSITÄTS-  
BIBLIOTHEK  
PADERBORN



Pamelius definire non audeat, an non ipse-  
tam illam in Canone adjecerit orationem,  
quod tamen nullatenus dici aut sustineri pot-  
est, cum oratio illa antiquior sit S. Leone  
Pontifice. *Tom. 1. Lit.*

Idem S. Ambrosius *L. 4. de Sacram. Cap. 6.*  
tertiam exhibet orationem, quam cum actu  
profundissimæ reverentiæ profert sacerdos,  
dicens: *Supplices te rogamus &c.* & ubi nos  
dicimus *per manus sancti Angeli tui*, ille le-  
git *per manus Angelorum tuorum*; qui quanto  
numero assistant, quamque ambizioso obse-  
quio serviant incruento sacrificio, experi-  
sunt sancti Joannes Chrysostomus, Nilus Ab-  
bas & S. Gregorius Magnus, & B. Joachimus  
Servita, & plurimi alii: sed dum in numero  
singulari profertur, valde propriè & apposi-  
tè intelligi potest de Angelo custode, alteri  
assistente, in quo celebrans sacrificat, *Sub*  
*conspectu Dei vivi, Angelo orationis adstante*,  
inquit Tertullianus *de orat. C. 12.* Rogat hic, ut  
ante Dei thronum, vel ipsummet Christum  
deferatur memoria Passionis & fidei, ipse-  
que fidelium preces, sacrificium hoc comi-  
vigorem accipiant orationes nostræ illum-  
que confortetur debilitas, quam nos con-  
fessi, divinæ præsentamus voluntati. *De Al-*  
*vari Pop.*



tari cœlesti sæpius fit mentio in sacris paginis, docetque S. Irenæus L. 4. adu. Heres. C. 34. id, quod significat: *Est altare in cœlis, illuc preces nostra & oblationes diriguntur.* Rogat cœlestem benedictionem super omnes illos, qui communicabunt: *Ut quotquot &c. estque hic antiquus Ecclesiæ usus, quod illi qui sacrificio assisterent, communicarent; cum conventus Christianorum ad Ecclesiam, dicit Jonas Aurelianensis L. 4. de instit. Laic. Cap. 18. ideo præcipuè institutus sit, ut inter Hymnorum, & laudum solemniam, participatio corporis, & sanguinis Christi Domini celebretur.* Tres cruces format, unam super Hostiam, alteram supra calicem, tertiâ seipsum signat; osculato deinde altari, ad exprimendam reconciliationem inter Deum & hominem, signat altare cruce, atque ad manifestandum desiderium, quo flagrant animæ sanctæ, ut de altari sacram recipiant communionem, cujus participatione, mediante S. Cruce digni facti sumus, non ad benedicendum, & consecrandum, sed ad demonstrandum unde procedat omnis sanctificatio, scilicet à Cruce.

Pergit deinde in quinta parte Canonis ad particularem Defunctorum memoriam, conformiter ordinationi Apostolicæ, cujus meminit S. Joannes Chrylostomus Hom. 69. ad Pop. fuitque servata in Ecclesia, per omnia sæ-



cula: Hoc à Patribus traditum, universa tenet Ecclesia, dicit S. Augustinus Serm. 52 de verb. Apost. Ut pro iis qui in corporis & sanguinis Christi cōmunionē defuncti sunt, cum ad ipsius sacrificium pro loco commemorantur, oratur. Quinimmo, describebantur nomina fidelium defunctorum, & in Ecclesia legebantur; hocque in Ecclesia Remensi Subdiaconi erat officium, in Missa submissa voce Sacerdos suggerere nomina omnium defunctorum Episcoporum Fulco de gest. Abb. Lobien. Cap. 7. Tamē

Præter hæc universalis totius Ecclesie erat ritus, ut testatur Hypatius Episcopus Paphesinus apud Christianum Lupum in Schol. not. ad Var. Pat. Ep. 34. quod nomina mortuorum Episcoporum in sacris Dypticis registrarentur, & in Missa recitarentur. Utitur Eccl. veteribus istis: *Qui nos præcesserunt in signo fidei, quod proprie est in Baptismo, & dormiunt in somno pacis, non quia non patiuntur penas purgatorii, sed quia non sentiunt afflictiones corporis, nec patiuntur mentis inquietudines, aut vitiorum stimulos, sed degunt in expectatione, quamvis dolorosa, securam tamen beatæ eternitatis. Ultra illos, qui expressè in memento sunt nominati, etiam adjungitur: Omnibus in Christo quiescentibus. qui est effectus Charitatis piæ Matris Ecclesie nullam*



delem' è suis precibus ac orationibus exclu-  
 dentis, quod mirificè olim commendavit S.  
 Augustinus *cap. 4. in l. decura pro Mort.* Non  
 sunt præmittendæ supplicationes pro spi-  
 ritibus mortuorum, quas faciendas pro  
 omnibus in Christiana Catholica societate  
 defunctis, etiam tacitis nominibus quorum-  
 cunq; sub generali commemoratione suscepit  
 Ecclesia, ut quibus ad ista desunt parentes, aut  
 filii, aut quicunque cognati aut amici, ab una  
 eis exhibeantur matre communi.

Sexta & ultima Canonis propriè dicti, juxta  
 Cardinalem Bellarminum *Tom. 2. Conf. de Miss.*  
*c. 26.* quem in hoc sequimur, oratio incipit, à  
*Nobis quoq; peccatoribus,* terminaturq; verbis  
 illis, *per omnia secula seculorum,* quæ sacerdos  
 ante *Pater noster* alta voce profert, Præfatis  
 verbis sacerdos & leipsū, & adstantes admo-  
 net, & quia humilitate redditur efficax ora-  
 tio, juxta illud: *Oratio humiliantis se penetrat*  
*nubes,* recognoscit se, denominatq; peccato-  
 rem, memoriã sibi refericans, *quoniam & ipse*  
*circumdatus est infirmitate,* id quod D. Paulus  
*Heb. 5.* ingerit omni offerenti; exaltat etiã non  
 nihil vocem, dū verba illa profert, *quo ex gemitu*  
*cordis in silētio,* dicit Eduensis *c. 17. de sac. Alt.*  
*procedat gemens oris confessio,* simulq; cū Cen-  
 turione ad internū cordis exprimendū dolo-  
 rem,

M m 3 rem,



UNIVERSITÄTS-  
 BIBLIOTHEK  
 PADERBORN



rem, pectus percutit. Invocat ulterius sanctos aliquos, inter quos S. Joannes etiam nominatur, quod intelligi debet de sancto Joanne Baptista, inquit Hugo Menardus in *Orat. Sac. S. Greg.* atque ita expressè reperitur in liturgiis SS. Basilii & Chrysostomi; Præponitur S. Stephanus S. Matthiæ, propter ordinem temporis Passionis, non autem dignitatis. Notat etiã hic Honorius l. I. *Gem. cap. 107.* Status diversos, ac conditiones, è quibus desumpti sunt illi sancti, insertiq; illi orationi, quibus, ait S. Aldelmus. l. de *Virg. cap. 25.* à S. Gregorio Magno adjunguntur stolæ sacre virginitatis, ad formandã aulã cœlestis sponsi;

*Qui pergit inter Lilia*

*Septus Choris Virginum.*

Nec ante, nec post Consecrationem, duo illi Evangelistæ SS. Lucas & Marcus, connumerantur, Bonar. de *sacr. Miss. l. 2. cap. 28.* quia aliquamdiu dubiũ fuit in Ecclesia, an Martyres obierint. Dũ finit orationem, manus conjungit, quia cæremonia, in Missa satis frequente denotat, ut quod dicit S. Thomas 3. *P. Q. 83. a. 1.* Quod manus interdũ jungit, & se inclinat, est suppliciter, & humiliter orantis, & designat obedientiam Christi, ex qua passus est. In hoc loco solent in die Ascensionis Domini benedicere novæ fruges, & in die S. Sixti Papæ & Martyris,



tyris, id est 6. Augusti, novæ uvæ: reperitur etiam in quibusdam antiquis Missalibus, in Sabbatho S. pro Cathecumenis benedictum fuisse lac, & mel, & in die Paschatis Agnus; id tamen intelligi non debet, factum fuisse in altari, obstante Canone tertio Apostolorum, juxta antiquam interpretationem: *Offerre nõ liceat aliquid ad altare, præter novas spicas*, id est, fruges, & vinum, quod ita credo debere intelligi, per *novas fruges, vel uvas*. Idque non absque ratione, ac fundamento, frumentum enim, & vinum illo honore dignata sunt, ut in corpus, & sanguinem Christi transformentur: *Theod. Balt in Can. 3. Ap.* Ideoq; etiam Primitiæ illorum decenter ad altare adferuntur, ac sic canone benedicuntur. Constantino- poli uvæ primitiæ offerri solebant in die Assumptæ Virginis, ab ipso Patriarcha, in Ecclesia appellata, *in Blachernis*. Post illas oblationes dicebat, verba hæc: *Per quæ hæc omnia semper bona creas* &c. formatque crucem, sine qua dicebat S. Ephræm, *Florus in expo. Mis nihil sine ipse perficies*. Hæc sensu nobiliore à S. Gaudentio, Episcopo Brescienli applicata leguntur sacratissimo Christi corpori, sub figurâ Agni Paschalis, dum ita scribit: *l. de Ver. pœnit. Idem per singulas Ecclesiarum dom os in myste- rio panis & vini reficit immolatus, vivificat cre-*  

Mm 4 ditus,



ditus, consecrantes sanctificat consecratus, hoc  
 agni caro, hic sanguis est. S. Bonaventura c. 11.  
 Exp. Miss. notat in hac cæremonia tres dies se-  
 pulturæ Christi: Nam sepultus terram san-  
 ctificavit, à morte resurgens, mortuos vivifica-  
 vit, & benedicendo panem vivos multiplicavit.

Verba illa, per ipsum &c. quasi extensè re-  
 periuntur apud S. Ambrosium l. de sac. & etiã  
 ex potiori parte in S. Basilio, & Arnaldo Ab-  
 bate Bonæ vallis, in Tractatuu, adscripto S.  
 Cypriano, de operibus cardinalibus. Tres  
 cruces quæ formantur de uno calicis latere  
 ad aliud, significant, juxta S. Thomam, 2.  
 2. dis. 5. a. 7. tres horas, quibus Christus pe-  
 pendit in Cruce, & duæ alteræ separationem  
 sanctissimæ animæ à corpore. Cû calice post-  
 ea parum exaltat Hostiam, gloriam dans æ-  
 terno Patri, & ut dicit S. Basilius; *Confit. m. n.*  
*hoc beneficium per ipsum, & in ipso per actum*  
*nobis esse, & ad recolendum, gloriam illam*  
*processisse ex Christi in cruce exaltatione.*

### Caput Octavum.

#### De Oratione Dominica.

**A**bsque controversia est, Orationem Do-  
 minicam à missæ exordio, fuisse in illa  
 practicatum. Deberet illa legi canone, dicit S.  
 Gregorius Ep. 59. ad Paral. quia illa, ut scribit S.  
 Augustinus, *Totam petitionem ferè omnis Ec-*  
*cl-*



clesia, oratione Dominica concludit. Tertul-  
 lianus illam vocat legitimam, & ordinariam  
 orationem; Afferitque S. Hieronymus in usu  
 fuisse apud Apostolos: Quia autem in Hi-  
 spaniis insensibiliter irrepsit abusus quidã,  
 illam non nisi diebus Dominicis dicendi in  
 Missa, Concilium Quartum Toletanum sub  
 gravi pœna illum repressit. Priusquam illam,  
 tam Græci, quam Maronitæ, quam etiam La-  
 tini recitarent, quasi excusationem aliquam  
 præmittebant de tali ausu, quæ in antiquis  
 quibusdam codicibus notata reperitur, cum  
 titulo præfationis, videturq; in illius forma-  
 tione Ecclesia usa fuisse operâ S. Hieronymi,  
 qui in *1.3 Con. Pet.* dicit: *Sic docuit Apostolos*  
*suos, ut quotidie in corporis sui sacrificio, cre-*  
*dentibus audeant loqui, Pater noster.* Simile quid  
 habemus apud S. Cyprianum, qui agens de  
 Oratione Dominica dicit: *Inter cætera sa-*  
*lutaria sua monita & præcepta Divina, quibus*  
*populo suo consuluit ad sa'ntiã, etiam orandi ipse*  
*formã dedit: & paulo ulterius sequitur: Quod*  
*nomen, id est Patris, nemo nostrum in Oratione*  
*auderet attingere, nisi ipse nobis sic permisisset o-*  
*rare.* Mystera in Divinissima illa oratione in-  
 clusa tam sunt admiranda, ut ego non mirer,  
 magnum illum Sacerdotem, S. Phil. Nerium,  
 ob lumẽ, quo illam penetrabat, & ob dulcedi-  
 nem, quam in eadem perentiebat, sæpius illã,



vix potuisse finire. Explicatur à S. Cypriano, & Gregorio Nysseno, S. Cyrillo Hierosolymitano, S. Thoma, S. Bonaventura, & præter plures alios, à Seraphica Virgine S. Theresia à Jesu, in aureo illo suo tractatu, *via perfectionis*. Olim non tantum sacerdos, sed omnis populus, baptizati tamen solum, tam apud Græcos, quam Latinos, illâ recitabant: *Qui enim nondum initiatus est*, dicebat S. Joannes Chrysost. *non potest Patrē appellare Deū*. Competentes in illa instruebatur die Mercurii ante Dominicâ Passionis & in Africa, die Lunæ septimanæ sanctæ.

Post orationem Dominicam sequitur Emblemismus, quod propriè significat, Interpositio, seu intercalatio, est que id quod post *Pater noster* recitatur, & quodammodo in verbis istis, *libera nos à malo*, reperitur, diffusiusque tantum enumerantur mala, à quibus optamus liberari; hinc nomē illud ab aliis etiâ vocatur quasi excrementia, & dilatio, cujus facit mentionem Alcuinus. *de Divin. off. c. delect* Invocatur in illa Beatissima Virgo, & SS. Apost. Petrus, & Paulus & Andreas; ratio autem cur expresse hic nominetur Sanctus Andreas, juxta Cardinalem Bona, est; *Qui primus ad Apostolatū vocatus fuit* Gavantus l. 2. c. 15. Par. 2. tit. 9. tribuit in singulari devotioni ac pietati, qua S. Gregorius Magnus ferebatur erga S. Andream,

plu-



plurimosq; adfert authores, qui orationē illā adscribunt S. Gregorio, quæ tamen etiam reperitur in Liturgia S. Petri, in qua tamen Apostolorum nomina ex post facto fuerunt adjuncta. Crederem ego etiam posse dici, ideo adjunctum esse S. Andream, eo quod esset Protector Ecclesiæ Constantinopolitanae, simulque conjunctum fuisse cum SS. Apostolis Petro & Paulo, ad demonstrandam unionem Ecclesiæ Græcæ, cum Latina. In quodam antiquissimo manuscripto Missali, Romæ existente, dicit Gavantus, se reperisse, nomen additum S. Bartholomæi Apostoli, creditque fuisse particularem aliquam devotionem illius textus. Hugo autem & Menardus reperit in Codice Tiliano, in Ecclesia Salariensi asservato nomina SS. Gervasii & Protasii adjuncta, quia Ecclesiæ illius erant Patroni: Radulphus *De Can. obs. pr op. 23.* etiam docet, licitum fuisse sacerdoti in illa oratione addere nomina illorum Sanctorum, erga quos speciali ferebatur devotione. Porro, id quod dicit Gavantus de antiquo Missali illo, in quo S. Bartholomæus nominatur, crediderim fuisse devoti asceterii Patrum Carthusianorum S. Bartholomæi de Trisulfo, ex quo plurimi antiqui libri, qui in primaria Romana Bibliotheca asservantur, fuere translati. In

Mm 6

illa



illa oratione præcipuè sacerdos pacè postulat, quia, nihil perinde, dicebat S. Gregorius Nazianzenus Or. 3. de Pace. *Reipublica Ecclesiastica melius ea aliquid esse.* Et quia manifestū est, nō posse nos gaudere pace externa, si internā cū Deo, nostraq; cōscientia nō habeamus, primo rogat fideles liberari sà peccato, omnis discordia origine, deinde ab omni incurfionemala, mediante illo, qui, est *Pax nostra pacificans per sanguinē Crucis ejus sive qua in terris, sive qua in caelis sunt;* Coloss. 1. ideo etiā hoc modo salutat populū sacerdos: *Pax Domini sit semper vobiscū:* Invocando Dominū Salvatorem nostrum frangit super calicem hostiam sacram, eamq; in tres partes dividit, imitando in hoc morem Gallicanum, secundum id, quod scribit Paschasius C. 8. de Corp. & Sang. Dom. *In tres partes Hostia dividitur, eaque diviso more Gallicano supra calicem fieri consuevit.* In codice Raroldi Abbatis Corbeiensis erat quædam particularis oratio, hujus tenoris: *Emittere digneris Domine sanctum Angelum tuum, ad sacrificium & immortale mysterium, scilicet corpus & sanguinem tuum: nos enim Domine frangimus illud, tu dignare benedicere, & presta, ut immaculatis sensibus & manibus illud trahere valeamus, & dignè sumere:* Hug. men. in Sacram. Ritus hic ex Apostolorum institutione venire videtur, soliti enim erant, convenire, uti in actis



aetis illorum habetur, ad frangendum panem  
c. 10. unde S. Joānes Chrysoſtomus, pulchram  
hanc format reflexionem: *Quod non est paſſus  
in Cruce, hoc in oblatione patitur pro te, & pa-  
titur frangi, ut omnes impleat.* Hujus etiam Ri-  
tus, tanquam antiquiſſimi, mentionem facit  
Clemens Alexandrinus: *Lib. 1. Strom. Cum Eucha-  
riſtiā, ut mos eſt, diwiſerint, permittunt unicuique,  
ex populo, partem ejus ſumere.* Trinæ hujus Sa-  
cræ Hoſtiæ diwiſionis ſuggeruntur ab autho-  
ribus morales ſignificationes, hæc Historica:  
Pars una inſerviebat Sacerdoti Comūnicanti,  
altera communioni fidelium circumſtantiū,  
qui, ut dictum eſt, in eadem miſſa ſolebant  
communicare, tertia adſervabatur, ut ad in-  
firmos, incarceratos &c. poſſet deſerri, con-  
formiter doctrinæ S. Juſtini Martyris *Apol. ad  
Ant. Pium. Dant unicuique, eorū, qui adſunt, perci-  
piendū panē, & vinū, & aquā, quæ cum gratia-  
rum actione conſecrata ſunt, & ad eos qui ab-  
ſunt perferunt: Atque, cibus hic apud nos Eucha-  
riſtia nominatur, qua nemini alii participare li-  
cet, niſi ei, qui & vera eſſe credit quæ nos dicimus,  
& expiatus eſt lavacro, quod in remiſſionem pec-  
catorum, regenerationemque datur, & ita vivit,  
ut Chriſtus tradidit: & paulo inferius: *lis, quæ  
eum gratiarum actione conſecrata ſunt, unus-  
quisque participat, eademque, ad eos qui abſunt, di-  
aconis dantur perferenda.**

Dis



Dia apud Religiosos Carttatisienses ritus  
 similis mansit vestigium, quia quingentis  
 annis in usu habuerunt in pixide seu cibo-  
 rio unicam solum conservare Hostiam  
*Mabil. sac. 3. S. Bened. P. 1. in Praefat.* quam in casu  
 infirmi communicandi frangebant, particu-  
 lamque illius ei deferebant pro viatico: Apud  
 Græcos idem fieri solitum observat Nilufius  
 deducitque ex vita Theotistæ Virginis, que  
 habitans in solitudine, experiensque refici-  
 cra Communionem, fuit anno sequente, juxta  
 suum desiderium consolata, aitque Legenda  
 ipsius *Allat. de Eccl. Occid. & Orient.* Cum ergo  
 essem, ut dictum est, navigaturus ad venationem,  
 accepta in pixide parte Divina carnis, Do-  
 mini, eam tuli ad Beatam. Et in sæculo Ec-  
 clesiæ undecimo, commune erat dividere ho-  
 stiam inter Sacerdotem & populum, cuius  
 meminit Humbertus Cardinalis de Silva Cã-  
 dida in Confutatione errorum Græcorum  
 dicens: *Tennes oblatas ex simila preparatas, &*  
*sanas sacris altaribus nos quoque superponimus,*  
*& ex ipsis post consecrationem fractis, cum po-  
 pulo communicamus, & tunc demum calice  
 meri, & liquidi cruoris potamur.* Et hanc di-  
 cit esse consuetudinem non solum Ecclesiæ  
 Romanæ, sed etiam Hierosolymitanæ, *Bar-  
 ron. tom. 11. in Appen.*

In sensu allegorico dicit S. Bonaventura

Exp.



Exp. in cap. 4. Quod autem una particula in calicem mittitur, per hoc intelligi datur, quod caro Christi in passione mortua est, & anima immortalis, & Deitas impassibilis, & hoc dua particule extra calicem reservatae representat. Conformiter etiam dicit esse tres partes corporis Christi, quod est Ecclesia: Una est ipsemet Christus, qui est caput, *Primitia dormientium*, altera sunt sancti triumphantes in caelo, ultima, & quae in calice ponitur, sunt Ecclesiae militantis viatores, qui necessario bibunt de praesentis vitae amaro calice passionis, si ad aeternae vitae gaudia velint admitti. Ut autem venerandae antiquitatis in hac caeremonia serventur vestigia, particulam unam Hostiae mittit in Calicem, cum hisce verbis, *Hae commixtio. &c.* Tres cruces, quas annuntians pacem format, dicit Eduensis c. 13. de *Sacr. ad Laudem & honorem Sanctissimae Trinitatis, quae misit agnum qui per Crucem salvavit mundum & fecit Patrem hominum & Angelorum.* Quae apte cum crucibus antecedentibus coincidat *Agnus Dei*, explicat hic S. Paulini versus: Ep. 12. ad Sev.

*Sanctam fatentur Crux & Agnus victimam.*

S. Joann. Chrysostomus in sua Liturgia mentionem facit illius ritus, dicens: *Dividitur Agnus*



*Agnus Dei, qui tollit peccata mundi.* Brevis illa Oratio, *Hæc commixtio*, intelligi non debet quoad propriam speciem, sed quoad id, quod sub panis ac vini speciebus continetur. Similiter consecratio illa, dum fit, non efficit ea quæ nos petimus, sed facta consecratione, qui illam recipit, fit ei *in vitam æternam*, non intelligendo commixtionem. & consecrationem in se; *sed quia*, dicit Cardinalis Bellarminus, *res ipsa commixta. & consecrata, dum à nobis devotè suscipiuntur, multum profunt ad salutem.*

Est communis opinio quod Sergius Papa Primus instituerit tertio in Missa dici *Agnus Dei*. Dadinus Alteserra tamen, in suis ad Anastasium, hoc ipsum referentè notis, asserit institutionem hanc ab aliis agnosci longe antiquiorem, ac deduci ad Concilium Nicænum, idque probat ejusdem Concilii autoritate, juxta Arabicam versionem; videturque opinio ni huic suffragari S. Joannis Chryostomi in Cap. 15 Ep. 1. ad Cor. supradicta autoritas, cui accedit altera, dum dicit: *Nec frustra memoria mortuorū intra sacra Mystera celebramus, aut accedimus pro illis Agnum illum jacentem, & peccata mundi tollentem deprecantes.* Longo duravit tempore quod *Agnus Dei*, tertio terminaretur verbis illis *miserere nobis*, donec



ob continuas vexationes, quibus conflictata fuit Ecclesia, tandem determinatum fuit, ut tertia vice diceretur, *Dona nobis pacem*, id quod tamen contigisse non potuit, ut scribit Roccas tempore Joannis 22. cū Innocentius III. multò ipso antiquior mentionem faciat illius mutationis. Refert Robertus de Monte An. 1183. B. Virginem in sylva quadam cuidam apparuisse fabro lignario, eiq; dedisse sigillum aliquod, in quo ejus erat imago, simul cū sui unigeniti, hanc habens inscriptionem: *Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, dona nobis pacem*. Primæva tamen consuetudo observatur in Basilica Lateranensi, quæ alio nomine appellata fuit, *Aula Dei*, causamque illius adducit Cardinalis Cæsar Rasponi: *Lib. 1. C. 2. de Bas. & part. Later. Quia videlicet in cœlesti Ecclesia, cujus typum hæc gerit, sempiterna pax nunquam non invenitur. In Agnus Dei pro defunctis, ex antiqua consuetudine dicitur, Dona eis requiem*. Sequuntur deinde tres orationes, quæ licet sint antiquæ, non tamen tam vetustæ, quam aliæ, sed introductæ sunt pietate Religiosorum. Duæ ultimæ, ast inverso ordine in Rotaldi codice reperiuntur. Prima, plene est exhortatoria pacis, & post illam celebrans altare exosculetur,



latur, quasi audiret replicari dulcia illa S. Ambrosii lib. 5. de Sac. cap. 2. verba; *Venisti ad Altare, vocat te Dominus Jesus vel animam tuam, & ait, osculetur me osculo oris sui.* Pacē deinde porrigit Diacono, & per hunc successivē aliis, juxta antiquam ab Apostolis derivatam consuetudinē, de qua pluribus agit Tom. 1. suorum Annalium Cardinalis Baronius, refertque S. Joannes Chrysostomus, quod; *osculum pacis portigere tempore, quo sacramenta celebrantur, in usu Ecclesia est.* In missis defunctorum non datur, idque ideo, dicit S. Thomas, 3. P. Q. 83. n. 4. quia, *In Missis defunctorum, in quibus sacrificium offertur, non pro pace presente, sed pro requie mortuorum, pax intermittitur.* Alia quoque ratio adfertur à Cardinale Bona L. 2. c. 76. rer. Litur. quia tales Missæ, *privata, & sine communionem erant.* Fuit etiam consuetudo quæ iam, ut postquam ab Episcopo laici sacramentum recepissent communionem, eidem darent osculum pacis; unde Paulus Diaconus de vit. P. P. Eremit. loquens de Episcopo Fidele, dicit:

*Vade, communica, & da nobis osculum.*

*Vale fac omnibus, quia iturus es.*



Caput Nonum.

De communione Sacerdotis, & sine  
Missa.

**D**ICTA oratione, præmissaque ante sacratissimum Sacramentum genuflexione erigit se sacerdos, ut se comunice, est enim Eucharistia non solum sacramentum, sed etiam sacrificium; de quo, is qui offert debet sumere; exterius enim sacrificium, interioris indicium est, quo se quisque offert eidem Deo nostro: Dum sacram accipit Hostiam sacerdos, hæc verba profert: *Panem caelestem accipiam &c.* quæ etiam referuntur in codice Tiliano *Hugo, Men.* sumtâque supra patenam Hostiâ pectus percutit, ac illis Centurionis devotione plenis utitur verbis, *Domine non sum dignus &c.* quod semper ante communionem (prout præcedente libro, etiam ex Origene observavimus) fieri solebat: Postea cum sacra Hostia supra patenam signum Crucis efformans dicit: *Corpus Domini nostri Jesu Christi custodiat animam meam, in vitam æternam, amen:* verborum illorum pars aliqua, si non omnia, apud S. Ambrosium *L. 4. de sac. c. 5.* reperiuntur. Deinde recipit sacratissimum Christi corpus sub specie-



speciebus panis, ac post devotam aliquam  
piamque tam immensi tibi præstiti beneficii  
considerationem, pergit, sumitque tremen-  
dum nimis sanguinè sub speciebus vini, hisce  
præmissis verbis: *Quid retribuam Domino*  
&c. de quibus devotissimè commentatur S.  
Paulinus, inducens sacerdotem, quasi dicen-  
tem:

— *quid vita rependam*

*Pro vita tibi Christe mea, nisi forte salutis  
Accipiã calicem, quo te mea dextra propinet,  
Ut sacra mortis pretioso proluar haustu.*

Signat se sacro calice verba in Missali præ-  
scripta proferèdo, recipitq; pretiosissimū Sal-  
vatoris sanguinem. In duabus sequentibus o-  
rationibus pro purificatione, & ablutione, pe-  
tit à Deo lumen, remediū, ac totalem macula-  
rum animæ suæ absterfionem, quæ sanè com-  
petit animæ illi, quæ in se habet, possidetque  
Deum suum, unde videtur hic alludi ad illā S.  
Ambrosii orationem, *l. 5. de sac.* ubi scribitur  
per illa verba: *Bibi vinum meū cum lacte meo,*  
exclamatq; *vides hujusmodi esse letitiam, qua  
nullius peccati sordibus polluitur.* Optimè no-  
tat S. Thomas 3. p. Q. 83. ar. 4 in ultima illa  
Missæ parte adimpleri conditionem ulti-  
mam ab Apostolo præscriptam, quæ est  
*Gratiarum actio.* In fine, dicit ille sanctus, *est*  
gratia-



gratiarum actio; & prolixius in summa:  
Tota Missa celebratio in gratiarum actione ter-  
minatur, populo exultante pro sumptione myste-  
rii (quod significat cantus post Communionem)  
& sacerdote per orationem gratias offerente;  
ideoque orationes omnes, quæ tunc recitantur,  
mentionem faciunt reddendarum Deo gra-  
tiarum, utque semper beneficiorum ab illo  
receptorum vivamus memores, participato  
tanto Sacramento, dicebat S. Augustinus, gra-  
tiarum actio cuncta concludit.

Quo tempore sacerdos communicat, can-  
tantur a Choro in missa solemni versus ali-  
qui, plerumque ex Psalmis desumpti, qui in mis-  
sali, Communio appellantur, eo quod tali  
tempore, quo celebrans communicat can-  
tentur, denotatque cantus ille, dicit Inno-  
centius L. 6. c. 10. *myst. miss.* lætitiā Apostolorum  
post resurrectionem Domini Salvatoris no-  
stri, qui juxta S. Matthæum c. 22. hymnum  
cecinerant post ultimam coenam. Sequuntur  
orationes tot, quot fuerant in initio, excepta  
Quadrages. in qua una supper additur, quæ  
vocatur *supra populum*, ultra eas, quæ in prin-  
cipio fuerant dictæ, solebatque ab antiquis vo-  
cari *altera benedictio*, quia eo tempore popu-  
lo distribuebatur panis benedictus, quod-  
cumque; comode ob ieiunium modo fieri ne-  
queat,



queat, loco panis benedicti, substituta est illa oratio. Sæpius alias apud auctores oratio illa benedictio appellatur, & ita intelligendus est Canon Concilii Aurelianensis, qui prohibet distributionem in Missa *ante benedictionem Sacerdotis*, id enim ita explicat Walfridus *Quart. l. P. 2. tit. 12. Quæ benedictio intelligitur illa ultima sacerdotis oratio*, non sicuti alii explicant ultimam benedictionem: *L. 5. de off. Miss.* Orationes illæ in dextro dicuntur latere altaris, ad indicandum Judæorum reliquias in fine mundi convertendas, & ad sanctam legem reducendas, à qua fuerant separati.

Finitis orationibus, dimittitur populus cum *Ite, Missa est*. *Lib. de Ecc. off. cap. 37.* Olim autem dicebatur, *Ite in pace*, circa quam dimittendi formulam devotissimum elicit desiderium Amalarius: *O utinam quando audimus à Diacono; Ite Missa est, meus nostrum ad illam patriam tendat, quo caput nostrum præcessit, & ibi simus desiderio, ubi desideratus multis gentibus nos expectat cum suo trophæo.* Tempore magis lugubri, aut minus solemnibus, dicitur, *Benedicamus Domino*, idque ideo, quia cum sæpius detineri deberet populus post Missam, ut oraret, intermittebatur illa dimissio, mansitque id postea in

Mis.



Missis minus solemnibus seu votivis, & feriabilibus, in quibus modo dicitur *Benedicamus Domino*; in Missis autem defunctorum, *Requiescant in pace*.

Sequitur ulterius, Benedictio, quæ olim solebat dari ante communionem ab Episcopo; illi autem præmittit Sacerdos devotam illam orationem: *Placati tibi sancta Trinitas, ac deinde benedicit populum, ut qui non communicatus discedit, saltem benedictus à sacerdote recedat*, dicit Micrologus. Modus hic dandi benedictionem in fine Missæ, introductus legitur in Ecclesia circa sæculum decimum.

In Missis defunctorum omittitur *benedictio*, quia hæc, inquit Durandus L. 4. c. 51. L. 5. c. 9. *de Miss. Rit. solemnitatem habet & lætitiã*. Joseph Visconti putat, quod olim, *oblatio sola fieret in mortuorum Missis, non item consecratio, quem admodum in Belgicis plerisque Ecclesiis etiam nunc servari, multi tradunt*: id quod potuit esse verum, ideo fuisse omissam in illo casu benedictionem, quia deerat consecratio, & consequenter communicatio, ante quam solebat Episcopus fidelibus dare benedictionem. De simili quadam Missa, quæ usque ad sæculum præcedens fuit in usu, mentionem facit Genebrardus, C. 30, *de Litur. Ap.*  
L. 4. c. 10



L. 4. C. 1. Rom. 1. 18. sæculo uno ante Gulielmum Durandum. Postea legitur Evangelium S. Joannis, tenetque Maldonatus, morem hunc fuisse introductum ad confutandam Hæresim Arrianam, & fideles semper audirent & confiterentur Divinitatem Filii, *in En.* cui simul cum Patre, & Spiritu Sancto, semper sit gloria in cælo & in terra,  
Amen.

LAUS DEO,

Divæque Carmelidi,  
Divisque Carolo Borr. Philippo Ne-  
rio, Cajetano, Thomæ à Villa Nova, & Fran-  
cisco Salesio, sub quorum auspiciis ac  
ductu cœpta hæc versio finit,



IN-